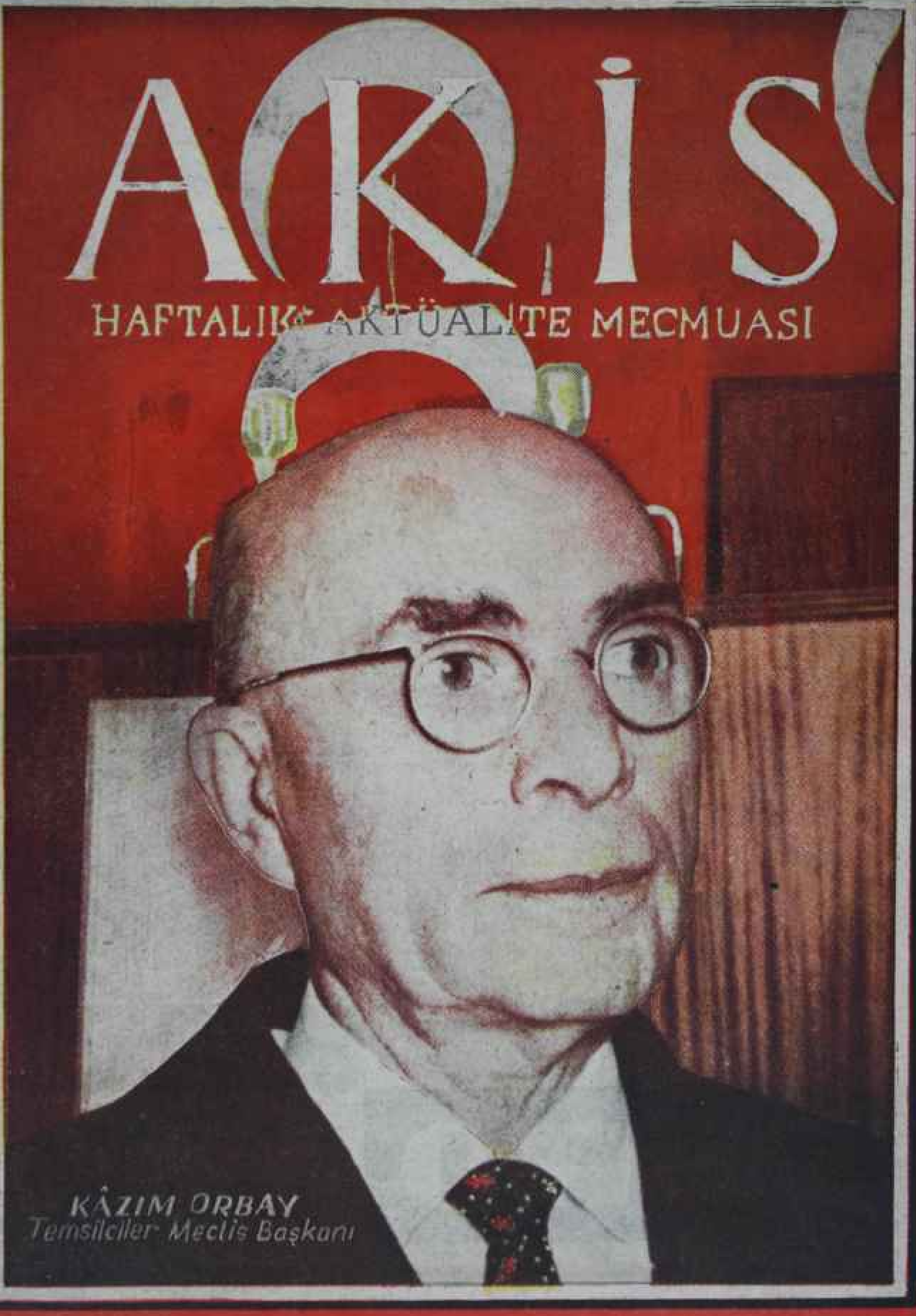
AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

KÂZIM ORBAY
Temsilciler Meclis Başkanı

Bir gelin teni gibi taze ve pürüzsüz bir cilde sahip olmak için...

...münhasıran kremli ve iyi kaliteli bir tuvalet sabunu kullanmanız şarttır. Terkibinde krem hassaları bulunan ve aynı zamanda bir güzellik müstahzarı olan yegâne tuvalet sabunu KREMLİ PURO TUVALET SABUNUDUR.

PURO TUVALET SABUNU

KREMLİDİR

PURO

CİLDİ BESLER, YUMUŞATIR, KORUR

SİYAH BENEK VE LEKELERİN TEŞEKKÜLÜNE MANİ OLUR

CİLDİNİZİN CAZİBE VE GÜZELLİĞİNİ ARTIRIR

A K İ S

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 6, Cilt: XX, Sayı: 343

Yazı İşleri

*Rüzgârlı Sokak **Ovehan Kat 3 Daire 7***
Tel:11 89 92 P.K. 582 - Ankara

●

İdare :

Denizciler Caddesi 23/B
***Rüzgârlı** Matbaa **Tel:** 11 52 21*

●

İstanbul Bürosu

*Cağaloğlu, Türkocağı C. **Gürsoy Han***
Tel : 27 12 07

●

Başyazar

Metin Toker

*

***AKİS** Neşriyat Ltd. Şirketi adını imtiyaz sahibi ve yazı işlerini fiilen idare **eden** mes'ul müdür*

Kurtul ALTUĞ

●

Karikatür :

TURHAN

●

Fotoğraf :

Hüseyin EZER
Associated Press
Türk Haberler Ajansı

●

Klişe :

Doğan Klişe

Müessese Müdürü :

Mübin TOKER

●

Bu mecmua Basın Ahlâk yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

Abone şartları :

3 aylık (12 nüsha) : 10.00 lira
6 aylık (25 nüsha) : 20.00 lira
1 senelik (52 nüsha) : 40.00 lira

İlân şartları :

Santimi : 20 lira
S renkli arka kapak : 2.500 TL

İlân işleri :

Telefon : 11 52 21

●

*Dizildiği **yer** :*

Rüzgârlı Matbaa

*Basıldığı **yer :***

Güneş Matbaacılık T.A.Ş
FİYATI : 1 LİRA
Basıldığı tarih : 22.1.1961

Kapak resmimiz

Kâzım Orbay

Dirayetli Başkan

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları,

Siyasî hayatın, arka kapıdan da olsa Türk cemiyetine yeniden girmesiyle birlikte başkent Ankara canlandı. Bu haftaki AKİS, bu canlılığın hikayeleriyle doludur. Canlılık sâdece havada kalmış değildir. Temsilciler Meclisi ve onun açılışını takiben Ankaraya koşanlar otelleri, lokantaları, tabii eğlence yerlerini de doldurdular. Böylece başkent, bir süredir düştüğü bikeslikten kurtulmuş oldu. Gerçi şimdilik her şey kulislerde cereyan etmektedir. Ama bu, AKİS gibi, gündelik gazetelerde bulunmayan haberleri, onların mahiyet ve mânalarını onları doğuran şahsiyetlerle birlikte veren bir aktüalite mecmuasını daha cazip kılmaktadır. Tabii aynı sebepten dolayı AKİS'in gözleri ve kulakları fazla çalışmak zorunda kalmakta, günün yirmidört saatinde başkentte kol gezmektedirler. Buna rağmen, yıllardır bir çok benzeri, çıkmış, fakat hepsini dümen suyunda bırakmış AKİS'in başyazarından en genç yazarına bütün mensupları, sevgili okuyucularının hiç azalmayan, hep çoğalan alâkaları karşısında öylesine minnet duymaktadırlar ki hiç bir külfet kendilerine ağır gelmemektedir.

Bu hafta YURTTA OLUP BİTENLER sayfalarımızda "Demokrasi", "Hükümet" ve "Temsilciler Meclisi" ile "C.H.P." ve "Üniversite" yazıları Ankaranın bu havasını aksettiren belli başlı yazılardır. Fakat bunların dışında ilgi çekecek bir yazı, Metin Tokerin "Haftanın İçinden" yazısıdır. "Cemiyetimizin Düzenl"ni niceleyen başyazarımız bir panorama çizmekte ve her zamanki gibi sâdece sağduyunun sesine kulak vererek bugünün meselesini gözler önüne sermektedir. Bu, yalnız Methi Tokerin değil, AKİS'in görüşüdür ve sanırız ki Türk umumî efkârı bunca yıllık tecrübeden sonra AKİS'in teşhisleri, AKİS'in vardığı neticelerin salimliği konusunda bir fikir edinmiştir. Bir kısmı YURTTA OLUP BİTENLER, bir kısmı YASSIADA DURUŞMALARI sayfalarımızda yer alan "Millet", "Ak Koyun, Kara Koyun" ve "Duruşmaların Anatomisi" başlıklı yazılarımız da aynı levhanın başka noktalarına ışık tutmaktadır. Bu hafta, Türk cemiyetinin bir oluş halinde bulunduğu başkentte âdeta elle tutulur, gözle görülür şekilde hissediliyordu. Kurucu Meclisle birlikte İhtilâlin ilk faslı tamamlandığına ve yokuşun çıkış kısmı bitip iniş tarafı başladığına göre artık hepimiz cemiyetimizin bu önemli meseleleriyle ilgilenmek, yollar göstermek -kendi aklımızca- zorunda bulunuyoruz. AKİS, elinden geldiği kadar, bu ödevi Menderes iktidarı devrinde başarmaya çalışmış, en kaba muamelelere mânız bırakıldığı zamanlar dahi soğukkanlılığını hiç kaybetmeden, hislerine asla kapılmadan, kızmadan ve sinirlenmeden doğru yola göstermekte devam etmiştir. Şimdi Yassıadada, mukadder akıbetlerinin duvarına başlarını vurmuş gafiller "Yapıyoruz, oluyor!" felsefesinin yanlışlığını anlamış durumdadırlar. Ama, çok geç kalmış olarak.. AKİS, "Yapıyoruz, oluyor!" diyenlere, yaptıklarının hiç bir şey olmadığını yıllar boyu haykırmıştır. Bundan böyle de bu mecmua, gazeteci kalmaktan başka hiç bir arzuları bulunmadığını bir çok fırsatta ispat etmiş kimselerin elinde ve idaresinde -Stara başka herkes gelip geçer, ama gazeteci kalır- samimi düşüncelerini, hâdiselerin dosdoğru görünüşünü düşmanlarının zaten çok olan sayıbiraz daha arttırma pahasına, ama onlardan misillerle fazla isimsiz dostlarım her şeyden üstün tutarak aksettirmekte devam edecektir. Aklıevvelliğin, alaturka kurnazlığın, küçük menfaat hesaplarının, idare-i maslahatın 1 numaralı düşmanı AKİS, memleketimizin bu kritik devresinde İkinci Cumhuriyetin cemiyetini en sağlam temeller üzerine kurmak isteyenlerin yanındadır, safındadır.

Kızanlara, ateş püskürenlere, küfür edenlere, yeldeğirmeni saldırganlarına, el altı tahrikçilerine tek cevabımız bir tebessümden ibarettir. Daima böyle olmuştur, daima böyle olacaktır.

Bu hafta, AKİS'in alakayla okunacak bir sayfası İKTİSADİ ve MALİ SAHADA kısmıdır. Bilhassa sanayiciler, büyük dertlerinin nasıl halledileceği yolunda en doğrat bilgiyi, her zamanki gibi AKİS'te bulacaklardır. Dürüst tüccarın, namuslu iş adamının, hakkıyla kazanılmış servet sahibinin en samimî dostu, öteki aklıevvel zümrenin en amansız ve insafsız hasmı olan AKİS piyasada istikrarın avdetinin, işlerin açılmasının hararetli taraftarıdır. Zira, bütün dertlerin ve huzursuzlukların temelinin iktisadî düzensizlik olduğu dünya kadar eski bir basit hakikattir.

Saygılarımızla

AKİS

Cilt: XX, Sayı: 343

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

23 OCAK 1961

YURTTA OLUP BİTENLER

Millet

Şok!

Bu hafta bilhassa iş ve ticaret çevrelerinde bir çok kimse, yasama yetkisinin Kurucu Meclise geçişi sırasında M.B.K. tarafından çıkarılan "Ekspres Kanunlardın tesiri altında bulunmaktadır. Bazı konularda "tesir" yerine "dehşet" denmesi, mübalâğa olmayacaktır. Bilhassa, gelir vergisi mükelleflerinden bir de servet beyannamesinin istenmesi piyasayı derhal ürkütmüş, panik yaratmış, yeni çeşit varlık vergilerinin konacağı endişesini doğurmuştur. Bunun neticesi, zaten istikrardan mahrum, mütereddit Ve hassas iktisadımız tekrar sarsılmış!, altın fiyatları fırlamış, doların serbest borsadaki kıymeti 14 lirayı bulmuştur. Şimdi yem yaranın sarılması, durumun eski hale avdetinin sağlanması tekrar uzun gayretlere ihtiyaç gösterecek, bir zaman kaybı ister istemez -ve nahak yere- zararlarını topluma duyuracaktır.

Heyecan, kanunların mahiyetinin bilinmesinden ziyade bilinmemesinden çıkmıştır. Bir kanunun bir Mecliste müzakere edilerek, her maddesi üzerinde fikir söylenerek hazırlanması o kanunun dört bir köşesine ışık tutulması demektir. Böylece metin kuru bir ibare olmaktan kurtulur, mâna kazanır, aydınlanır. Yanlış tefsirleri önlemenin de tek çâresi zaten budur. Zira metinler, hele pek tecrübeli olmayan eller tarafından kaleme alınmış metinler, er iyi niyetlerin mahsulü de bulunsalar mutlaka çeşitli yorumlara yol açarlar. Gaye hatalı anlaşılır, şümul geniş tutulur. Kaldı ki, M.B.K. nin "Ekspres Kanunlar"ının hepsinin talihli kanunlar olduğunu söylemek son derece zordur ve bunlardan bâzıları zaruretlerden ziyade hislerin, peşin hükümlerin neticesidir. Anlaması kolay bâzı sosyal adalet telâkkileri aslında lüzumlu tedbirleri aşırılığa itmiş, fazla katı hükümler altında cemiyetin kan damarı mesabesindeki bir takım çevrelerinde deveranı durdurmuştur.

"Ekspres Kanunlar" bu zaviyenin dışında, çıkarılış tarzları dolayısıyla da tenkide uğramışlardır. Bunlardan bir kısmının Kurucu Meclis resmen teşekkül ettikten sonra yayınlanmış bulunması hassaslığı arttırmış, bunları gafil veya maksatlı gözlerde Kurucu Meclise maletmistir. Aslında, M.B.K. nin genç subayları bir kaç gece sabahlara kadar çalışmışlar ve içlerinde ukte olan ka-

Temsilciler Meclisi çalışıyor
Kanunlar buradan çıkar

Haftanın İçinden

Cemiyetimizin Düzeni

Metin TOKER

İhtilallerin, hükümet darbelerinden hiç farkı olmasın, bu aklın alacağı bir husus değildir. İhtilâlleri doğuran vasat, bir hükümet darbesine yol açan vasattan daima ve elbette değişiktir. Hükümet darbesi, çok zaman, bir arızi rahatsızlığa karşı düşünülmüş tedbirdir. Bir ekip başka bir ekibin elinden iktidarı alır, cemiyette mevcut eski temeller üzerine, tabiî o arızi rahatsızlığı ortadan kaldıracak şekilde kendi idaresini bina eder ve her şey yoluna girer. İhtilaller ise bünyevi huzursuzlukların neticesidir. Huzursuz olan cemiyettir. Cemiyette, hakları yenen, itilip kakılan, önem verilmeyen kuvvetler vardır. Bir kötü rejim, berbat bir ekip yarayı kangren hale getirir. Bu kuvvetler, zoru gerçek kudret sanan gafil idare tarafından, duvara sıkıştırılmış bir kedi durumuna sokulur. En sonda kedi, bütün pençeleri dışarda, saldırır. Ya, kuvveti yeter ve salimi kaçırır. Kübada veya Türkiyede olduğu gibi.. Ya da, kuvveti yetmez ve bir sopa darbesiyle yere serilir. Macaristandaki gibi..

Bu yüzdendir ki başardı ihtilâllerde, iş devirmekle bitmez. Devirdikten sonra cemiyete doğru bir teşhis koymak ve bir yeni düzeni, hiç ifrata kaçmaksızın, basireti bir tek an elden bırakmadan, metodu iyi seçerek kurmaya çalışmak lâzımdır. Bunun için, meşhur 14'lerin sandıkları gibi sıçramalara, zıplamalara, adından başka her şeyi diktatoryal olan sistemler kurmaya zerrece lüzum yoktur. Demokrasi, cemiyetin bünyevi rahatsızlıklarını tedaviye mükemmelen muktedir bir rejimdir. Elbette ki onun da tehlikeleri, zayıf noktaları, aksaklıkları, kusurları vardır. Demagoji bir tehlikedir, oy kaygısı zayıf bir noktadır, zaman kaybı aksaklıktır ve Çirkin Politikacı kusurların en göze çarpanıdır. Ama bunlar, öteki sistemlerin faziletsizliği ve hürriyetsizliğin acısı hesaplanırsa, hele emniyet faktörü kaale alınırsa seve seve katlanılacak, katlanılması gereken handikaplardır.

27 Mayıs, hiç kimse şüphe etmesin, bir şahsa -Menderes- ve bir zümreye -Menderesin, idaresini devam ettirmek için dayandığı, cemiyetin hasta kuvvetleri- müteveccihtir. Bu teşhisi, işba başında gözden uzak tutarsak salim neticeye varmamız güçleşir. Demokrat iktidarın enflâsyonist bir ekonomi politikası takip etmesini teknik, hattâ siyasi hataya bağlayamayız. Menderes, cemiyette bu politikadan faydalanan zümrelere dayanarak memleketi idare etmek istemiştir. Her mahalledeki onbeş milyoner kasten, hile bile yaratılmıştır. Gericiliğe, yobazlığa, din istismarcılarına verilen taviz de bir yanlış sosyal politikanın icabı değildir. Menderes milyonerleri keyfiyet saymış, kemiyeti "cahil halk tabakaları"nda aramıştır. Türk milletini hiç tanımamanın sonucu olan bu tutum bir yandan kafasıyla ve koluyla çalışan zümreleri, diğer taraftan inkılâpçı aydınlan infiallerin en derinine itmiş, cemiyetin sağlam kuvvetleri onlar olduğundan Menderes bir küçük fiskeyle yıkılıp gitmiştir. Sanırım, doğru "İhtilâlin Felsefesi" budur.

İhtilâlden bu yana cemiyetimizde bir kıpırdanış devam ediyor. Kıpırdanış istikametinin sol olduğunda zerrece şüphe yoktur. 14'ler bu kıpırdanışı bir nasyonal sosyalist sistem içinde kanalize edebileceklerini sanmışlardır. Yanıldıkları akıbetlerinden bellidir. Cereyana komünist veya komünizan, hattâ Demir Perde gerisindeki anlamıyla sosyalist kanalları şimdilik el altından tavsiye edenler de, ilk teşebbüslerinde -bu hatayı işlerlerse- kafalarını duvarların en kalınına vuracaklar ve duvar değil, kafaları kırılacaktır. Ama, cemiyetimiz için bu iki davranış kadar tehlikeli bir üçüncü davranış o kıpırdanışları boğmaya kalkışmak, kıpırdanışlar karşısında dehşete düşerek onların ezilmesini sağlık vermektir.

Çok partili hayata geçişimizin arefesinde, cemiyete böyle bir düzen verme teşebbüsü devrin iktidarından gelmiştir. Toprak reformu, Köy Enstitüleri, Halkevleri, devletçiliğin yeni anlayışı belki o tarihte karşı kuvvetlerin İktidarın içinde ve dışında fazla güçlü olmaları neticesinde pek yürümemiştir. Daha sonra, Demokrasinin zaafını teşkil eden o demagoji, o oy kaygısı, o Çirkin Politikacı tipi niyeti dejenere etmiş, 1946-50 arasında bir takım hatalı hesaplar teşebbüsün gerçek sahiplerini dahi tâvizlere sevketmiştir. Bugün, 27 Mayıs inkılâbı henüz ruhları ısıtırken ve onun felsefesi, onun zihniyeti hâkimken yeni Türk cemiyetini eskisiyle karıştırmak, son onbeş, yirmi yılın yarattığı şartlan hiç hesaplamamak büyük bir politika hatası olur. Sâdece politik açıdan bakılsa bile Menderesin keyfiyet sandığı V.C zenginlerine ve kemiyet addettiği geri kuvvetlere dayanmak feci bir gaf, son derece verimsiz bir yatırımdır. Bugün, bir yabancı müşahidin, meşhur Economist'in Ankaradaki sağlam mantıklı ama bâzı fena dostlu muhabirinin belirttiği gibi bir küçük -ve çok şükür tesirsiz- C.H.P. çevresinde mevcut "İş kelle başına oya düşünce, acaba batılılaşma ve Atatürk inkılâpları tekrar tehlikeye düşmez mi?" endişesi boşunadır. Türk cemiyetinin bugün arzuladığı ve zaten muhtaç bulunduğu iktidar, 1844 - 45 günlerinin moda olan "belki o tarihler için aşın- prensiplerine sıkı sıkıya, cesaretle sarılmış bir siyasi parti iktidarıdır. Seçtiğimiz sistem Demokrasi olduğuna göre diğer zümrelerin daha liberal, daha az sosyalizan görüşlerini başka siyasi teşekküller kuvvetle ve serbestçe savunacaklardır. Böylece muzavene kurulacaktır. Ama, cemiyetimizdeki son kıpırdanırlar ve ortaya çıkan bir takım neticeler göstermiştir ki memlekete hâkim gerçek kuvvetler ne Menderesin, ne de C.H.P. takımındaki bâzı vehimlilerin veya V.C. li milyoner dostlara sahip bir kaç kişinin sandığı kuvvetlerdir. Bugün, bâzısı elbette ki dikkatsizce, hatalı şekilde, tecrübesizliğin verdiği bir beceriksizlikle, ama gerçek ihtiyaçlara tekabül ettiğinden dolayı atılmış temeller üzerine yeni Türk cemiyetini bina edeceğim bildiren siyasi teşekkül bir devirden ötekine mukadder geçişi aşırılıklardan koruyarak başarmayı sağlayacaktır. Servet düşmanlığı, sermaye aleyhtarlığı, her türlü verimli işi yok etme gayreti, herkesi eş fakirlikte donduranı sevdası, kazanç kıskançlıkları bu neviden aşırılıklardır. Tabii haklara ve gerçek İhtiyaçlara sufli -ve üstelik budalaca- politik yahut şahsi düşüncelerle ne kadar karşı konulursa, aşırılar o derece kuvvet, o derece itibar kazanacaklar, ister istemez devleşeceklerdir.

Onların peşine takılacak cemiyettir ki, bizi sahiden Batıdan uzaklaştıracaktır.

nunları çıkarmışlardır. Halbuki Kurucu Meclisin teşekkülü bir kaç gün geriye atılabilir ve kanunlar ekspres vasfından kurtarılabilirdi. Yasama yetkisini M.B.K. nin Temsildir Meclisiyle paylaşmayı kabul etmesindeki feragat, iyniyet ve Demokrasi aşkı, inancı üzerinde söylenecek söz yoktur. Ancak bunlara boş yere gölge düşmesini önlemek pek âlâ kabildi. Son kanunlar bir zaruretin, cemiyetimizin gerçek manzarasının bir icabı olabilirler. Geniş mânada düşünülürse öyledir de.. Ama tenkit edilen şekildir ve bir çok çevredeki şok tesiri bu şeklin neticesidir.

Bu hafta, şimdiye kadar bir Çalı defa olduğu, gibi, CHP. başka bir heyetin -M.B.K.- tasarrufunun mesuliyetini yüklenmiş durumdaydı ve bunun böyle atmadığını anlatmaya çalışıyordu. Ama hâdise, İki teşekkülün kaderinin ne derece eş olduğunu gösteren yeni bir fırsat teşkil etti, ihtilâlde., bu yana C.H.P., M.B.K. hin hareketlerinin kendisine malolduğundan ve bunlardan bâzılarının kendisini zayıf düşürdüğünden dertlidir. Nitekim İstanbulda, bilhassa gayrımüslüm çevrelerde malûm propagandacılar -hiç alâkası, hiç aslı bulunmadığı halde- "İsmet Paşa iktidara geliyor ya, işte yeni bir Varlık Vergisi koyduracak.." turnasını işlemeye başlamışlardır.

Ama bu, başka temaların ve inançların kefaretidir. İhtilâlden bu yana M.B.K. ne iyi iş yapmışsa -hiç alâkası, hiç aslı bulunmadığı halde- "Tabii! Aklı İsmet Paşa vermiştir.." İnancı, M.B.K. ne aksak iş yapmışsa -hiç alâkası, hiç aslı) bulunmadığı halde- "Yahu, İsmet Paşa burnunuzun dibinde.. Gidip ondan sorsanız, da, böyle hatâlara düşmeseniz olmaz mı?" tenkidi dudaklardan fırlayı, fırlayıvermiştir.

Bunun sebebi biraz da iki teşekkülün Atatürk inkılâpları ve -CHP. nin Çirkin Politikacıları bir yana itilirse- sosyal adalet konularında bir safta bulunmalarıdır. Zaten kader birliğinin de doğması bu yüzdendir.

Bu haftanın başında durum, yasama yetkisinin Kurucu Meclise kat'i olarak geçmesiyle halledilmiş bulunuyordu. Şimdi yapılacak iş, kanunların aceleye gelmiş çıkıntılarını iyiniyetle traşlamak, aynı zamanda da bunların gerçek mânasını, mahiyetini millete duyurmaktan ibarettir.

Demokrasi

Diyojenin feneri

Telefonu zili çaldığında kır saçlı adana bir mecmuanın sayfalarını karıştırıyordu. Okuduğu, kendisiyle ve yeni kurulacak partiyle ilgili bir yazıydı. Yazılanlar, hakikaten alâka çekici şeylerdi. Adam, evvelki hafta içinde başından *geçen* maceraların neler olduğunu öğrendikçe, kendisini -kendi tabiriyle "Baytekin" zannediyordu. Meğer bir hafta evvel başından neler neler geçmemişti!.. Doğrusu merakla okunacak kadar vardı. Bu yüzden telefonu duymadı. Zil üçüncü defa ötmüştü ki kır saçlı idamın eşi reseptörü kaldırdı ve arayan zattan müsaide istiyerek eşine, arandığını bildirdi.

Ekrem Alicanı arayan gene bir gazeteciydi. Esasen kır saçlı maliyeci geride bıraktığımız hafta içinde gazetecilerle pek fazla haşır neşir oldu. Zira yeni kurulacak partinin basınla temas işini, müstakbel. kurucular Alicana vermişlerdi. Ondan başkası konuşmıyacaktı. Karşıdaki ses:

"— Beyfendi, rahatsız ettim ama ne yapalım, gülü seven dikenine katlanacak" dedi ve bâzı şeyler soracağını ifade etti.

Alican:

"— Dikene katlanalım beyim, katlanalım ama, sizin dikenler de pek iri yahu.." diye cevap verdi.

Ekrem Alican
Yolun başındaki adam

Telefondaki kahkaha Alicanı da güldürdü. Kır saçlı politikacı devim etti:

"— Şu gazetecileri dişimin hakikaten ağrıdığına bir türlü inandıramadım. Ama hakikaten dişçiden çıkıyordum.''

"— İyi ama, o binada dişçi yok ki Ekrem bey..".

"— Yahu, yanındaki binada var. Oradan çıkıyordum. Adamın dişi ağrımaz mı yâni?."

Muhavere bu minval üzere devam etti ve gazeteciyle yeni partinin kurucularından Alicin bir hayli gülüştüler. Gazetecinin istediği, partinin kesin olarak ne zaman kurulacağım öğrenmek idi. Alican buna:

"— Bu ayın sonunda herşeyi hazırlamış olarak ortaya çıkacağız ve seçim yakın olduğu için adamakıllı çalışacağız" diye cevap verdi.

Hakikaten, yeni partinin kutucuları geride bıraktığımız hafta içinde paçaları adamakıllı sıvadılar ve faaliyetlerini hızlandırdılar. Adakan ve Mahmut Yalay, Otel Bankanın lüks odalarından ayrılmış ve iki büyük ildeki teşkilâtlanmayı tamamlamak üzere İstanbul ve İzmirin yolunu tutmuşlardı. Yalay, Partinin İzmir teşkilâtını kuracaktı. Esasen İzmirli Hür. P. Başkanı bir iki aydır bunun hazırlığını yapmakta ve eski Hür. P. lileri bir araya toplamağa çalışmaktaydı. Gerçi bunların sayısı -eskiden de öyleydi ya...- öyle ahım şahım bir şey değildi. Ama üçüncü Parti kurucuları da şimdilik karınca kararınca gitmeyi uygun görmüşlerdi. Sâdece içlerinden birkaçı -politikayla alâkaları pek fazla olmıyanları- dünyayı toz pembe görüyor ve partinin, bekleyen oyların üzerinde hemen kuluçkaya oturup civcivliyeceğini tahmin -daha doğrusu hayal- ediyorlardı.

Diğer taraftan yeni parti kurucuları, partinin tüzüğünü hazırlama işini beş kişilik bir komisyona vermişlerdi. Gerçi tüzük taslağı daha evvelce İstanbulda Giritli ve Tunaya tarafından kaleme alınmıştı. Ancak, Komisyon bunun üzerinde incelemeler yapıp, redaksiyona tâbi tutacak ve küçük ilavelerle yeni partinin tüzüğünü hazırlıyacaktı.

Komisyona Alican ve Aydın Yalçın da dahildi. İsmet Giritli do Kurucu Meclis çalışmalarından fırsat buldukça yardımcı oluyordu. Tüzük tamamlanmak üzereydi.

Kurucular tüzükte bir meselenin üzerinde önemle durdular. D.P. devrîndeki tecrübeleri ve D.P. içinde geçen maceralı hayatları kendilerini

bir noktada ihtiyata sevkediyordu. Bilhassa Alican, partinin icra organıyla Hükümetin aynı kişiler tarafından idare edilmesine katiyen muhalifti ve tüzükte bunun belirtilmesini, hem de sarahaten belirtilmesini istiyordu. Bunun iki faydası olacaktı. Bir defa bu, doğru bir fikirdi ve aksi fikrin mahzurları ortadaydı, İkincisi, girişilecek seçim mücadelesinde bu. büyük bir koz olabilirdi. DP. devrinin idarecilerinin düştükleri hataya düşülmiyecekti. Hükümet mekanizmasıyla parti idaresi tamamen birbirinden ayrılacak ve bunun temini için de hazırlanan tüzüğe kafi hükümler konacaktı. Bu hususta Alicanın ve Giritlinin gayreti çok oldu.

Diğer taraftan, yeni partinin iktisadi tutumu umumî efkârı ilgilendiriyordu. Halbuki yeni parti kurucularından hiç biri -bir tanesi hariç- bu konuda tek ketime söylemiyor veya söyledikleri lâfları da adamakıllı yuvarlamaktan zevk alıyorlardı. Bu konuda en fazla sual tevcih edilen adam, iktisatçı başyazar Aydın Yalçın oldu. Yeni partinin ekonomik tutumu hakkında sorulan her suali atlatmağa çalışan Yalçın, hafta içinde bunda muvaffak oldu ve yeni partinin ekonomik politikası bir türlü öğrenilemedi. Ancak aslında, bunun bir küçük sebebi vardı. Kurucular henüz kati bir katar vermemişlerdi. Ekonomik tutum, istim misali arkadan gelecekti.

Sadece bir kişi -Ekrem Alican-, bu konuda kati konuşmaktan çekinmedi. Ak saçlı maliyeci yem partinin devletçi olacağını söylüyordu. Bunda kati kararları olduğunu ve bugünkü Türkiyenin bir başka şekilde kalkınmasına imkan bulunmadığını belirtti Yem parti hususî teşebbüsü ezmeden, devletçilik prensipleriyle ekonomisini yürütecekti. Ancak, bu öyle sözde kalmıyacaktı. Yani, yeni partinin kurucular, parti ileri gelenlerinin salon devletçiliğiyle yetinmemeleri gerektiği tezim savunuyorlardı.

Ekrem Alican başka arkadaşları da katıldılar. Bunların başında, Cahit Talas geliyordu. Talas da, tıpkı eski kabine arkadaşı gibi memleketin sosyalizan bir nizam içinde, çalışan sınıflara hakları tanınarak ve liberal ekonominin zaaflarına kapılınmaksızın kalkınabileceği inancındaydı. Bu grup, partinin adının Sosyal Demokrat olması için bitirdiğimiz haftanın tonlarında şiddetle ısrar ediyorlardı. İsim değil ama, prensipleri rağbet bulmazsa partiye katılmayacaklardı. Sosyal Demokrat adı ise, içinde Demokrat kelimesi bulunduğundan dolayı değil, batı memleketlerinde bir fikri temsil ettiğinden dolayı kurucu adaylarına sevimli geliyordu.

Ya müşteriler

Ancak, bu mesele bir başka meseleyle birleştiğinde, partinin kuruluşunun ilânını geciktiren sebeplerden birim teşkil etti. Devletçilik iyiydi. Ancak, yeni teşekkülü bettemek, ona kan vermek niyetinde bulunanlar arasında bir çok iş adamı vardı. Onlar, liberal bir politikanın şampiyonluğunu yapacak parti istiyorlardı. Onların yanında, D.P. nin teşkilâtı değil de, kodamanları ve bilhassa fırtınanın sağanak kumundan kurtulmuş, fakat kendilerini emniyette hissetmeyen zenginleri barınak peşindeydiler. Yeni parti, üstelik Millî Birlik İktidarının da desteği olmasa bile sempatisini taşıyarak ortaya çıkıyor göründüğünden, böyleleri için ideal sığınak manzarası arzediyordu. Kurucuların kartı karşıya bulundukları "Ortada kalmış D.P. oyları ne olacak ?" sorusuna el atılınca durum nezaket katandı.

Bitirdiğimiz haftanın içinde, yeni partinin kurucuları D.P. li vatandaşlara kur yapacaklarım açıkça belirttiler. Bu vatandaşları mum ışığı gibi muallakta bırakacak değillerdi ya!.. Onlara kafalarını sokacak bir çatı bulmak lâzımdı. Bu çata d* yem kurulacak partinin müşfik kucağı olabilirdi. Ancak, yem particiler böyle bir faaliyete girerken dikkatli davranmak lüzumunu hissettiler. D. P. lilere kucaklarını açmasına açacaklardı ama, kucağa gelecekler arasında bir seçim yapmak da şarttı. Bunların D.P. li olmalarının zararı yoktu. Gelgelelim D.P. damgasını taşıyanların öyle pek bilinen cinsten olmamaları faydalıydı. Zamanın pek ateşli D.P. lilerini bu çatı altında toplamak, silâhın geri tepmesine temin hazırlamak olurdu. Bu yüzden dikkatle hareket etmek gerekiyordu. Sözün kısası, yeni particiler, partilerine alacakları politikacıları herhalde kavun satın alınırken başvurulan usullere göre seçmek niyetindeydiler. Güçlük, bunun yolunun asrın harika politikacısı Aydın Yalçın tarafından dahi henüz bulunamamış olmasındaydı.

Zira, doğrusu istenilirse yeni partinin samimi iyi niyetli ve realist kurucuları arasında memleket gerçeklerini görenler, bilenler yok değildi. Bunlar, "Niçin yem partiye oy vereyim?" suali karşısında kalacak seçmene fazla bir şey söyleyemeyeceklerim, onun için teveccühün fazla bulunmayacağım -tabii, ilk seçimlerde- farkediyorlardı. Alicanların, Aybarların, Adakanların D.P. lileri cezbetmeyeceği muhakkaktı. Onlar, "kendi partileri"ni hâlâ bekliyorlardı ve meşhur Havadiste beklemeye devam etmeleri kendilerine hatırlatılıyordu. Ali Suat Başgil dışarda bulunsaydı belki bir teşebbüs dahi ya-

Kulağa Küpe

K ı z ı m sana

s ö y l ü y o r u m . . .

Devlet Başkanı basın *toplantısında İçişleri Bakanına takılmış:*

"— Kızıloğlu, sende *de amma ayak var! Belçikaya gidersin grev çıkar, İstanbula gidersin tanker yanar, buraya gelirsin kar, kış, tipi bastırır.*

Gelin mi kim? Tabii, yeni partilerin kurucular!..

Enver Adakan

Gayret başa düştü

pılacaktı. Ama "Üstad-ı âzâm"ın nezaret altına -maalesef biraz fazla sudan sebepten- alınmış bulunması işleri karıştırmıştı. Her halde, "Menderes Demokratları" yeni partinin müşterisi olmayacaklardı. Eee, 1946 Demokratı denilen zümrüt-ü anka kuşunun neslini ise Menderes kurutmuş,, kılıçtan kurtulanlar Hür. P. macerasında miktarlarını belli etmişlerdi. Tarafsızlara ve bilhassa inkılâpçılara, çalışan sınıflara, aydınlara gelince.. Oylarım C.H.P. ye değil de, yeni teşekküle vermeleri için hiç bir sebep yoktu. O halde? O halde yeni partiye ilk seçimlerde tedirgin iş adamlarıyla Hür. P. nin cılız mirasından başka bir şey kalmıyordu. Yok, eğer fazla muhteris aydın kurucuların gösterdiği yoldan gidilir de İnönü düşmanlığı, C H P. düşmanlığı, 1945'ten evvelki devir edebiyatı, köylüye taşıtılan taş ve İkinci. Cihan Harbi yıllarında yedirilen siyah ekmek bayrak yapılırsa o takdirde de hareketin mânası değişecekti. Bir çok kurucu buna yanaşmak niyetinde değildi.

Bilinen prensipler

Biraz da bu yüzdendir ki parti kurulurken ortaya atılacak ve etrafında bol bol propaganda yapılacak fikirlerden biri olarak "Demokratik düzen" parolası seçildi. Yeniciler, böyle bir düzen ihtiyacının Türkiyede artık inkâr edilmez bir gerçek olduğunu savunacaklardı. Ancak, yeni partinin iddiası bu düzeni sağlamak değildi. Onlar kurulu düzen içinde memleketin Batıya nazaran geri kalmış taraflarım -ekonomi, bu tarafların birinci sırasını işgal ediyordu - kalkındırmak ve çağdaş medeniyete ulaşmanın yollarım aramak istiyorlardı. Bu da parti kavgalarının önünün alınmasıyla elde edilebilirdi. Eh, doğrusu işin lâf kısmı pek iyi hazırlanmış, zamanın geçer akçe. kelimeleri pek güzel yan yana getirilmişti. Sonra, Kurucu Meclisten de bahsedilecekti. Demokratik düzenin kurulması için gerekli müesseseler bu Meclis tarafından hazırlanıyor, yerleştiriliyor, pişirilip kotarılıyordu. Onun için böyle bir mücadeleye girmeğe artık lüzum yoktu. Gaye, müreffeh bir Türkiyenin yaratılmasıydı.

Bütün bunlar haftanın başında derlenip toplanırken, yeni partinin kurucuları bir karara daha varmışlardı. Lider bulunmuştu. Şimdiye kadar süren titrek, mütereddit düşünceler nihayet bir isim üzerinde karar kılmıştı. İşin başında Ekrem Alican bulunacaktı. Modern Diyojenler lideri de bulunca, fenerlerini söndürdüler ve bütün hızlarıyla diğer hazırlıklara başladılar. İşte bundan sonradır ki Alicanın Küçük Esattaki evinin 12 38 67 numaralı telefonu mütemadiyen işledi ve ak saçlı maliyeci zaman zaman rahat koltuğundan kalkıp reseptörü eline almak zorunda kaldı.

Raif Aybar
II. Tecrübe

Yeni particiler bitirdiğimiz hafta bir bakıma daha rahatlamış sayılırlardı. Partinin kuruluşu hakkındaki hareket tarzı da kesin olarak çizilmişti. Müteşebbis heyet tüzüğü hazırlıyacak ve bir dilekçeyle ay sonunda resmen faaliyete geçilecekti.

Fahrettin Kerim Gökay
Hay aklınla bin *yaşa*

Fakat, bu kararı vermek kolay olmadı. Önce tüzüğü, toplanacak bir kongrenin hazırlaması isteniyordu. Fikir Alicanındı ve Aydın Yalçınla İrfan Aksu tarafından destekleniyordu. Bir haftalık çalışma, denilebilir ki tavuk - yumurta hikâyesinin tartışmasıyla geçti. Kongreden önce tüzük mü, yoksa tüzükten önce kongre mi?

Alican ve arkadaşları işin -kendilerince- demokratik bir usûlle hallini uygun görüyorlardı. Bunun daha ilmi, daha şaşaalı ve daha -gene kendilerince- sağlam olabilmesi için böyle bir kongre lâzımdı. Ne var ki diğerlerinin zihnini, zaman mefhumu kurcalıyordu. Vakit azdı. Bir an evvel ne olacaksa olsun ve faaliyete resmen geçilsindi. Hele emekli subaylar dilekçe verme yarışında kendilerinden evvel davranınca, işin faka götürür tarafı kalmamıştı. Mesele enine boyuna tartışıldı. Doğrusu, toplantılar pek neşeli geçiyor ve fikirler kahkahalar arasında ortaya atılıyordu. Neticede, bu İşin şaka götürür tarafı olmadığı, bir* an evvel bir sonuca bağlanması lüzumu belirtildi ve meşhur ön kongreden vazgeçildi.

İşin ötesi

Ama bunun sebebi sâdece ve sadece zaman değildi. Emekli subaylar tarafından kurulan Memleketçi Cumhuriyet Partisi Anadoluya -hayalen de olsa- kol atmağa başlamıştı ve Anadoluda bekleyen D.P. oylarının bur Kısmı -hepsi yeni partininmiş hesabına göre- M.C.P. ye aktarılmak isteniliyordu. Kaldı ki iki yeni parti arasındaki anlaşma ümitleri, geride bıraktığımız hafta içinde birgün, tamamen suya düştü!..

O gün, İstanbulda hava bir hayli üzgarlı ve soğuktu. Kalamışta villâ ipi bir konağın lüks döşenmiş büyük salonunda toplanmış 21 kişi yüksek sesle görüşüyorlardı. Toplantıya katılanların üçü kadındı. Dördünün ise, hareketlerinden emekli subay oldukları anlaşılıyordu. Kalan ondört kişiye gelince, bunlar, politikacı tipinde kişilerdi. Bir ara içlerinden kır saçlı, orta boylu, gri elbiseli olanı oldukça sert bir edayla:

"— Böyle şey olmaz!" dedi. Sonra devam ettir '

"— Birleşmemize artık imkan. yok.."

Kırsaçlı adamın sözünü bir başkası biraz daha tiz perdeden konuşarak, kesti:

" —Eğer birleşme olmazsa, muvazeneyi temin edemeyiz ki.. Bu da, yanılmıyorsam Halk Partisinin ekmeğine yağ sürmek olur. Şayet bu iş olmazsa ben aranızdan çekilirim."

Salonda bir kaç saniye süren sessizlik, yerini mırıltılara bıraktı, sonra her kafadan bir ses çıkmağa başladı. Saatler 21.30'u gösteriyordu. Salondaki 21 kişi dört saate yakındır tartışmaktaydılar. Ev sahibi, meşhur fabrikatörlerden Sadi Zorluydu. Emekli subaylar arasında M.C.P. nin kurucularından Emekli General Necmi Akyıldızla Emekli Albay Naci Bozkurt da bulunuyordu. İki kurucu o gün öğleden sonra âni olarak baş kentten İstanbula uçmuşlar ve Zor lunun iyi döşeli konağında yapılacak toplantıya katılmışlardı. Diğer iki emekliye gelince, isimlerinin General Sadi Atikken ile Namık Kemal Martı olduğu öğrenildi.

Sert sesli ve M.C.P. kurucularından Naci Bozkurt yeni kurulacak partiyle birleşmenin doğru olmadığını gavunuyordu. Bozkurta göre, Alican ve arkadaşları kendilerini faka bastırmak istemişlerdi. Bunlar çalışacak, Alican ve arkadaşları hazıra konacaklardı. Muvaffak olunduğu takdirde gene birinci planda o adamlar olacaktı. Böyle şey olmazdı. Hazıra konmanın zamanı çok tin geçmişti. Şimdi bileğine güvenen kazanırdı.

Gelgelelim yirmibir kişinin yirmibiri aynı fikirde değildi. Bozkurtun fikrini destekliyenler olduğu gibi desteklemiyenler de vardı. Meselâ Emin Nihat Sözeri, Bozkurta karşıydı. Böyle bir birleşmenin memleketin -pardon partinin- pek hayrına olacağım, oyların -Demokrat oyların- parçalanmıyacağını ve büyük bir çoğunluğun sağlanabileceğini ısrarla savunuyor ve bir türlü Nuha Peygamber, demiyordu.

Meseleyi bir sonuca bağlamak için oylamaya başvurulması kararlaştırıldı. Oylama Bozkurtu haklı çıkardı. Gerçi aradaki fark ancak iki - üç kadardı amal, Demokrasi dediğin gelinin böyle cilveleri ölüyordu. Üstelik kazananlar kendilerine bir hayli güvenmekteydiler. Hele bir Nedret Pınar ve Bayarın avukatı Enver Safder Oder grubu vardı ki, D.P nin bu helâl süt emmiş evlâtları, peşlerindi bağlam ikibuçuk milyon oy bulunduğuna adları kadar inanıyorlardı!

İşin aslına bakılırsa, M.C.P. nin kuruluşu enfes bir Fransız Vodvilinden farksız oldu. Pınar ve Oder daha İhtilâlin üzerinden bir ay bile geçmeden yeni bir parti kurma teşebbüsüne girişmişlerdi. Hukukçu Demokratlar, D.P. nin nasıl olsa kapatılacağım biliyorlardı. Sıcağı sıcağına kurulacak bir parti pekâlâ D.P. mirasçısı olabilirdi. Üstelik yeni parti D.P. nin kan hışmı olacak ve mirastan pay iddia etmeğe en fazla hak kazanacaktı. Partinin adı, D.P. nin başına bir "Memleketçi" kelimesi oturtularak bulunacaktı. Memleketçi Demokrat Parti yersiz yurtsuz, âvâre D.P. oylarının toplanacağı aş ocağı olacaktı. Faaliyete hemen İhtilâl sonrası başlanmış Ve merkez olarak da Taksimdeki İstanbul Klübü uygun görülmüştü. Pınar ve arkadaşları temiz kalmış D.P. lileri mukaddes cihata davet ediyorlardı!

Ancak, bu yeraltı faaliyeti İhtilâl Hükümetinin ve idarecilerinin gözünden kaçmadı. Siyasî faaliyetin yasak edildiği o sıralarda böyle bir faaliyete girişenler hakkında takibata geçildi ve muhterem zevatın kulağı şöyle bir şekildi. Kulaklarına kar suyu kaçan Memleketçi D.P. liler başlarım içeri çekmek zorunda kaldılar.

Suyun altındaki faaliyet 14 Ocak 1961 tarihine kadar devam etti O tarihten itibaren de rahatlıkla suyun yüzüne çıktı. Ancak Partinin ismi bu defa Memleketçi Cumhuriyet Partisiydi.

M.C.P. koruculari basın toplantısında

Renkli rüyalar beyler!

Kaçan tren

İşin en güzel tarafı, aslında Pınar ve arkadaşlarının treni kaçırmış olmalarıydı. Alican ve arkadaşlarıyla anlaşamıyanlar Üçüncü Partiyi kurma şerefini tek başlarına yüklenmeğe hazırlandıkları sırada, İstanbuldan başkente kurye olarak gelen Pınar ile Sadi Zorlu emeklileri biraz geciktirebilselerdi, Safder Oder ve arkadaşlarının imzasıyla bir başka dilekçe Vilâyete varmış olacaktı. Dilekçe, "Genç Demokratlar Partisi" adında bir D.P. kopyasının doğuşunu -ve tabii, ölüşünü- sağlıyacaktı. Oder ve arkadaşları önce Memleketçi Demokrat Partiyi de atlatıp ortaya böylece çıkmayı kurmuşlardı. Ancak emekli subaylar daha atik davranınca bu maceradan vazgeçildi. Şimdi yapılacak iş hu partiyi D.P. nin mirasçısı haline getirmekti.

İşte yirmibir kişilik toplantı, fabrikatör Zorlunun lüks döşenmiş Villâ tipi konağında bundan dolayı yapıldı. Sadi Zorlu her iki grupu birleştirip meseleyi kökünden halletmeyi üzerine aldı. Başkentten acele çağırılan Albay Bozkurt ve General Akyıldız. Kalamıştaki konakta misafir edildiler. Toplantıda, Alican ve arkadaşlarının kuracağı partiyle birleşmeme kararı alındı. Alındı ama, Üçüncü Partinin kurucuları arasında -hafif de olsa- gerginlik olduğu meydana çıktı. Zaten durum, karmakarışık hale gelmiş, keşmekeş başlamıştı.

İstanbulda bir adam...

Kâlamıştâki toplantının devam ettiği sıralarda, Karaköyden yukarı çıkan dikyokuştaki 70 numaralı binanın bir odasında, politika camiasının aşina olduğu bâzı çehreler oturmuş dertleşiyorlârdı.

Yazıhane, eski Hür. P. lilerden Zafer Tanyolaça aitti. Odada 16 kişi vardı. İçlerinde Hasan Kangal, Ziyad Ebüzziya ve Servet Sürenkök gibi isimlere rastlamak mümkündü. Toplantıda konuşan bir kişiydi. Sinirli hareketlerde bulunuyor, sigarasını yakarken elleri adamakıllı titriyordu. İri yarı adamın İsmi Enver Adakandı. Adakan, Ankara temas-

larını ve çalışmaları anlatıyordu. Konu, emeklilerin kurduğu Üçüncü Partiydi. Bunlar neden ayrılmışlardı? Böyle bir partinin kurulmasının sebebi hikmeti neydi? Emekliler, -Adakana göre- Yeni Partide hakikaten bir kuvvet olarak bulunmayı arzuluyorlardı. Bu sebeple, o ara yapılması düşünülen ön kongre için Ankara Vilâyetinden izin talep eden dilekçede emekliler adına bir imzanın bulunmasını uygun görmüşlerdi. İmza Naci Bozkurt olacaktı. Ancak bâzı arkadaşlar işin içine asker karıştırmayı doğru bulmamışlar, emeklileri bu işin dışında tutmağa çalışmışlardı, işte bunun içindir ki parti kurma yarışmasında emekliler kendilerini seçmişlerdi. Ancak, üzülecek bir şey yoktu. Memlekette kuvvetli bir parti olabilecek, sâdece kendilerininkiydi. Diğerleri tabelâdan ibaret kalacaktı.

Zafer Tanyolaçın yazıhanesinden Sıktıktan sonra Adakanı takip etmek hakikaten güç bir iş oldu. Evinde katiyen bulunmuyordu. Nereye gittiği sureti katiyede söylenmemekteydi. Adakan enfes bir macera romanının kahramanı kesilmişti. Romanın diğer eşhası arasında Ali İhsan Çelikkan, Hasan Kangal, Hilmi Ergun, Ziyad Ebuzziya vardı. Bir başka esrarengiz şahıs ta, eski D.P. H Başkanı Servet Sürenköktü, Sürenkök, belli ki eski teşkilâtını toparlamakla vazifeliydi ve doğrusu istenirse bu eski politikacı var gücüyle çalışıyordu. Faydalı olmadığı da söylenemezdi.

Trakya, teşkilâtının ayağa kaldırılmasını gönüllü olarak Zafer Tanyolaç üzerine almıştı. Tanyolaç başkente yaptığı küçük seyahatin sonunda Trakya ve civarım teşkilâtlandırmak işini rahatlıkla yüklenebileceğini Alicana söyledi. Alicanın bu bakımdan keyfine pâyan yoktu. Genç arkadaşları ateşli ve çalışkandılar.

D.P. li avı

İşte geçen haftanın içinde politikacılar, ellerinde küçük ağları, kelebek avına çıkar gibi D.P. 11 avına çıktılar. Rekabet sıkı rekabetti ve paçaların adamakıllı sıvanması lâzungeliyordu..

M.C.P. lilerin Anadoluda bir zamanların tanınmış D.P. lileriyle temasta oldukları biliniyordu. Çevrelerine tesir edebilecek olan tanınmış Demokratlara gerekli taviz veriliyor ve boşluğun doldurulması için böyle bir parti ihtiyacının lüzumu anlatılıyordu. Teşkilâtlanmanın ne dereceye kadar tesirli olduğu şimdilik bilinmemektedir Ama taraflar, ortada dolaşan oyları kendilerine mal et

Selim sarper
Hâzır ve nazır

mek için her türlü çareye başvuracaklardır.

Bu arada ortaya bir garip zat daha çıktı ve malûm numaralarına başladı. Bu, kısa boylu, güleç yüzlü bir diplomattı. Dışişleri bakanlığındaki vazifesinden ayrılalı birkaç gün oluyordu. Adı Fahrettin Kerim Gökay olan küçük boylu adamın zahiri görünüşü, şimdilik bir şeye karar vermemiş gibiydi. Ancak Gökayın politikaca atılacağı -kendi ifadesinden de anlaşılacağı gibi- muhakkaktı. Kısa boylu sabık diplomat bir müddet düşünecek, sonra karara varacaktı! Anlaşılan, eski İstanbul Valisi bu defa hiç değilse, en geride kalan ata oynamamaya kararlıydı ve müşterek bahsin hiç değilse bir ayağının tutmasını arzulamaktaydı. Beylik usûlü ise kendisinden bahsettirmek, böylece yüklü bir caize koparmaya çalışmaktı. Nitekim kendisiyle görüşen gazetecilere:

"— Bakın, gökte ay var. Gökte ayın olduğu ne kadar muhakkaksa benim politikaya atılacağım o kadar kati. Kafa lâboratuarımda maddeler formüle bağlanacak elbet" dedi.

Ancak bu defa, atraksiyon pek sık tekrarlanmış bulunduğundan tuhaf F.K.B. ye iltifat eden çıkmadı.

Hükümet

Başkan koltuğunda

Dışarıda sühunet —14 dü. Cumhurbaşkanlığı Köşkünün büyük kapısından girenler, ılık havayı birden bire teneffüste güçlük çektiler. Sonra ağır ağır kendilerini alıştırdılar. Girenlerin hemen hepsinin boynunda birer fotoğraf makinesi asılıydı. Bilerini oğuşturarak kendilerine çekidüzen verdiler ve gösterilen merdivenden yukarı çıktılar.

İkinci katta, Kütüphanenin bulunduğu tarafa yönelen gazetecileri, emir subayı karşıladı. Kütüphanenin kapısını açtı ve içeri buyur etti. Büyük masanın etrafına Başkan ve Bakanlar oturmuşlardı. Cemal Gürsel baş taraftaydı ve pek neşeliydi. Sağında Mumcuoğlu, solunda Zeytinoğlu vardı. Başkan her zamanki koyu gri elbisesini giymiş, bordoya yakın koyu renk bir kravat takmıştı. Gülüyordu. Etrafındakilere takılıyor, şakalar yapıyordu. Bu arada, masanın üzerindeki sol elinin parmakları mütemadiyen oynuyor ve muntazam tik - taklarla masayı dövüyordu. Bakanlar bunu gülerek seyrediyorlardı.

General, kaşının birini kaldırarak, neşeyle Kızıloğluya baktı. İçişleri Bakanı da nazarlarını Başkana tevcih etti. Gürsel gülümsedi ve:

" —Kızıloğlu. sende de amma ayak var. Belçikaya gittin, grevler başladı. İstanbula kar, fırtına götürdün. Ne dersin?" dedi.

Sonra, mütemadiyen flâşlarını patlatan gazetecilere gülümseyerek *göz* kırptı ve Kızıloğluya döndü:

"— O İstanbulda yanan tanker ne oldu? Hâlâ yanıyor mu?"

Bakan, tankerin durumunu Generale kısaca izah etti. General Gürsel uzun süren hastalığından sonra ilk defa Bakanlar Kuruluna Başkanlık ediyordu. Çalışmalara başlanacakta. Ama gazetecilerin arzusu bir türlü bitmiyor, foto muhabirleri bir türlü resim çekmeğe doyamıyorlardı. Nihayet General gülümsiyerek foto muhabirlerine eliyle bir işaret çaktı ve :

"— Eee, yeter bakalım artık! Çok çektiniz. Bitirin işinizi" dedi. Salon boşaltıldı ve kütüphane, kapısı kapatılarak Gürselin Başkanlığındaki Bakanlar Kurulunun çalışmalarına terkedildi.

Başkan dinliyor

Uzun süren Bakanlar Kurulu, toplantısı denilebilir ki Gürselin son günlerde en mesut dakikalarım teşkil etti. Bakanların 1961 yılı bütçesi hakkında verdiği izahatı dikkatle dinledi. Hele Kocatopçuoğlunun yatırımlarla ilgili açıklamaları ve yatırım programlarında tutulan yol hakkında verdiği bilgi Başkanın alakasını pek fazla çekti.

Daha sonra diğer Bakanlar ba-

kanlıklarını ilgilendiren konularda konuştular. Dış yardımlar hakkında Maliye Bakam Kurdaş uzun uzun izahat verdi. Bu konu da Başkanı ziyadesiyle alâkadar etmiş, General, Kurdaşı dinlerken sol eliyle yaptığı tik - taklara bile ara vermişti. Zayıf kış güneşi başkentin üzerindeki devrinin yarısına geldiğinde toplantı nihayete erdi.

Kırmızı plâkalı otomobiller Çankayadan aşağı inerken, içinde bulunan adamların doğrusu keyfine payan yoktu. General hepsine teşekkür etmiş ve memnuniyetini belirtmişti. da üç adam Başbakanlık binasının önünde ısınmak için el kol hareketleri yapıyor, durdukları yerde zıplıyorlardı. Zıplıyanlar her zaman olduğu gibi gazetecilerdi ve 15.30 da toplantıya giden Bakanların dağılmasını bekliyorlardı. Bakanlar dağılacak ve ağızlarından birkaç kelime alabilmek için zıpzıp gibi zıplayan gazeteciler uğraşacaklardı.

O gün toplantıya gene Selim Sarper başkanlık etmekteydi. Henüz bir Başbakan Yardımcısı tâyin edilmediğinden bu işi Sarper görmekte, doğrusu istenirse, sevimli Dışişleri Ba- bir dahaki seneler tamamlamak arzusuydu. Hal böyle olunca bölük pörçük yatırımlardan vazgeçmek ve büyük işleri bitirebilecek kadar meblâğı ortaya koymak gerekiyordu. İşte 450 milyonluk fark bundan ileri geliyordu. Bütçenin iki buçuk milyar lirası yatırımlara tahsis edilmişti.

Daha sonra Maliye Bakanı Kurdaş dinlendi. Kurdaş memur ve subay maaşlarına yapılacak zamla ilgili bilgi verdi. Bu da yeni yıl bütçesine 730 milyon liralık bir meblâğ ekliyordu. Bu hesaplara göre yeni yıl bütçesi sekiz bucuk milyar liraya

Bakanlar Kurulu Gürselin başkanlığında çalışıyor

Babacan General vazifesi başında

Toplantı üstüne toplantı

Bakanların cuma günü yaptığı toplantı, haftanın ilk toplantısı değildi. Geçen hafta içinde Başbakanlığın önü kırmızı plâkalı otomobillerle doldu taştı.

Bakanlar, Başbakanlık binasına koltuklarının altında kalın dosyalar, dolu fermüarlı çantalarla giriyor ve hiç değilse beş - altı saat çıkamıyorlardı. Konu yeni yıl bütçesiydi. Bütçe kanunu tasarısı Bakanlar Kurutuna tevdi edilmişti. Kurul hummalı bir şeklide incelemelerine devam ediyor ve bir an evvel işi bitirmek için çalışıyordu.

Günlerden Çarşambaydı. Suhunet gene sıfırın bir hayli altına düşmüştü. Saatlerin 19'u gösterdiği sıralar- kam bundan pek fazla memnun olmuş da görünmemekteydi. Belki de Fransızların "sâdece muvakkat, daimidir"' sözü hatırına geliyordu. Sarperin Bakan arkadaşlarını selâmlamasından sonra derhal müzakerelere başlandı. O gün Sanayi Bakanının oldukça müşkül işi vardı. Müzakerelerin seyri Kocatopçuoğlunu bir hayli konuşmaya mecbur kılıyordu. Nitekim Öyle oldu ve saat hesabına göre en fazla konuşan Bakan unvanım o gün Kocatopçuoğlu aldı. Konu yatırımlardı. Yatırımlarda yapılan kısıntı ve sıraya koyma ameliyesine rağmen geçen yıla nazaran bu yıl 450 milyon liralık bir fazlalık mevcuttu. Bunun sebebi başlanılan işleri tamamen bitirmek ve geri kalanını baliğ olmaktaydı. Kurdaş toplantıda yapılacak zamların şekli üzerinde izahat verdi. Zam yüzde 35 civarında olacaktı. Bunun yüzde yirmisi derhal ödenecek, kalan kısmı ise tasarruf bonoları halinde verilecekti.

Tasarruf bonoları ilk beş yıl isme muharrer olacak, son beş yıl ise hamiline ödenmek üzere tanzim edilecekti. Böylece memur 10 senelik mecburi bir tasarrufa tâbi tutuluyor, aynı zamanda hazineye önemli miktarda gelir temin ediliyordu.

Bakanlar o gün Başbakanlığı terkederken yorgun bir gün geçirdiklerini hareketleriyle belli ettiler. Bütçenin tümü üzerindeki müzakereler bitmişti. Saatlerin 19.05'i gösterdiği sıralarda kırmızı plâkalı otomobiller

ralantide çalışmağa başladı. Kaloriferlerin daha iyi çalışması için şoförler gaz pedallarına ha babam basıyorlardı. Merdivenli kapıda evvelâ bir Albay göründü. Albayın hemen arkasından Üçüncü İhtilâl Hükümetinin öfkeli Adalet Bakanı Ekrem Tüzemen kapıdan çıktı. Etrafını alan üç genç sordular:

"___ Neler oldu beyfendi, acaba?"

Tüzemen kaşlarının şeklini -çatıktı- bozmadan:

"— Bana bir şey sormayın. Bu iş için sizlerin Bakanı Cihat bey yetkili kılındı. Ona sorun öğrenin" dedi. Sonra sert adımlarla Mercedes otomobiline atladı ve bir iki dakika sonra da gözden kayboldu.

Baban işte bunun içindir ki kapıdan çıkar çıkmaz kendisini soğuğa dayanıklı adamların arasında buldu. Güldü mi:

"— Arkadaşlar öyle pek bir şey var sayılmaz" dedi. Ancak soğuğu yemiş gazetecileri atlatamadı.

"— Kaç lira olur bütçenin tümü ? On milyarı bulur mu?"

"— Zannetmem, iktisadî yardımlarla beraber sekizbuçuk milyar lira olabilir"

Baban kurtuluşu işi şakaya vurmakta buldu ve kapının ağzında görünen Şahap Kocatopçuoğluyu göstererek:

"— Ona sorun. Bugün en fasla o konuştu' dedi ve uzaklaştı. Kocatopçuoğlu derhal savunmaya geçti, üzerine gelen gazetecilerin duyacağı şekilde:

"—Siz herşeyi söylediniz. Benim söyliyecek bir şeyim yok" diye bağırdı. Otomobiline doğru yürürken gazeteciler önünü kestiler. Bir tanesi:

"— Sekiz buçuk olur mu Şahap bey?" dedi.

Zarif Bakan, sol ayağını otomobiline attı. Kapıdan girmek için hafifçe eğildi. Sonra gene zarif bir hareketle kol saatına baktı vs:

" —Sekiz buçuk mu? Yok canım daha saat ancak yedi buçuğa geliyor" dedi.

Temsilciler Meclisi

Alışma devresi

(Kapakdaki Başkan)

Beyaz saçları hafifçe dökülmüş, uzunca boylu adam, Başkanlık kürsüsünün sağ ve sol taraflarında bulunan Divan kâtipleriyle müşavireden sonra, oturduğu koltukta hafifçe doğruldu ve önündeki mikrofona doğru eğilerek:

"— Oturuma ara yeriyorum" dedi ve birşeyler daha söylemek isteyen insanların aceleciliği içinde devam etti:

"— Bu ara, sâdece onbeş dakikadır,"

Salonda neşeli bir uğultu başladı. Temsilciler Meclisinin muhtelif sınırları temsil eden üyeleri, salonu süratle boşaltmağa başladılar. Belli ki bu ara, bir hayli zamandan beri beklerimekteydi.

Hâdise geçen haftanın başında bir gün, yeni Meclis binasının büyük ve ferah toplantı salonunda cereyan etli. Başkanlık kürsüsündeki beyaz saçlı, uzun boylu adam, İbrahim Senildi. Saatler 17.05'i gösteriyordu. Başkanlık kürsüsünden kalkan Senil, sol taraftaki meşin kaplı kapıdan dışarıya çıktı ve kürsünün arka kısmındaki sere doğru yürüdü. Heyecanlı ve sıkıntılıydı,

Senil için o gün herşey, Temsilciler Meclisinin oturumunu Başkan

Bir Mülûkat

Kâzım Orbay

Yaşlı, sevimli yüzlü adam oturduğu koltukta geriye doğru yaslandı ve yanında bulunan arkadaşına, karşısında oturun genç adamı göstererek:

"— Görüyor musun Paşa, gençler nasıl ateş gibi.."

Sonra genç adama döndü ve:

"— Bor bakalım, delikanlı.." dedi.

Odada mm derece sıcak bir hava mevcuttu, fakat dışarıda Ankaranın meşhur ayazı hüküm sürmekteydi.

İşte Temsilciler Meclisi Başkanı Kazım Orbay bu manzara içinde düşündüklerini AKİS'e anlatmağa başladı.

Gazeteci arkadaşların bana karşı göstermiş oldukları yakın ilgiye teşekkür ederim. Bugünü sizler, gazeteciler, fikir, düşünce ve çabalarınızla hazırladınız.

"AKİSİ, kendine has bir havayla basın hayatımıza girdiği gündenberi izliyorum. 27 Mayıstan önceki ve sonraki görüş, fikir ve kanaatleri bugünün hazırlanışında büyük rol oynamıştır.

"Batı anlamında gerçek demokrasinin kurulması uğrunda adımlar 14 yıl önce atılmıştır. Bunun ilk dört yılı ile beşinci yılının birinci yarısı bizi sevindiren, milletçe yönelmek istediğimiz gelecek bakımından çok umutlu oldu. Ondan sonra gelen yularda derece derece artan kaygılar, vatandaşlarımızın çoğunluğu arasında bir fert olarak beni de umutsuzluğa düşürdü ve çok üzdü. Ancak milletimin sağduyusuna, tarih boyunca gösterdiği olgunluğa ve başardığı büyük işlere yürekten inanmış olduğum için bu umutsuzluğum uzun sürmedi. Geleceğin, kesin olarak beklediğimiz amacı sağlıyacağı kanısını her an taşıdım. 1950'den değil, 1954'den önce de vicanlarının seslerini ve duygularını belirten seçkin vatandaşlarımız oklu. 1964 ile 1957 yılları arasında tutulan yolun yanlışlığı, sayıları gittikçe artar düşünür, yazar ve iktidar dışında elan siyasi partilerin sözcüleri vatandaşlar tarafından açıkça ortaya konuldu. 1957'den sonra da bu çaba hızını arttırdı. Buna, aydınların hemen hepsi katıldı.

"Bilim kurumlarımızın değerli öğretmenleri, fa Sakar, heyecanlı öğrencileri. Basının cesur ve fedakâ mensupları, siyasi partiler, hiçbir tehlikeden yılmadan demokrasi yolunda asimle savaştılar. Hâsılı hürriyeti insan haklarını pek çok daraltan tutumdan sıkılan vatandaşlar bu yoldaki çabalarına devam ettiler.

"Bir sabah saat 05.30'da yakın ve emekli bir arkadaşım telefonla beni aradı. Tek cümle ile "Radyonuzu açınız! Beklediğimiz sabaha kavuştuk..." dedi. Radyoyu açınca Silâhlı Kuvvetlerimizin millet sevgisiyle dolu

Vekili olarak açmasıyla başladı ve ilerleyen saatlerle beraber, Divanın tecrübesizlikler zincirine eklenen hal kalar çoğaldı. Temsilciler Meclisinin o günkü oturumu bir izin talebiyle açıldı. Talep sahibi C.K.M.P. nin zihnen yorgun lideri Bölükbaşıydı! Bölükbaşının yirmi günlük izin talebi ittifak ve memnuniyetle kabul edildi. Daha sonra bir önerge, Başkanlık Divanının ilk hatasını hazırladı, önergenin altındaki imzalar İsmet Giritliyle Nüvit Yetkine aitti ve Temsilciler Meclisi İç Tüzüğünün ivedilikle görüşülmesini derpiş ediyordu. Başkan önergeyi oya koydu. Ne var ki, Başkan Vekilliği vazifesinde pek yeni ve pek tecrübesiz olan Senil, neticeyi istihsal edemedi. Bunun üzerine garip bir teklif gülüşmelere sebep oldu. İbrahim Senil, oylamanın neticesinin alınmadığını ifade ediyor ve üyelerin ayağa kalkarak oylarım bildirmelerini istiyordu. Meslekten yetişmiş politikacılar bu garip oylama tarzım bıyık altından gülerek karşıladılar, ama sinirlenmediler. Ayağa kalkıldı ve İç Tüzüğün ivedilikle görüşülmesi karar altına alındı. Fakat bir takım kurt politikacılar oylamanın yanlış yapıldığı gerekçesiyle itiraz feryadım yükselttiler. İlk itiraz Ferit Melenden geldi. Melen, oylamadan evvel ivedilik önergesinin metninin okunması gerektiğini ifade ediyordu. İşte, İbrahim Senilin terlemesine bu sebep oldu. Meleni Avni Doğan da destekleyince, Başkanlık tekrar oylamaya müracat edilmesi zaruretini duydu. Bir defa daha oylamaya geçildi. Bu defa Sırrı Atalay söz istiyordu. Başkan oylamayı kesti ve Atalaya söz verdi. Anlaşılan Senil pek yufka yürekliydi. Atalay ise, Tüzük Komisyonu raporuyla Tüzük gerekçesinin okunmasını savunuyor ve ondan sonra oylamaya geçilmesini talep ediyordu. Hakimlikte tecrübeli, fakat politikada pek müptedi Senil bu defa da gerekçenin okunmasına karar verdi. Kâtiplerden biri boğuk bir sesle gerekçeyi okumağa başladı. Yani Senilin gadrine en fazla uğrayan, kâtip oldu. Ancak kâtip hızım alamamış olacak ki, bu defa maddelerin teker teker okunmasına geçti. Temsilciler itiraz feryadını bükere daha yükselttiler. Doğrusu böylesine usulsüz, böylesine garip bir toplantı görmemişlerdi. Fakat Başkanlık kâtipleri bu meselede pek titizdiler Nitekim maddeleri okuyan kâtip bir ara pek kızdı ve Temsilcilere dönerek:

"— Siz karışmayın canım, maddelerin okunmasına Reis karar verdi" dedi.

Yeni bir av

Haftanın ilk günü başlıyan bu falsolu toplantıyı diğer toplantılar takip etti. Zaten pek de revnaklı geçmiyen Temsilciler Meclisi oturumlarının câlib-i dikkat bir tarafı olmadı. İç Tüzük, bazen uzun ve boş tartışmalarla kabul edildi. Mühim olan, Temsilci üyelerin teneffüs yaptıkları salonda cereyan eden kulla faaliyetiydi. Perşembe günü haftanın son toplantısını yapan Temsilciler Meclisi kulisi bu bakımdan hayli hareketli ve bereketli geçti. Bunda kurulması mukarrer yeni partinin organizatörlerinin rolü büyüktü. Salonun içinde başlıyan ve dışında devam eden kesif faaliyetin mihrakı, yeni partiye adam celbetmekti. Yeni parti organizatörleri, Temsilciler Meclisindeki partisiz politikacılarla, partilerine küskün veya kırgın üye-

diyor ki..

kahraman sesi yüreklerimizi sevinç, gurur ve heyecanla doldurdu. Türk milleti çoktan hak ettiği parlak geleceğine kavuşmuştu... 27 Mayıs hareketiyle tarihe Silahlı Kuvvetlerimizin başarılarından en güzel ve en asillerinden biri daha kaydedildi. Silahlı Kuvvetlerimizin, bu basanları sağlayan kaynağı içinde ömrümün uzun yıllarım geçirmek saadetine ermiş bir insan olduğum için hareketin, vâdedildiği gibi, bizi tam zamanında ve başarıyla sonuca götüreceğinden emindim. Önemsiz karşı düşüncelere rağmen Millî Birlik Komitesinin, millet ve vatan uğrunda isabetli çalışmalarına devam ettiğini görmek ve hele demokratik hukuk devleti ve insan haklarının sağlanması yolunda sözüne sâdık kalarak Kurucu Meclisi işbaşına getirmek suretiyle kazandığı başarı ve güven hana, yaşadığım uzun yılların en yüce heyecan ve sevincim verdi.

"Sayın Devlet Başkanımızın isteği ile Kurucu Meclis üyeliğine seçildim. Gazetelerden, Meclis Başkanlığı için aday gösterildiğimi öğrendim. Aklıma, bugüne kadar Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Meclislerinden bambaşka bir hüviyete sahip Kurucu Mecliste daha değerli, seçkin arkadaşların bulunduğu geldi. .

"Seçildiğini zaman bir konuşma yapmak için önceden bir hazırlığım yoktu. Bu seçkin topluluğun çok kıymetli zamanını işgal etmemek için o an içimden geldiği gibi konuştum. Benim için bu, büyük bir şereftir. Vazife verildi ve kabul ettim. Başkanlık Divanındaki çok değerli arkadaşlarımla görevimizi başarıyla yapacağımızdan eminim."

Kâzım Orbay

!er üzerinde çalışmağa başladılar. Salonun hemen sağ tarafında faali» yete geçmiş bulunan ufak çayhane bu kulis için seçilen yenli. Yeni parti organizatörleri çaktırmadan adam avlamağa çabalıyorlardı. En faal avcılar Alican ile Aybardı. Bu yüzden, eski arkadaşları ve C.H.P. nin en samimi mensuplarından Turan Güneş kendilerine zaman zaman takılmaktan ve "Nasıl, isler kesat mı?" diye laf atmaktan geri kalmadı.

Yeni partilerin müstakbel kurucuları, Temsilciler Meclisinin gözlerine kestirdikleri elemanları üzerinde çalışıyorlar, onlara niyetlerini anlatıyorlardı. Aslına bakılırsa, adları "müstakbel kurucu"lar arasında geçen on, onbeş kişi Meclisteydi. Bunlar, taraftarlarını çoğaltmaya bakıyorlardı. Bu yüzden yeni ve cakalı Meclis binası bitirdiğimiz haftanın sonunda bir nevi Amerikan Fuarı

Temsilciler Meclisi salonunda kulis faaliyeti
Avlananlar ve tavlananlar pek çok

manzarası göstermiyor değildi. Ancak, temsilcilerle alakalananlar sadece yeni partilerin müteşebbisleri olmadı. İktidarda bulunan ekiple C. H.P. liler de harekete geçtiler ve memleketin bu yeni temsilcilerini tanımaya çalıştılar. Nitekim İsmail Rüştü Aksalın Mebusevlerindeki nede bahçeli mütevazı evinin önünden bitirdiğimiz hafta boyunca geçenler alt kattaki odalarda ışıkların gece hayli geç vakitlere kadar yandığım farkettiler. Tanışma da, fikir teatisi de, sohbet de bir yemek masası basında, elde kadeh -Aksal içmiyordu- daha samimi ve daha tatlı oluyordu.

Çalışkan bir Başkan

T'emsilciler Meclisinin gözle görülen kısımlarında, bitirdiğimiz hafta içinde bunla olup biterken binanın üst katında Başkana ayrılmış odada uzun boylu, çıplak başlı, gözlüklü, son derece nazik, o mabette de çalışkan bir adam müşahede ettiği eksiklikleri -ve eksikliklerini- düzeltmeye çalışıyordu. Bu, Temsilciler Meclisinin Başkanı Orgeneral Kazım Orbaydı. Kazım Orbayın da, tıpkı yardımcısı olan arkadaşları gibi Parlamento idaresinde büyük tecrübesi yoktu. Usûllere vakıf değildi. İç Tüzük de hazır bulunmadığından güçlükler artıyordu. Buna rağmen Orbay, askerliğin verdiği bir alışkanlıkla mesaisini plânladı ve Temsilciler Meclisinin Başkanlık Divanının daha göz doldurucu hale gelmesi için bazı hususlar üzerinde titizlikle durdu.

Kazım Orbay, 1886 yılında İzmirin İnas Terakki Mektebi yanındaki iki katlı büyük evde doğdu. Aşar memuru Mahmut Hamdi beyle karısı Fıtnat hanım, bir oğulları dün yaya geldiği için büyük sevinç içindeydiler. Mahmut Hamdi bey kendi halinde bir memur, Fıtnat hanım ise tam bir ev kadınıydı. Kazım, anne ve babasının ihtimamı neticesi, küçük yaştan itibaren askerlere ve askerliğe karşı büyük ilgi duymağa başladı. Annesi, akşam üzerleri mahalle çocuklarını kapının önünde bir sıraya dizerek askerce komutlar veren oğlunu hayranlıkla seyrediyordu. Kazım, anne ve babasından sonra en çok askerliği seviyordu. İnas Mektebinin önündeki sokağa Kahramanlar sokağı dendiği için, küçük Kâzımın çocukluk yıllarını geçirdiği semte de bu yüzden Kahramanlar deniyordu.

Küçük Kazım hızla gelişti ve içi alev alev heyecan dolu bir asker olarak memleket hizmetine katılmak için Harbiyeye girdi Oradan başarıyla mezun olduktan sonra Harp Akademisini tamamladı ve 1907 yılında Almanyada Topçu Atış okulunda bir yıl süren stajım bitirerek ordu saflarında görev aldı. İlk görev olarak kendisine Üsküp Batarya Kumandanlığı verildi Balkan Harbi patlak verince Orbay bu cepheye geçti. Birinci Dünya Harbinde Orbay çeşitli cephelerde örnek bir Türk askeri olarak çarpıştı ve emrindeki birliğin sevgi ve saygı sim kazandığı gibi üstlerinin takdir ve sevgilerine mazhar oldu. Birinci Dünya Harbinin son yıllarına Harbiye Nezaretinde Başyaver olarak katılan genç subayın içini tutuşturan vatan aşkı, onu Anadoluya, İstiklâl Harbinin kucağına attı. Orbay, vatanın kurtulacağına inanıyor ve Atatürke güveniyordu. İstiklal Harbi Türk milletinin zaferi ile sonuçlanınca Kâzım bey Genel Kurmay İkinci Başkanlığına getirildi. Bu görevi sırasında dost Afganistan ile imzalanan bir anlaşma gereğince Afganistana giderek, Afgan Genel Kurmay Başkanlığı görevini üzerine aldı. Türk askerini yabancı diyarlarda da şeref ve başarıyla temsil etti.

1930 yılında yurda döndü ve Jandarma Genel Kumandanlığına getirildi. Soyadı Kanunu çıkınca Orbay soyadını alan Kazım bey, 1935'te 3. Ordu Müfettişliğine, 1948 de Askeri Şûra üyeliğine, 1944 de ise Genel Kurmay Başkanlığına getirildi. Türk ordusunun bütün kademelerinde çalışarak şerefli bir mazi bırakan Orbay, 1950 de emekliye ayrıldı ve on yıl müddetle sabık idarenin icraatakip etti, fakat politikanın dışında kaldı.

Orbay, tabiata ve güzel olan her şeye ilgi duyan hassas bir insandır. Muhitinde kibar, iyi, mert bir insan olarak tanınmıştır. Karşısındakini güzey konuşmasıyla büyüleyen Orbay:

"—Askerliğin her anı heyecandır. Düşmanla cephelerde çarpışırken, içerde askerlerle uğraşırken, her asker gibi, milleti sevmek duygum başta gelir." demektedir.

Şimdi bu duygulara bir de, Temsilciler Meclisini gerektiği gibi idare edebilmek arzusu eklenmiştir.

C . H . P .

Kurultaydan önce

Bu hafta, Türkiyenin 1 numaralı siyasi teşekkülü C.H.P. de, gene canlı bir hava esiyordu. Partinin en mümtaz 1300 temsilcisi pek yakında Ankarada toplanacaktı. Bazı kimseler toplantıda parlak nutukların söyleneceği, ciddi tartışmaların yapıla-

Ak koyun Kara koyun

Bundan sâdece dokuz ay ve İstanbulda Menderesin polislerinin "Hürriyet!" diye bağıran Gençliğin üzerine ateş açmasından onbeş gün evvel devrin Muhalefet lideri İsmet İnönü kendisine iki adamın telgraf çekmiş, olduğunu Radyodan duyuyordu. Telgraflardan biri şuydu:

"Amasya CHP. il kongresine yolladığınız mesajı hayretle okuduk. Türle sanayici ve iş adamlarımızı itham, altındım bulundurmak, onlara *isnat ve iftiralar savurmak ötedenberi vazgeçemediğiniz bir itiyattır. Türk sanayici ve iş adamlarına olduğu Kadar memleketin muhtelif şerefli ve vicdanlı zümrelerine sik sik yaptığınız yersiz ta-*

Raif Dinçkök

arruzlar, onlara tevcih ittiğiniz tehditler, memleket üzerinde kurduğunuz eski sultanın halâ devam ettiği hususunda sahip olduğunuz vehmin çok açşk bir tezahürüdür. Türk sanayici ve iş adamları memleketin bugün tahakkuk ettirmekte olduğu mesut kalkınmada hisselerine düşeni yapmaktan, Hükümetin hayırlı telakki ettikleri kesif çalışmalarına yardım etmekten ve bu suretle vatana ve memlekete faydalı olmaktan başka hiç bir hesap ve endişe içinde değillerdir. İtham, isnat ve iftiralarınızı şiddetle ve nefreti iade ederiz"

Bu küstah, şımarık ve terbiyesiz ibarenin altındaki isim Raif Dinçköktü ve Raif Dinçkök İstanbul Sanayi Odasının başkanlığını elinde tutuyordu.

Öteki telgraf şuydu:

"Amasya C.H.P. il kongresin ne göndermiş olduğunuz mesajı dünkü gazetelerde okuduk. Yarınki mesut ve müreffeh Türkiyenin inşasına insanüstü bir gayretle çalışan Hükümetimizin yanında kendisine düsen vazifeyi büyük bir feragatle yerine getirmeğe gayret eden iş adamlarımız hakkında reva gördüğünüz ağır itham ve isnatlarınızı nefretle reddederiz. Kendinizi halâ memleket ve adaletin tek hakimi olarak görmekte olduğunuzun bir reaksiyonu olarak savurduğunuz tehditlerle vicdanlar' üzerinde yaratmak istediğiniz tazyik, mesajınızda bahsettiğiniz ve hakikatte bir vahimeden ibaret olan iktidar tazyikinden çok daha ağır ve hatta iğrençtir. Türk tüccarı hiç bir zaman gayrımeşru kazançlar peşinde koşmamış ve yurdun saadeti pahasına her zaman bir çok mahrumiyetlere göğüs germeyi bilmiştir. Bu itibarla iktidarınız zamanından beri Türk tüccarına tevcih etmeyi itiyad edindiğiniz ağır itham, ve isnatları kastınızın bütün mâna ve şümulü ile size iade ederiz."

Küstahlık, şımarıklık ve terbiyesizlikte ancak birinci ibareyle yarışabilecek bu telgrafın altındaki imza Sait ibrahim Esi idi ve Sait İbrahim Esi İstanbul Ticaret Odasının başkanlığını elinde tutuyordu.

Peki, İnönünün Amasya C.H.P. Kongresine yolladığı mesajda bu Iki zatı böylesine hiddet ve şiddete getirecek ne vardı? İnönü mesajında şöyle diyordu:

"Tazyiki bahane ederek daha geniş kazanç peşinde koşanların hareketlerini tahlile lüzum yoktur. Onlar beğendiklerini yapsınlar. Ama hareketlerinin kendilerine gayrımesru daha fazla kazanç değil, sâdece dert sağlayacağım görecekler, ticaret hayatında kumar oynamanın akıbetlerine en kısa zamanda katlanmak zorunda kalacaklardır. Bu husustaki kararımızın değişmez mahiyetini burada belirtmek İsterim."

İnönünün kehanet sayılacak bu ihtarı üzerine Dinçkök - Esi biraderler "Menderes Milyonerleri" adına ortaya çıkarak palalarını çekmişler ve ağızları köpük içinde saldırmışlardı.

Raif Dinçkök ve Sait İbrahim Esiden istenilen mal beyannamesi üzerindeki inceleme Yüksek Soruşturma Kurulunda tamamlanmıştır. Varılan netice şudur: Raif Dinçkök on D.P. iktidarı yılında tam 9 milyon liralık gayrımesru servet sağlamıştır! Sait İbrahim Esi ise daha az başarı göstermiş ve sadece 5 milyon liralık bir. vurgun vurabilmiştir.

Menderesin gölgesinde, ticaret hayatında kumar oynamanın akıbetine Esi, bu telgrafı çektikten iki hafta sonra, kıyametin kopmasıyla birlikte katlanmaya başlamıştır. İhtilalin hemen akabinde derlenip götürülen yaman telgrafçı halen bulunması gereken yerdedir. İde-

Sait İbrahim Eşi

al arkadaşı Dinçkök ise emanete alınmış, fakat o, Yüksek Soruşturma Kurulunun vardığı neticenin ilanında bir kaç ay önce, nasılsa salıverilmiştir. Ama şimdi o da marifetinin bilançosu ortay» çıktığına göre "hareketinin kendisine gayrimeşru daha fazla kazanç değil, sâdece dert sağladığını" -yâni İnönünün, cakayla ve "şiddetle, nefretle" iade ettiği ihtarının ne derece yerinde bulunduğunu- gurup anlayacaktır.

Hakiki, şerefli ve dürüst Türk tüccar ve iş adamının itibarını -İnönü mesajında o sınıfı hararetle övüyordu ve ihtarı sâdece V.C. nin vurguncu takımınaydı- kimin, niçin ve kaç paraya Menderese sattığı artık ilâma bağlanmışlar.

C.H.P. Genel Merkez binası

Kazan kaynamağa başladı

cağı, kulis faaliyetinin son hadde çıkacağı, yeni iç seçimlerin olacağı ümidindeydiler. Öyle ya, Kurultay demek bu değil miydi? Üstelik, parti içinde eski Genel Sekreterin -bir tâbirle- huruç hareketini bu Kurultayda deneyeceği veya denemeyeceği de bir spekülasyon olarak ortaya atılıyordu. Partinin Karanfil Sokaktaki meşhur Genel Merkezinde bir takım toplantıların birbirini takip etmesi, komisyonların çalışması, ciddi yüzlü adamların ciddi meselelerin üzerine eğilmesi rivayetleri kuvvetlendiriyordu. Halbuki aslında bu seferki Kurultay, bir başka çeşit Kurultay olacaktı.

Hakikaten, bu soğuk ve karlı günlerde C.H.P. nin en mümtaz 1300 delegesi Ankarada pek kısa sürecek bir toplantı yapacaktır. Toplantıda İnönü dahi bir kaç cümleden başka söz söylemeyecek, hele siyasi nutuk faslı hiç açılmayacaktır. Zira Kurultay, tıpkı diğer siyasi partilerin Genel Kongreleri gibi tek maddelik gündemle açılacak, o maddenin müzakeresi tamamlanınca da kapanacaktır. Madde, tüzükte yapılması gereken tadilattır. Fakat haftanın sonlarında ortaya çıkan rivayet çeşitli tefsirlere sebep oldu. Rivayet, siyasi parti kurultaylarının İçişleri bakanlığı tebliği şümulüne girmediği ve kurultayların yapılamayacağı merkezindeydi. Fakat bu rivayet olmaktan öteye geçmedi. İlgililer, İçişleri bakanlığının bir açıklamasını beklediler. Fakat gene de hazırlık sona ermedi.

Bilindiği gibi M.B.K. bundan aylar evvel, Cemiyetler Kanununda yaptığı bir değişiklikle partilerin ocak ve bucak teşkilâtını lâğvetmiş, en küçük ünite olarak ilçe teşkilâtım tanımıştır. Fakat o tarihten bu yana siyasi hayat kapalı tutulduğundan kongreler toplanamamış ve gerekli tâdiller yapılamamıştır. İçişleri bakanlığı, yeni parti kurma iznini verirken mevcut partileri de bu tadili yapmak üzere Büyük Kongrelerini toplamaya davet etmiştir. Zaten bilindiği gibi siyasi faaliyet müsaadesi müddetlidir ve bir ay içinde ne yapılırsa o yapılacaktır. Bir aydan sonra memleket tekrar, politika sahasında kıs uykusuna yatacak, ve yeni şartlar ne zaman gerektirirse uyku o zaman bitecektir. Bu şartların pek kısa bir zamanda gerçekleşeceği, bitirdiğimiz haftanın sonlarında başkentin siyasi çevrelerinde hâkim inanç olarak mevcuttu.

Muhakkak olan, Kurultayın C.H.P. için sâdece bir formaliteden ibaret kalacağıdır. Buna rağmen son iki hafta boyunca, başta Genel Sekreter İsmail Rüştü Aksal, Partinin Merkez İdare Heyeti azalan ve onların yardımcıları paçaları sıvadılar, "İdari Kurultay"a hazırlandılar. Bir hukukçular komisyonu Partinin tüzüğünü zaten ele almıştı. Ancak o tasan bir kenara bırakıldı. Zira İçişleri bakanlığının tebliği tüzüklerde bir "tip tadilat"ı zaruri kılıyordu. Tüzüğün öteki ve ciddi tartışmalara, çalışmalara lüzum gösteren, eski partiyi yeni şartlara uyduracak tâdilleri bir normal Kurultayda yapılacaktı.

Suyun altı

Buna rağmen, C.H.P. içinde suların göründüğü kadar durgun olduğunu sanmak hatadır. Bilâkis, alttan alta bâzı cereyanlar mevcutur ve iktidarı alacağında artık pek az şüphe kalan C.H.P. nin bu iktidan hangi ekipte yürüteceği başlıca heyecan kaynağıdır. İsmail Rüştü Aksalın gün geçtikçe artan otoritesi ve basiretli idaresinin yükselttiği prestiji, bunlara tecrübe faktörü de katılınca Genel Sekreterlik seviyesinde bir mücadelede müstakbel rakipler için fazla şans bırakmamaktadır. Bu bakımdan, belirli usullerin ve mücadele tarzının şampiyonu Kasım Gülek ciddi huruç hareketini partiden ayrılmayı ve şansım dışarda denemeyi göze almadıkça düşünmemektedir. Aksala karşı bir mücadele varsa bu, bâzı âklıevvel kudret sahiplerine CHP. adına tertip vaadlerinde bulunmak suretiyle İhtilâlin ilk günlerinde belirmiş, fakat aradan karakediler çıtıp ta kudret sahipleri C.H.P. yi, C H.P. liderler! kudret sahiplerini tanıyınca suya düşmüştür. Daha sonra. bir takım söylentilerle Genel Sekreter yıpratılmak istenmiş, fakat Aksalın şahsiyeti -kendisinin bu neviden taraklarda hiç bezi bulunmadığı halde- her lâfın üstesinden gelmiştir. Bu bakımdan, "Partinin 2. Adandığı" meselesi, parti için en müsait şekilde hal sureti bulmuştur. Aksalın mesuliyet duygusu da gittikçe geliştiğinden -yâni, iyi yüreğinin ve arkadaşlık veya şahsî vefa gibi hislerinin seslerini susturmayı öğrendiğinden- onun sevk-i idaresinde eski partinin yeni yollarda yürümekte devam edeceği muhakkaktır.

C.H.P. içinde mesele, daha ziyade, lider takımını kimlerin teşkil edeceği meselesidir. Yâni Aksal, kimlerle birlikte, bilhassa iktidara geçecek CH.P."yi daha parlak ufuklara sevkedecektir. Aksal derecesinde ümitler veren ve parti içinde, hakikaten her türlü desteği en yüksek çevrelerden bulan, bırakınız İnönüyü, Aksal için dahi, samimiyetle "İstikbalin Adamı" diye yetiştirilmek istenilen Turhan Feyzioğlunun bir çok ata birden oynama sevdası kendisini ister istemez partiyle daha as münasebette bırakmış, bir takım bağlar zedelenmiştir. Onun dışında ise, göz doldurucu, birinci sınıf politikacıların henüz CHP. saflarında belirmemiş olduğu bir gerçektir. As-

Una bakılırsa böyle tipler memlekette mevcut değildir. Ama C.H.P. bunlara en ziyade şiddetle muhtaç siyasi teşekkül mevkiindedir. Buna rağmen, açılacak siyasi hayat içinde bir takım başların başarıyla sivrileceklerini tahmin etmek kabildir. Genç ilim adamlarına Temsilciler Meclisindeki kendi kadrosu içinde bol bol yer vermek suretiyle C.H.P. bir envestisman yolundadır. Eski tip politikacılar içinde de kendilerini yenilemeye muktedir olacaklar elbette ki çıkacaktır. Temsilciler Meclisinin bilhassa komisyonlarındaki çalışma* lar, istikbalin istediği politikacıları belli edecek ve hiç şüphesiz Kurucu Meclisin tamamı -zira, M.B.K. içinde de siyasî rüştün zirvesine çıkacaklar bulunacaktır- İkinci Cumhuriyetin bir siyaset adamı okulu olarak da geniş faydalar sağlayacaktır.

Üniversite

Ve 87. gün...

Orta boylu genç adam, telefonun reseptörünü kulağına götürerek bir müddet bekledi, düdük sesini alır almaz ağır ve dikkatti, 17 65 82 numarayı çevirdi. Karşı tarafta telefon iki defa kıvrak kıvrak öttü. Genç adam, sol elindeki ahizeyi sağ eline aktararak telefonun açılmasını bekledi. Nihayet telefon açıldı ve genç adamla telefonun öbür ucundaki muhatabı arasında şu muhavere cereyan etti:

"— Efendim, Necip beyle görüşmek istiyorum.."

"— Buyrun efendim, ben Necip Bilge..."

"— Efendim, ben AKİS muhabiriyim. Sizden bir mesele hakkında malûmat rica edecektim de..."

"___ Buyrun efendim?"

"— İstirhamım, şu meşhur 147'lerle alâkalı olacaktır efendim. Acaba vaziyet ne merkezdedir?"

"— 147'ler mi dediniz? Bildiğiniz durumda tabii..."

Muhaverenin bu kısmında genç gazeteci ister istemez bir hayret sayhası kopararak:

"— Nasıl olur efendim?" dedi.

Fakat muhatabı, bu beyanında hayreti gerektirecek bir husus görmüyor olmalıydı ki, devam etti:

"— Nasılı var mı efendim? Biz muhtırayı verdik, ondan sonrasın bilmiyoruz."

Anlaşılan, gittikçe bir yılan hikayesi mahiyeti arzeden meşhur ve talihsiz 147'ler meselesine artık rufailer karışıyordu. Fakat muhabir ısrarda beis görmedi ve:

"— Kurucu Meclise bu meselesin getirilmesi bahis konusu mu?" diyerek meseleyi kurcaladı.

Bu sual Hukuk Fakültesi Dekanı ve şimdi Temsilciler Meclisi üyesi Necip Bilge bedbin bir İfade ile cevap verdi:

"— Nereden bulacağız tasanya imza koyacak Millî Birlik Komitesi üyesini?"

Hâdisenin cereyan ettiği gün perşembe idi ve saatler 21.10'u gösteriyordu. Malûm ve meşhur kanunla 147 öğretim üyesinin affedilişinin üzerinden tam 85 gün geçmiş ve sadre şifa tek tebdir alınmamış, ortada mevcut bir hatanın tashihi cihetine gidilmemişti. Bu satırların yazıldığı sıralarda 85 olan bu rakam, bu mecmua satışa arzedildiği gün 87 ye çıkacak, fakat gene bir netice alınmamış olacaktır.

Ümit kapısı

Meşhur ve malûm 114 sayılı kanunun keskin kılıcının 147 öğretim ü. esinin kafasına indiğinden bu yana tek ümit kapısı, bir Üniversite adamı -tabii politik hüviyeti dışındaolan Turhan Feyzioğlunun Milli Eğitim Bakanlığına getirilmesi oldu. Feyzioğlunun Bakanlık koltuğuna oturmasıyla meselenin halledileceğini sanan bazı nikbinler hemen faaliyete geçtiler. İlk iş olarak İstanbulda Üniversitelerarası bir Kurul toplayarak meseleyi orada tartışmağa bağladılar. Kurul, meseleyi enine boyuna tartışarak bir muhtıra hasırladı. İki sayfadan ibaret muhtırada mesele bütün teferruatıyla izah ediliyor ve 114 sayılı kanunun kaldınlması isteniyordu, Fakat muhtırayı kaleme alanlar pek te ümitvar olmamalıydılar ki, kanun tamamen kaldırılmasa bile, hiç olmazsa tadil edilmesi isteğini de ilâve ettiler.

Turhan Feyzioğlu
Ümit dağıtan adam

Muhtıra iki nüsha olarak kaleme alındı ve bir nüshası Devlet Başkanı Gürsele, diğer nüshası Feyzioğluya gönderildi. Üniversite çevresinin ümit noktası, Bakanın bakanlığa oturmadan evvel verdiği söze istinat ediyordu. Bakan meselenin halli için elinden geleni yapacak, eğer başaramazsa, istifa bile edecekti. Ne var ki, ümitleri hakikate çevirecek bir spektaküler hareket ne Bakandan, ne de diğer çevrelerden sâdır oldu. Bakanın bu meseleyle bütün alâkası, bir beyanattan öteye geçmedi. Siyasi çevreler ise, zaten meselenin içine girmek niyetinde değillerdi. Bu yüzden gene bütün gözler Feyzioğluya çevrildi. Fakat her ne hikmetse Bakanlık, bu hususta tatmin edici bir bilge vermekten çekiniyordu. Bâzı kimseler bunu, Bakanın daha mühim işlerle meşgul olduğuna, bâzıları ise, üzerinde henüz çalışmalar devam ettiğine yordular.

Halbuki astında, tamamile haklı olan Turhan Feyzioğluydu. Feyzioğlu başkentteki ve bilhassa M.B.K. ndeki havayı dununu gayet iyi bildiğinden ipin kopmaması için en doğru usulleri kullanıyordu. Yol, ikna yoluydu, öyle istifaymış, tehditmiş, bunların zerrece faydası yoktu. Hattâ, zararı büyüktü. Bakan, haksızlığın tamirini belki de herkesten fazla hararetle arzuluyor, bunun için elinden geleni yapıyordu. Fakat bir takım talihsizlikler 147'lerin başına musallat olmuştu. Onları bunlardan kurtarmadan vaziyetin düzelmesi imkânı yoktu ve bunun böyle bilinmesinde herkes için fayda vardı. Bir defa, kanunun kaldırılması asla bahis mevzuu değildi. Ama bir tadilat pek âlâ mümkündü. O kadarla iktifa, tadilat sağlandıktan sonra Üniversitelerin kendi bünyelerinde gerektiği şekilde davranmaları, yâni karan tanımaları, fakat sâdece haksızlığa uğradıklarına inandıktan kimseleri geri almaları şarttı. Zaten, bir tasfiyenin lüzumuna kim kani değildi ki... Başka bir şart, bu tâdilin M.B.K. teklifi olarak, tabii kanun gereğince bir de Temsilcinin imzasıyla birlikte Kumcu Meclise verilmesiydi.

Haftanın sonunda gerek Necip Bilge, gerekse Cahit Talaş ile yapılan görüşmeler, yılan hikayesinin gittikçe uzadığını gösteriyordu. Doğ rusu istenirse ne Üniversite, ne de ilgili merciler mesele hakkında ahım şahım bir malûmata sahip değildiler.

Basın ise, bütün antenlerini germesine rağmen, işin halli yolunda adım atıldığına dair haber vermek imkanından mahrumdu. Karışıklık biraz da bundan doğuyordu ya...

Devlet Başkanlığı

Bilardo merakı

Geride bıraktığımız haftanın ortasında bir gün kır saçlı Sağlık Bakanı Ragıp Üner, heyecandan -sevinçten doğan bir heyecandı- az kaldı düşüp bayılacaktı. Bakan, *gerçi* bazı olaylardan haberdardı. Zira Cemal Gürselin sıhhatiyle en fazla alakadar olanlardan birisiydi. Durumu günü gününe inceliyordu. İnceliyordu ama, gördüğü sahne, Başkanı pek seven eski arkadaşını sevinçten çıldırtacak kadar önemli bir sahneydi. Üneri bu derece sevindiren, kırmızı bir bilardo topunun yeşil çuha üzerinde oradan oraya yuvarlanmasıydı. Zira, kırmızı topu oradan oraya koşturan ıstakanın ardındaki kol, Gürsele aitti.

Devlet Başkanı son hafta içinde tamamen iyileşmiş denecek kadar sıhhatini kazanmıştı. Rahatlıkla yürüyor, konuşuyor, gülüyor ve çok az tutukluk olmasına rağmen sol koluna kullanabiliyordu. O kadar ki, Başkan bir ara yeni taşındığı Cumhurbaşkanlığı Köşkündeki meşhur bilardo masasına dayanamamış -Atatürk de İnönü de bilardoyu sevmişlerdir- ve bilardo oynamağa bile kalkmıştı. Üstelik General, pekâlâ banttan turnike kaçırmıyor ve usta bir bilârdocu edasıyla topları koşturuyordu.

General Gürsel ıstakayı eline alıp ta dağınık toplardan birine vurunca, yanında bulunanların yüzü güldü ve Gürseli sevinçli bakışlarla süzmeğe başladılar. General de bu sevince iştirak etti ve:

"— Nasıl, iyi oynuyorum değil mi?" dedi.

Başkanın bilardo partisi pek uzun sürmedi. Zira herşeye rağmen fazla yorgunluk Gürsel için iyi değildi ve doktorlar bilhassa buna pek dikkat ediyorlardı.

Son iki hafta içinde yaptığı gezintiler, Generali eski neşesine kavuşturmuştu. Sabahları mûtadı veçhile pek erken kalkıyor, kahvaltısını ettikten sonra günlük gazeteleri derin bir zevkle okuyordu. Durumdan en ziyade memnun olan, rahatsızlık boyunca eşine ihtimamların en sıcağım bizzat göstermiş olan bayan Gürseldi. Havaların iyi gittiği günlerde Başkan bahçede dolaşıyordu. Generalin merakla takip ettiği hadise, Kurucu Meclis çalışmalarıydı. Kurucu Meclis çalışmalarını günü gününe ve en ufak teferruatına kadar ilgililerden soruyordu. Anlatılanları dinliyor, kısa notlar alıyor ve gerekli direktifleri veriyordu.

Yemeklerinde bir hayli gelişme olmuştu. Perhiz sadece sigara içindi. Başkan, alkol dahi alabilirdi. Ancak, her ne sebepleyse alkole artık pek itibar etmiyordu. Sâde kahvesine kavuşmuştu. Yemeklerden sonra bir fincan kahveyi büyük zevkle içiyordu. Doktorlar bir ihtiyat tedbiri olarak fazla hamurlu yiyecek vermemekteydiler. Bu, şişmanlamanın önüne geçmek içindi. Bir de, fazla baharlı yemekler Generale hâlâ yasaktı. Ancak Gürselin bundan bir şikâyeti yoktu, önüne verileni son derece iştalda yiyordu.

Bir misafir

Generalin son hafta içinde en fazla hoşlandığı şey, Ankarayı seyretinekti. Eskiden beri pek sevdiği kus seslerini dinlemek fırsatım kaçırmıyor, sabahleyin erkenden kalkıyor, odasından çıkıp büyük salona geçiyor ve camdan Ankarayı doya doya seyrediyordu. Bu arada Köşkün bahçesindeki serçelerin ötüşmesini derin bir zevkle dinliyordu.

Cemal Gürsel

Zinde ve kuvvetli

Başkana, haftanın ortasında yeni bir muayene uygun görüldü. Tapipler perşembe akşamı saat 17 sularında Köşkte birleştiler ve Gürseli inceden inceye bir muayeneden geçirdiler. Neticeden zaten emindiler. Muayene sonunda pek memnun kaldılar. Gürsel, ertesi günkü Bakanlar Kuruluna başkanlık edebilecekti (Bk. Hükümet - S: 10).

Esasen, Amerikalı meslektaşları Mr. Adama neticeyi çok evvelden söylemiş ve bu günlerde Generalin sıhhatinde büyük bir gelişme olacağını belirtmişti. Kendisi de Nisan ayı başlarında Türkiyeye gelmek ve Generali görmek istiyordu. Sicilyada yapılacak bir kongreden sonra Amerikalı doktor, Gürselin misafiri olarak memleketimizi ikinci defa ziyaret edecekti. Doktor bu arada Generalin sıhhati hakkında sık sık malûmat alıyor ve Gürseli uzakta da olsa yalnız bırakmıyordu.

Okuyucu Mektubu

V.C. Hakkında,

340 sayılı derginizde (Müsaadenizi dileyerek) başlıklı yazınızda Hayri Baranın servetini korumak ve arttırmak için başvurduğu yolu tenkit ediyor, vicdan ve kanaatlerin maddi menfaatler uğruna satılmasını hoş görmüyorsunuz.

Doğrudur, yerinde bir mütaleadır.

Düşük iktidarın en büyük gafletlerinden biri de her vicdanın bir baremi olduğunu kabul etmiş olmasıdır. Bu kanaatledir ki muhaliflerini saflarına çekmek için görülmedik tazyikler yapmış, mukavemet edenleri açlığa mahkûm etmiş, boyun eğenleri nimetlere garketmiştir.

İktidarın savletlerine mütevazi köşesinde mukavemet edip boyun eğmeyen, bu sebeple işi elinden alınanlar ne yazık ki bu karakter imtihanlarının cezasını hâlâ çekmektedirler. Halk Partili veya tarafsız oldukları ve tazyiklere rağmen V.C. sine iltihak etmedikleri için bir çok Petrol Ofisi acentelerinin acentelikleri ellerinden alınmış ve V.C. kahramanlarına verilmiş, boyun eğenlerin ise acentelikleri uhdelerinde kalmıştır.

İnkılâptan sonra bu haksızlıkların telâfisi yoluna gidilmek üzere V.C kahramanlarının acentelikleri feshedilmiştir. Fakat ne yazık ki haksızlıklar telâfi edilmemiş, bu defa daha başkalarına verilmek suretile ikinci bir haksızlık yoluna gidilmiştir ve gidilmektedir.

V.C. ne iltihak edip acenteliklerini kurtaranlar işlerine devam ederken, vicdan ve kanaatlerini mad di menfaat uğruna satmayanlar dün olduğu gibi bugün de mağdur edilmişler ve edilmektedirler.

Kısacası, soyu getiren de destiyi kıran da aynıdır.

Misaller böyle olunca milli karakterin doğmasına, vicdanların satılık meta olmaktan kurtulmasına, yüzlerce binlerce Hayri Baranlara rastlanmamasına imkân var mıdır? Lütfen söyler misiniz?

Hüseyin Mortaş — İSTANBUL

Basın

YOL!

Babıâlideki fırtına dinmiş bölünüyor, iki tarafın en müfritlerinden gelen son aşırılıklar da tavsamak üzeredir. Sinirler gevşediğine, fazla heyecanlılar aradan çekildiğine göre artık sakin bir kafayla ve metinler üzerinde kalarak kanunları ele almak, mahiyetlerine nüfuz etmek, zümre menfaati değil, bir yandan Basın Hürriyeti, diğer taraftan mesleğin yükselmesi zaviyelerinden meseleleri tartışmak kabildir.

Bir kanun hakkında görüşürken yapılacak ilk şey, bunun hangi istikamette adım olduğunu tesbit etmektir. Eğer ileriye doğru gidilmişse kanunu topyekûn kötülemenin manası yoktur. Ruhu beğenilen bir kanunun her maddesinin mükemmel bulunması ne şarttır, ne de çok zaman kabil. Ama, tekamül insan cemiyetleri içindir ve kanunları da daha iyi kılıklara sokmak mümkündür. Bu gözle bakıldığında Basınla alakalı son iki kanunu, esasları itibariyle tasvip etmemeye imkân yoktur. Bir defa bunların, ilk gün Fransız vodvillerine taş çıkartacak yanlış anlamalar neticesi koparılan "Basın Hürriyeti mahvoldu!" tarzında feryatları haklı gösterecek tarafı bulunmadığı artık herkes tarafından kabul edilmektedir. Fikir işçileriyle alâkalı kanun, içinde yaşadığımız batı dünyasının ölçülerine uygun bir sosyal adalet endişesiyle hazırlanmıştır. Fikir işçileri elbette ki yarınlarından emin olmalı, mesailerinin karşılığını almalı, insanlara medeni cemiyetlerde tanınan haklardan faydalanabilmelidirler. Kanun, öz olarak, bunu getirmektedir. Kaldı ki, hattâ maddelerin tanımadığı bir kısım haklar bâzı Babıâli patronları tarafından kendi gazetelerinde çalışanlara zaten tanınmaktadır. Basın - ilân Kurumuna gelince.. Bunun, daha da ileri bir adım teşkil ettiği inkâr olunamaz. Bugüne kadar doğrudan doğruya Hükümet tasarrufu olan bir çok yetkiyi, Hükümet başkalarıyla paylaşmayı kabul etmektedir.. Gazetelerin kâğıtlarından diğer ihtiyaçlarına, resmisinden hususi ilânlarına bütün meseleleri, bir Bakanın iki dudağı ucunda bulunuyordu. Hükümet, bugün hususî bâzı başka menfaatleri zedeleniyor diye feryatçı patronlar safına yamalanmış bir dergiye yıllar yılı kâğıt vermeyi, bütün hak ve hukuk mefhumlarını çiğneyerek reddetmemiş midir? Aynı Hükümetin AKİS'e resmî ve hususi her türlü ilânı, reklâmı yasak ettiği, kontenjan olarak sıfır rakkamını tanıdığı, Basın Hürriyetinin var olup olmamasının miyârı diye gösterilmek istenilen meşhur ve meş'um Hoferin bu zulme pek âlâ âletlik ettiği ve AKİS'In, ilân sayfalarına devrin Basın Bakanı Emin Kalafatın resminden başka bir şey basamadığı nasıl unutulabilir. Menderesin ideal arkadaşı Kılıçlıoğlunun Yeni Sabahına tahsisler akarken, onun tam karşısındaki saygıdeğer Cumhuriyetin, rotatifini tamir dahi ettirememesi Hükümet sultasının dehşetini göstermeye yetmez mi? Şimdi İktidar, bu yetkileri Hükümet tasarrufu olmaktan çıkarıyor ve sâdece 7 tanesi Hükümet temsilcisi, buna mukabil 18 tanesi gazeteci, *2* tanesi ilân prodüktörü, geri kalanları tarafsız şahsiyetler olacak bir Basın - İlân Kurumuna devrediyor. Fena mı ediyor? Ama, bu Kurum da bir gün bir fena hükümetin tesiri altında kalabilirmiş, onun için Basın Hürriyeti mahvoluyormuş! En basit mantık kaidelerine aykırı bu sözün nasıl söylenebildiğini anlamak hakikaten kolay değildir. Buna mukabil, kanunda bâzı aşın maddelerin, dikkatsiz ibarelerin, hatta yanlış hükümlerin bulunduğu bir hakikattir.

Her iki kanundaki hatalar nasıl düzeltilebilir? Bunun yolu gazeteleri bir protesto gösterisine, sokmak olmadığından dolayıdır ki gazete sahiplerinin hareketleri hiç kimse tarafından beğenilmemiştir. Aksine, bu davranışın bir tamiri güçleştirdiği ortaya çıkmıştır. Buna rağmen, bir yol açıktır. Bu yolda yürümenin çâresi çalışanların ve çalıştıranların süratle bir masa etrafında toplanmaları, maalesef artık isnatla mükellef bulundukları bir iyi niyetle bâzı esaslar üzerinde mutabık kalmalarıdır. Zira kanunları hazırlayanlar bu gibi hallerde inadın fayda vermeyeceğini müdriktirler ve aksaklıkları, kanunların ruhuna dokunmamak şartıyla düzeltmeye hazır olduklarını ifade etmişlerdir.

Gazete sahipleri, Fikir İşçilerinin kıdeminin bunların mesleğe giriş tarihinden başlatılmasını kabul etmiyorlar. Kabul etmiyorlar, tazminatı kendileri verecekler diye.. Bunda haklıdırlar da. 29 sene başka gazetelerde çalışmış bir Fikir İşçisi bir gazetede bir yıl çalışacak, o yılın sonunda meselâ öldü mü gazete ailesine tam 30 senelik kıdemini tazminat diye ödeyecek. Bunun mantıksızlığı ve haksızlığı öylesine ortadadır ki bizzat emektar Fikir İşçileri dertlenmişlerdir. Öyle ya, böyle bir "bela"yı artık başına kim almak ister? Ama, 30 sene çalışmış bir adam bunun karşılığını almasın mı? Çoluğu, çocuğu perişan mı olsun? Hata, tazminatı ödeyecek mercii M.B.K. nin yanlış seçmiş olmasındadır. Her yerde bir sigorta müessesesi vardır ve sigorta denilen şeyin zaten sebeb-i hikmeti de bundan ibarettir. Patrona tazminat diye yüklenmenin mânası yoktur. Patron, işçinin primini öder. Böyle bir anlaşmaya çalışanlar da, çalıştıranlar da pek âlâ varablirler ve bunu müşterek teklif halinde M.B.K. ne -dikkat edilsin: M.B.K. nesundular mı iyi niyetli kurmaylar, üzerinde düşünürler.

Aynı şekilde, Basın - İlân Kurumuyla alakalı kanunda da, Allah rızası için şu Hofer tekelini savunup bir "Büyük Gazeteler Tröstü" kurulmak isteniliyor havası yaratılmazsa, lüzumlu tashihler kolaylıkla yapılabilir. Mesela, İktisadi Devlet Teşekkülleriyle benzeri müesseselerin ve yabancı memleketlerdeki gerçek ve tüzel kişilerin verecekleri reklâmların gazetelere sâdece reklâm sahiplerinin arzusu kaale alınarak aktarılması niçin kabul edilmesin? Kanun yapıcılarındaki maksat, zaten bundan başka bir şey değildir. Ama bunların tekeli Hofere veya bir benzeri prodüktöre sureti katiyyede bırakılmayacaklar. Sonra, bilhassa büyük gazetelerin sahiplerinin tam bir iyi niyetle Kuruma dört elle sarılmaları halinde bu Kurum verimli olabilir, ilân miktarını aynı seviyede tutabilir, hattâ arttırabilir.

Bunlar misâllerdir. Asıl söylemek istenen şudur: Sinirler bir kere gevşedikten ve buzlar çözüldükten sonra halledilemeyecek hiç bir müşkül yoktur. Dev şahsiyetli Burhan Felek gibi bir tarafsız Başkam olan İstanbul Gazeteciler Cemiyeti yarım kalmış teşebbüsünü devam ettirir, çalışanlarla çalıştıranları bir araya getirir, bunlar müşterek noktalar Üzerinde mutabık kalarak teklifleri M.B.K. ne aksettirirlerse Komite, Temsilciler Meclisinden bir üyenin de imzasıyla bu neviden mâkul teklifleri pek âlâ kanun tasarısı halinde Kurucu Meclise sunabilir.

Kanun bunlar! Allah yapısı değil ya, kul yapısı. Niçin daha iyi hale getirilmesin, niçin daha ileri istikamette yürünülmesin?

Dâvalar

Yaklaşan son

Bitirdiğimiz hafta Yassıadaya gidenler, Başkan Başolun sık sık tekrarladığı bir cümleyi işittiler. Başol, "Gereği görüşüldü" dedikten sonra, dosyanın, mütaleasını hazırlaması için iddia makamına verilmesinin karar altına alındığını bildiriyordu. Bunun mânası, duruşmanın fiilen bittiği, gelecek celsede Başsavcı Egeselin iddianamesini okuyacağı, onu müdafaaların takip edeceği ve hükmün arkadan geleceğiydi. Bitirdiğimiz hafta, bol şahitli Topkapı ve Geyikli olaylarıyla alâkalı dâvalar böylece sonuçlandırıldı.

Yassıadada bunlar olup biterken başkentin bir çok çevresinde, İkinci Cumhuriyete ve onun normal idaresine geçebilmek için Yüksek Adalet Divanıma esas kararım vermesi bekleniyor, bu yüzden acele ediliyordu. Hakikaten, Yassıadadakilerin akıbeti rejimin üzerine konmuş bir handikaptı. Adalet hükmünü verdikten *ve* bükümlerin infazına geçildikten sonradır ki siyasi bayat tamamile açılacak, korkunç D.P. iktidarı bir acı hatıra olanak Türk tarihine geçecek, yani fiilen tasfiye muamelesi tamamlanacaktı. Kararların infazı ki türlü olacaktı. İdam cezalarının dışındaki hükümler otomatik olarak, Divan tarafından açıklanır açıklannaz yürürlüğe girecekti. Mahkûmlar, başka suçluların cezalarını çektikleri hapishanelere gönderilecekler ve Yassıadanın vazifesi sona erecek, lenizciler oraya tekrar yerleşeceklerdi. İdam bükümleri ise, bir tasdikten geçecekti. İlk Geçici Anayasada belirtilen, bu tasdik makamımı M.B.K. olduğuydu. Sonradan, Seçici Anayasa, bilhassa Kurucu Meclisle birlikte yeni değişikliklere uğradı ama, idam cezalarını tasdik edecek makam değişmedi. İdam hükümleri. Anayasayla alâkalı dâva ona erip te bütün cezalar açıklandığında M . B . K nde ele alınacak ve katara bağlanacaktır. İdamdan gayri cezaları affetmek yetkisi kimsede bulunmadığı gibi, idam hükmünü de müebbet hapise tahvilden başka imkân yoktur. İhtilâlci subaylar bu tarihi görevi kendi sırtlarında muhafaa etmekle hem siyasi tesirlerin bir adalet hükmü üzerinde rol oynamanasını sağlamışlar, hem de bütün mesuliyeti muhafaza etmişler, böylece vatanseverliklerinin yeni delilini vermişlerdir. Eski devrin mesullerinin Türk milleti adına cezalandırılnası işi, böylece İkinci Cumhuriyetin değil, iki Cumhuriyet arasındaki intikal devrinin eseri olacak, İkinci Cumhuriyet taptaze temeller üzerine oturtulacaktır.

Bundan dolayıdır ki Yüksek Adalet Divanının elini mümkün nisbetinde çabuk tutması başkentte yaygın bir arzu halindeyken Başsavcı Egesel bir teklifte bulundu. Topkapı dâvası, esas itibariyle Anayasanın ihlâli mahiyetindeydi. DP. iktidarı vatandaşa Anayasayla tanınan seyahat hakkım tahdide tutmuş, yol kesmişti. Nasıl Radyonun bir DP. borazanı haline getirilmesi Anayasanın ihlâli halinin vasıtalarından ve tabii delillerinden biriyse Topkapı alayları dosyası da pek âlâ meşhur 1 numaralı dosyayla birleştirilebilir ve böylece iş süratlendirilirdi. Tahlif alâkayla karşılandı ve kararın bitirdiğimiz haftanın perşembe günü açıklanması kararlaştırıldı.

Perşembe günü, Divanın bu teklife iltifat etmediği ve düpedüz hukuk neyi emrediyorsa onun, hiç aceleye getirilmeksizin ifasını uygun gördüğü anlaşıldı. Divanın, daha evvelki tutumundan belli olan şuydu: Divan bir kazai organdı. İhtilâlden sonra cezalar bir İhtilâl Mahkemesi vasıtasıyla derhal verilebilirdi. O yola gidilmemişti. Bundan sonra gitmek bahis konusu olamazdı. Yüksek Adalet Divanı sâdece Türk tarihi karşısında değil, dünya hukuk tarihi karşısında da mesuliyet yüklenmişti. Kararlar inceden inceye, adalet hissi hiç bir noktada rencide edilmeksizin, suçluların suçluluk dereceleri dikkatle araştırılarak verilecekti. Sürat mefhumu, mevzuatın müsaadesi nisbetinde gözetilecekti. Zaten, gözetiliyordu da.. Ama duruşmaların sistemi değiştirilmeyecekti.

Duruşmaların Anatomisi

Haksız Kazanılmış Milyonlar

Cemiyette, 27 Mayıs inkılâbından . bu yana gelişen bir "servet düşmanlığı"ndan bahsediliyor. Bunun bir gerçek ifade ettiğinde zerrece şüphe yoktur. Nitekim bu düşmanlığın korkusundan dolayıdır ki bir takım kimseler hayat tarzlarını değiştirmişler, göze fazla batmamayı tercih eder olmuşlardır.

Ama, "servet düşmanlığı" 17 Mayıs inkılâbının çocuğu mudur? Buna müsbet cevap vermek mümkün değildir. Menderesin o meşum ekonomi politikası orta sınıfı yok ederken meydanda iki zümre bırakmıştır: Görülmemiş Sıkıntı içinde olanlar ve Görülmemiş Refaha kavuşmuş bulunanlar! Bunlardan birincisinin ikinciye karşı derin bir kin, korkunç haset beslemesinden daha tabii bir şey düşünülemez. 87 Mayısa kadar içten içe yanan alevler o tarihten itibaren bacayı sarmış, suni baskı kalkınca cemiyetin hakikî manzarası belirmiştir. 6/7 Eylül gecesi, bilhassa hava karardıktan sonra cereyan eden hâdiseler daha o tarihlerde bir tehlike çam görevi görmek gerekirdi. Ama sese kulak verilmemiş, haksız servetler bütün servetlere karşı düşmanlık yaratmış, en sonda cemiyet bir kargaşalık içine atılmıştır.

"Servet düşmanlığı"nı tedavi etmek, Yassıadadaki hâkimlerin, ya da o neviden mercilerin elindedir. "Servet düşmanlığı", aslında, cemiyet içinde adalet hissinin derin surette rencide edilmesinin bir neticesidir. Türkiyede millî gelirin, dolayısıyla fert başına düşen gelirin yüksek olmadığı bir gerçektir. Ama bu gelir içinde ziyadesiyle kabarık servetlerin pek kısa zaman zarfında ve meşru olmayan yollardan belirli kişilerin elinde toplanması "Servet düşmanlığı"nın başlıca sebebini teşkil etmiştir. Bu mecmua, daha Menderes iktidardayken çok yazmıştır: Toplum için en tehlikeli his, haksızlığı görmenin ve buna karşı bir şey yapamamanın doğurduğu infialdir, insanlar pek çok şeye tahammül edebilirler. Hattâ açlığa ve sefalete bile.. Eğer haksızlık araya karışmazsa, fedakârlık veya feragat gibi cazip kelimeler bu tahammülü zevkli hale dahi sokar. Ancak haksızlık, açık haksızlıktır ki bütün emniyet supaplarının atılmasına ve kazanın patlamasına yol açar.

27 Mayıstan sonra Yüksek Soruşturma Kurulu tarafından girişilen tahkikatlar cemiyetin ne derece haklı teşhis sonunda "servet düşmanlığı" gibi bir hisse kendini kaptırdığım göstermiştir. Bir tek adamın on yıl zarfında sâdece D.P. 11 olduğu için tam 9 milyon liralık gayrımeşru servet sağladığını öğrenmek insanı deli etmeye yetebilir. Bu 9 milyon lira, en cömert ölçülerle hesaplar yapılarak tesbit edilmiştir. Yoksa, 9 milyon liranın yanında D.P. silâhşörünün malik bulunduğu diğer 11 milyon lira normal yoldan kazanılmış addedilmiştir. Böyle bir adamın elini kolunu sallayarak, serbest ve hattâ belirti kimselerden itibar bile görerek, dolaştığını, sırf zenginliğinden dolayı daima an üstünde kalmaya muvaffak olduğunu görmek cemiyette mikropların en tehlikelilerinden biri olan "servet düşmanlığı"nı yok mu eder, yoksa besler mi, lütfen söyleyiniz.

Haksız kazanılmış servetlere ve bu yoldan son on yılda milyonlar vurmuş kimselere karşı girişilen savaşın hiç, ama hiç tatmin edici olmamasından dolayıdır ki bugün herkesin refahı bir şüphenin altındadır. Cemiyette haksız edinildiği tesbit edilmiş milyonların milyoner sahiplerinin yanına kâr kalmadığı en gösterişli şekilde ortaya konmadığı takdirde meşru "haksız servete karşı düşmanlık", mahiyetini değiştirecek ve sermayeye, mala, mülke, nihayet bir sisteme karşı düşmanlık şeklini alacaktır. Bir ayıklamanın, bir temizliğin, yıllar yılı infial duygusu içinde yaşamış kütleleri bu hislerinden kurtaracak bir tasfiyenin yapılması ve gerçek suçluların cezalarını görmeleri herkesten çok cemiyetin müreffeh fakat namuslu zümreleri tarafından arzulanmalıdır. Orada burada bur "Patron edebiyatının gittikçe taraftar kazanması "Menderes milyonerleri" nın yarattığı nefretin devam etmesi yüzündendir.

Haksız servetleri haklı servetlerden ayırmanın kolay olmadığı muhakkaktır, iş ve ticaret hayatının kendine mahsus usulleri, âdabı ve kaideleri bulunduğu şüphesizdir. Bir devrin şartlarının da tüccarı ve iş adamını nerelere kadar itebileceğini hesaplamak şarttır. Tüccarın ve iş adamının mutlaka bir hürriyet kahramanı olması gerekmez. Mahvolmamak için eğilip bükülmeler, bir belirli yolu zalim idareyle birlikte yürümeler bile pek âlâ anlaşılabilir. Ama bunların dışında, sâdece haksız bir serveti sağlayabilmek için alçaklık yapanlar, daha fazla kâr yolunda ortaklıklar kuranlar, V.C. ordularının gönüllü kumandanları araşma katılanlar, bu maksada âlet edilen teşekküllerde maşa rolü oynayanlar ve cemiyetin on yıl iliğini emenler Yassıada sakinlerinden asla daha az günahkâr değiillerdir. Birer sülükten farksız bu tipler bu milletin evlâdı olmak hakkından mahrum edilmezlerse, yarın başka iktidarlara aynı adamların, ya da onların eşlerinin musallat olması nasıl önlenebilir, bunun tehlikesi nasıl bertaraf edilebilir? Piyasada istikrarsızlıktan, emniyet buhranından, korku ve çekingenlikten bahsediliyor. Sebep, kati ve gösterişli tasfiyenin bir türlü yapılmamış olmasıdır. Yüksek Soruşturma Kurulunun vardığı neticeler zaman zaman ilan ediliyor. Sonra? Sonra, hiç bir şey! Her mahalledeki onbeş bin kişi aynı mahallenin onbeş "Menderes milyoneri"nin yeni vurgunlar peşinde olduğundan şüphelenirse cemiyet nasıl sıhhate kavuşur, kıskançlık, haset ve kin her türlü başarının yakasını nasıl bırakır ?

Çabuk, kati ve bir defalık haksız servet tasfiyesi! Menderesin meşum ekonomi politikasının Türk cemiyeti içinde yarattığı en tehlikeli zehirin panzehiri sâdece ve sâdece bundan ibarettir. Elbette ki bundan sonra bile bir takım tortular kalacaktır, bâzı kimseler gene sıyrılacaktır. Bunun zerrece ehemmiyeti yoktur.

Bu mecmua her zaman söylemiştir. Gene tekrarlamak ister: insanlarda, hele toplumda haksızlığın doğurduğu o dayanılmaz infiale meydan verilmemelidir. Haksızlığın doğurduğu ve bu haksızlığa karşı bir şey yapamamanın beslediği infial her aşırılığın tohumudur. Elinde kudret tuttuğunu sananlar bu infiali ortadan kaldırmak için bir şey yapmazlar, hattâ tıpkı Menderes gibi "yapmıyorum işte, ne olacak!" derlerse bir gün bütün supapların havalara fırladığım acı acı görürler.

Evet, gene Yassıada hâkimlerinin ve onların arkadaşlarının omuzlarında bir yük! Ama on hasta yılın ce rahatini akıtma işini onların nâzik ellerine terkettiğimize göre, ne yapalım, katlanacaklar.. Türk cemiyetinden şu menhus "servet düşmanlığı" zer değil, ikna ve tatmin yoluyla mutlaka bir an evvel yok edilmelidir.

Nitekim Başol bu güzel kararı okuduktan sonra, sanık avukatlarına da gerekli ihtarı yapmaktan geri kalmadı. Sanık çoktu. Sayfalar ve sayfalar dolusu savunma layihası düzenlemek yerine meselenin esası - na gidilmesi ve ne söylenecekle onun söylenmesi daha iyi olacaktı.

Yolsuzluklar

Şeriatın kestiği parmak

Bundan yedi ay kadar evvel Beyoğlunda, bir hanın pek şık döşenmiş yazıhanesinde orta boylu, çalımlı, şık her halinden amerikanlık akan bir genç adam koltuğundan meydan okuyor ve sahibi bulunduğu gemileri kaşkarikoyla aldığı ispat edilirse bunları böyle bir iddiayı ortaya atan AKİS adlı dedikodu mecmuasına bağışlayacağını bildiriyordu! Halbuki iddia, o tarihte Ali İpann ve *göz* boyamaktan başka fazla marifetleri bulunmadığı şimdi ortaya çıkan hukuki akıl hocalarının sandıklarının aksine AKİS'in iddiası değildi. AKİS'in yaptığı, düşük iktidarla herkes tarafından bilinen bir görülmemiş kepazeliğinin tafsilâtını vermekten, bunun hikâyesini nakletmekten ibaretti. Ama o tarihte, marifetinin ispat dilemeyeceğini ve servetiyle bu servetin sağladığı bir takım hukuk adamlarının kendisini gene kurtar? bileceklerini zanneden "aklı evvel iş adam'" blöfler savurmaktan çekinmiyor, göz boyamadan başka fazilet bulunmayan bir yazılı beyanatı okuyor ve "Ben, Ali İpar.." tarzında yüksek lâflar ediyordu. Tabii, bu arada AKİS'e de iltifatlar savuruyordu!.

Bitirdiğimiz haftanın sonlarında bir gün aynı Ali İpar, Yassıadadaki duruşma salonundan içeri girdiğinde hiç de koltuğunda otururken palavra sıkan cüretli iş adamına benzemiyordu. O gün, "İpar Dâvası" diye bilinen ve döndürülen kaşkarikolardan en rezilatnelerinden birini teşkil eden hâdisenin kararı açıklanacaktı. "Bay Yüzde On"un ideal arkadaşı, tıpkı "Bay Yüzde On"un kendisi gibi heyecanlıydı. Gerçi avukatı daha ilk tevkif edildiği günden beri kendisini ve ailesini "Bugün, yarın" diye oyalıyor ağıza kaşık kaşık bal çalıyordu ama aklıevvel iş adamı gene de endişedeydi. Avukatın bütün öteki teminatları boş çıkmış, tahliye bir türlü gelmemişti. Buna mukabil duruşmalar, ortada döndürülen dolam tam manasıyla ortaya koymuştu.

Sanıklar, Başolun tabiriyle, bağlı olmaksızın yerlerini aldıktan sonra Başkan korkunç bir vesika okuttu. Bu bir noter *senediydi ve Ali İperin* yazıhanesinde bulunmuştu. Senet, İparın gemilerini, herkes gibi ve mantığın kabul edeceği şekilde, bedellerini ödeyerek aldığım ispat ediyordu, İpar, Menderes ve Zorlu ağabeylerine güvenerek, bu gemiler için -Türk malı olmuş bu gemiler içindünya kadar yabancı dövizi dışarı çıkartmıştı. Senedin okunması, bir tiyatro darbesini hatırlattı. Başkan buna karşı ne diyeceğini İpardan sordu. İpara göre, senedin altında imzası yoktu! Sonra, bakalım doğru muydu? Başol, biraz da hayretle açıkladı. Doğruluk ne demekti? Vesika, İpartransport 'ın merkezinde ele geçmişti. Senedin mahiyetini İpanın avukatlarından Necdet Çobanlı anlattı. Evet, senet mevcuttu ama, bu başka bir kaşkariko için muvazaa yoluyla tanzim edilmişti! Bu açıklama, dinleyicilerin üzerinde bir duş tesiri yaptı. Bu nasıl ticaretti, bu nasıl iş adamlığıydı? V.C. milyoneri İpar sâdece kaşkarikoya dayanan bir tezgâh kurmuş ve bunu başarıyla işletmişti de.. O zaman, Divanın hükmünün nasıl olacağım, duruşmaları başından itibaren takip etmemiş bulunanlar dahi anladılar.

Nitekim, Zorlunun da öteki Bakan arkadaştan gibi döviz kaçakçılığından değil -zira, aldıysa, aldığı yüzde maalesef ispat edilememiştir- vazifeyi suiistimalden sanık olduğu belirtildikten ve Ali İpanın o çalımlı asın toplantısında söyledikleri okunduktan sonra Başkan Başol dosyanın tam onbeş gün inceden inceye tetkiki neticesi hazırlanan kararı okudu. Salonda, iğne atsan sesi duyulacaktı, Karar şuydu:

1 — İpar Şirketindeki sanık Ali İpar'dan gayri diğer ortakların hisselerine konmuş olan ihtiyatî tedbir ve haczin kaldırılmasına,

2 — Sanık Sebati Ataman, Batan Polatkan ve Hayrettin Erkmenin tevkif kararlarının tarihlerine nazaran bu suçtan dolayı kesilen tevkif kararının ve müzekkerelerinin geri alınmasına,

3 — Esasın 13 numarasına kayıtlı bu dâvanın 1 esasa kayıtlı Anayasayı ihlâl dâvasiyle birleştirilmesine oy birliğiyle karar verildi.

Kararın ifade ettiği mâna ise suydu: Ali İpar, döviz kaçakçılığından suçlu görülmüş ve mahkûm olmuştu. Menderes ve İktisadi Koordinasyon Heyeti âzaları Zorlu, Hayreddin Erkmen, Sebati Ataman, Hasan Polatkan, nihayet Başbakan Yardımcısı Medeni Berk de suçluydular. Bunlardan Heyet âzalarının suçu vazifeyi ihmaldi. Ancak Zorlu, öteki arkadaşlarına nazaran daha fazla cezaya müstahak görülüyordu, Ötekilerin yattıkları müddet, kendilerine bu dâvada yerilen cezadan fazlaydı. O yüzden, başka marifetleri olmasaydı cezalan yetecekti, Fakat Menderesin, Berkin ve Zorlunun cezaları yattıklarıyla karşılanmıyordu.

Karar, İpanın beraat bekleyen yakınları için sert darba oldu. Üzülmekte haklıydılar. Ama, ortada döviz kaçakçılığı olduğunu Zorlu bile duruşmalar sırasında söylemiş bulunduğu halde hâlâ, kendilerini mütemadiyen oyalayan ve yanlış sözler söyleyen, imkânsız Amitlerini ayakta tutan avukata inanmaları hayal sukutunun başlıca sebebini teşkil etti.

Böylece, geçmiş devrin herkesin ağzında bulunan bir görülmemiş kepazeliği heyetlerin en âdili Yassıada Divanı tarafından hükme bağlanmış ve suçlular cezalarını görmüş oldu.

İKTİSADİ VE MALİ SAHADA

Sanayi

İmdat simidi

Bitirdiğimiz haftanın sonlarında Ankara otelleri, Temsilciler Meclisinin çalışmaya başlamasından bu yana bir kere daha ireni yeni simalarla doldu. Fakat bu müşterilerle Temsilciler Meclisi üyesi müşteriler arasında bazı farklar vardı. Meselâ yenilerin, otelin önünde bekleyen son model birer arabası, sonra kalın enseleri ve göbekleri bulunuyordu. Ağızlarında en pahalı cinsinden puro veya sigarayı eksik etmiyorlardı. Her şeyi tamam gibi görünen adamlarda bir eksiklik göze çarpıyordu: Neş'eleri yoktu. Daha doğrusu, paraları yoktu!

Ankara otellerini geçtiğimiz hafta sonunda işgal eden her şeyi tamam, fakat paraları eksik adamlar sanayicilerdi. İşçi Sigortaları Kurumu tarafından yerli sanayinin bugünkü feci durumundan kurtarılması için açılacağı söylenen kredi sanayicileri başkente koşturmuştu. Fakat sonradan tasavvurdan vazgeçilmiş, daha mükemmel ve sanayinin hakikaten muhtaç olduğu parayı sağlayacak bir formülü papyonlu Sanayi Bakanının bulmasını beklemekten üstadlar helak olmuşlardı. Çünkü işletme sermayesini teminat altına almaya lüzum görmeyen bu adamların büyük bir kısmı, ellerindeki parayı olduğu gibi tesislere ve stoka yatırıp sabık idarenin enflasyonist politikasına ayak uydurmuşlar ve herşeyi kadere bırakmışlardı. 27 Mayıstan sonra enflasyonist gidişe son vermek için İnkılâp Hükümeti banka kredilerini tamamen durdurmuş ve bu arada gelecek kredilere göre fabrika kuran, dolayısıyla da pimdi batmak tehlikesi ile karşı karşıya kalan sanayi müesseselerine el uzatmamaya karar vermişti. Çünkü sağlam bir ekonominin sağlam müesseselere dayandırılması, artık günün politikası olmuştu. Ama istikrarsızlık piyasayı altüst edip te satışlar durunca ve mallar elde kalınca dürüst müesseseler de kapılarını kapatma vaziyetine düştüler. Böylece tehlike sosyal bir tehlike haline girdi.

Bunun üzerine Sanayi Bakanlığında bütün sanayi işletmelerinin durumu gözden geçirildi ve yerli sanayie yardım edilerek bilhassa ihraç kaabiliyeti olan veya dışardan mal ithalini önleyecek müesselerin desteklenmesi kararlaştırıldı. Akla ilk gelen, sanayi müesseselerine zerkedilmesi gereken 200 - 250 milyon liralık kredinin İşçi Sigortalarından karşılanması fikri oldu. Fakat fikir yürümedi. Zaten bir çiftlik gibi idare edilmiş Kurumun bütün parası çarçur olmuştu. Bunun yanında, Sigortanın bir de işçi meskenleri programı vardı.

İkinci Cumhuriyet kabinesinin Maliye Bakanı Kemal Kandaş ile Sanayi Bakanı Şahap Kocatopçu bu vaziyet karşısında, bitirdiğimiz hafta kafa kafaya vererek yerli sanayinin kalkınmasını sağlamak için zerkedilecek kredinin dış yardımlar karşılığından sağlanmağını kararlaştırdılar. "Karşılık paralar fonu" ndan yüksek bir meblâğ bu maksada ayrılacaktı.

Hafta biterken kredinin vâdesi, kimlere verileceği, faizinin ne olacağı hususları ele alındı. Günkü mevcut bankalar sanayicilere açtıkları kredilerden neticede yüzde 18'i bulan bir faiz alıyorlardı. Bu mikdar, "zaruri masrafla"la yüzde 22 ye bile çıkıyordu. Aslında faiz nispeti tespit edilmişti. Yüzde 12 idi. Fakat komisyon ve işlemler yüzde mikdarının yükselmesine sebep oluyordu.

Dış yardımlar karşılığından açılacak kredi milli bankalara, sanayicilere durumlarına göre kredi olarak dağıtılması için verilecektir. Fakat bir fart ileri sürülmektedir. Bankalar, sanayicilere verilmek üzere hisselerine düşen meblâğa, aldıkları mikdar kadar kendilerinden da para katacaklardır ve faiz nispeti sâdece yüzde iki olacaktır. Vâde ise, 4 - 5 yıl olarak tespit edilmiştir. Vergilerle yüzde nisbeti 12 ye yükselecek ve böylece ağırlık yapmadan sanayicinin işletme sermayesi teminat altına alınacaktır. Kredi dağıtılırken milyonlar dökülerek kurulmuş, fakat enflasyonist politika neticesinde bugün batma tehlikesi ile karşı karşıya bulunan emektar ve müstakar müesseseler birinci plânda tutulacaktır.

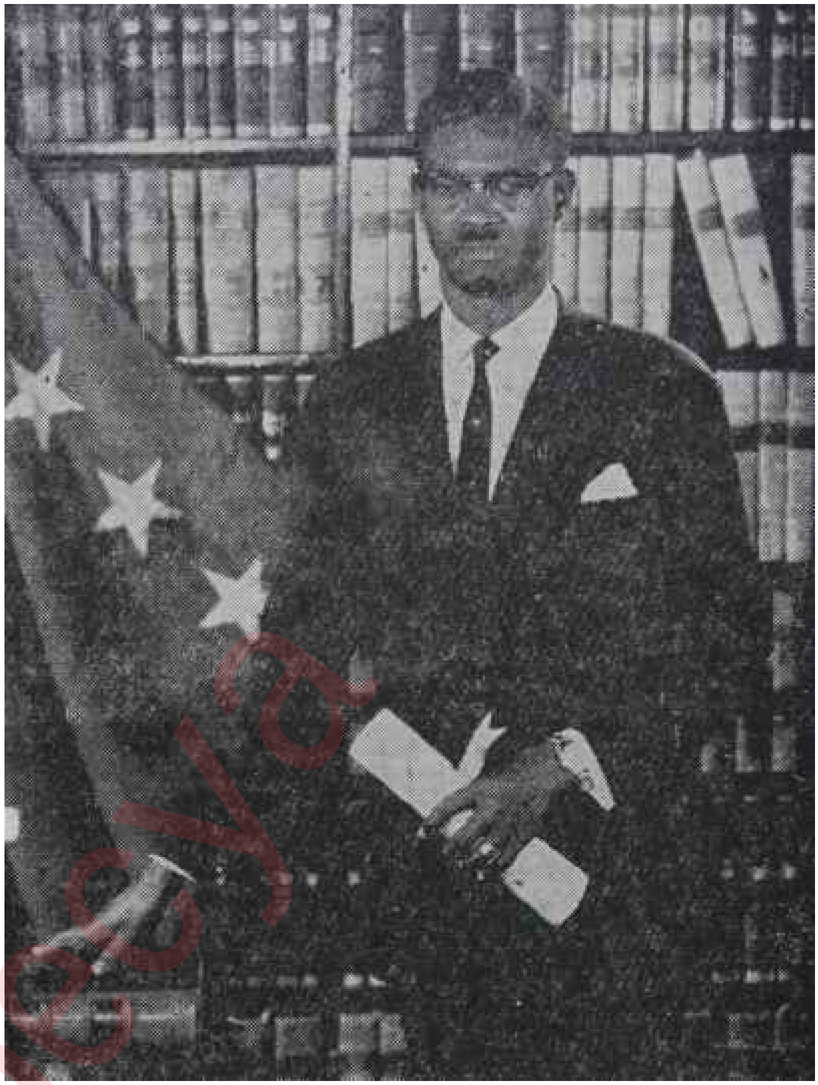
Kongo

Sürüp giden anlaşmazlık

Leopoldville yakınlarındaki Hardy askeri kampından alınan bir siyah adam, geçen haftanın ortalarında, elleri arkasında bağlı olduğu halde bir askeri uçağa bindirildi ve Kanganın başşehri Elisabethville'e getirildi." Bu haber Kongodaki yabancı basın muhabirleri tarafından duyulduğu zaman büyük bir telâş uyandırdı. Çünkü ortada dolaşan söylentilere göre Katangaya götürülen bu adam iki aya yakın bir zamandır Kasavubu - Mobutu ikilisinin esiri olan Lumumba'dan başkanı değildi. Resmi çevreler ilk günlerde kesin bir açıklama yapmaya yaklaşmıyorlar, bu konuda hiçbir bilgileri olmadığını söylüyorlardı ama, iki gün sonra haberi doğrulamaktan çekinmediler. Evet, Lumumba Hardy kampından alınarak Katangaya götürülmüştü. Sebep mi? Hayır, hiçbir sebebi yoktu.

Aslında bu işin sebebi yabancı gazeteciler için hiç de o kadar mechul değildi. Kongonun eski Başbakanı -ki hâlâ tek ve meşru Başbakan olduğunu iddia etmekten geri durmuyordu-, o çok çekinilen ikna kabiliyeti ile Hardy kampındaki muhafızlarını da kendi safına çekmesini bilmiş ve geride bıraktığımız haftanın ortalarında, bir ara hürriyetine kavuşur gibi bile olmuştu. Ancak bu geçici hürriyet bir saatten fazla sürmemiş, Lumumba yakalanarak tekrar odasına tıkılmıştı. Fakat artık Hardy kampının çok güvenilir bir yer olmadığı da açıkça anlaşılmıştı. Lumumba Katangaya aktarılırsa daha az tehlikeli olurdu.

İşin doğrusu istenirse, böyle düşünen Kongo idarecilerinin başlarını kuma gömmüş devekuşlarından pek farkları kalmıyordu. Çünkü Lumumba, hapiste olduğu zaman bile, Kongo içinde büyük bir siyasî kuvvet ol--uğunu isbat etmiş, Lumumba hesaba katılmadan Kongonun siyasi bütünlüğünün sağlanamıyacağı anlaşılmıştı. Lumumbanın tevkifinden sonra bağımsızlığım ilân eden ve Lumumba serbest bırakılmadan Kongoya katılmıyacağını bildiren Orienal eyaletinden sonra, geçen haftalar içinde Kivu eyaleti de Lumumba taraftartarının eline geçmiş ve böylece Kongonun dengesi adamakıllı bozulmuştu. Diğer yandan Lumumbaya karşı ilk cephe alan eyalet olan Katangada da işler sanıldığı kadar yolunda gitmiyordu. Bu eyaletin kuzeyinde de Lumumbacılar idareyi ele

Patricia Lumumba

O hapishane senin, bu hapishane benim

almışlar, Çombe Hükümetini tehdit etmeye başlamışlardı. Bütün bu olup bitenler Lumumiba'nın hâlâ Kongonun geleceği üzerinde söz sahibi olduğunu açıkça gösteriyordu. Fakat Kasavubu - Mobutu ikilisi bu gerçeği geçen hafta da görmezlikten gelmeye devam ediyor, hâlâ Lumumba'yı ortadan kaldırmanın çarelerini arıyordu.

Durum böyle olunca Kongo çıkmazına çâre bulacak tek ümit olarak ortada Birleşmiş Milletler kalıyordu. Fakat ne var ki bu teşkilât Üyeleri de ilk tutumlarından kıl kadar olsun ayrılmamakta ayak diriyorlardı. Sovyetler Birliği, Belçika yönetimindeki Ruanda Urindi'den Kivu eyaletine saldırılar yapıldığını ileri sürerek Kongo meselesini geçen hafta bir kere daha Güvenlik Konseyine getirdi ve Belçikanın Ruanda Urindi'den de çekilmesini istedi. Bu mesele iki tarafın Kongo meselesindeki görüşlerini bir kere daha tekrarlamalarına vesile oldu ve Konsey hiçbir sonuca ulaşamadan dağıldı.

A. B. D.

Kennedy iş başında

Geride bıraktığımız haftanın son günlerinden birinde, güneşli fakat dondurucu bir cuma sabahı, Washington'un karla örtülü ağaçlarının çevrelediği mermer kubbeli meşhur Capitol binasında uzun boylu, atlet

yapılı, genç bir adam, sağ elini İncil üzerine basarak bütün gücüyle milletinin refah ve güvenliği için çalışacağına yemin etti. Yemin törenini takip edenler yalnız geniş Kongre Salonunu dolduran bini aşkın davetli değildi, koca kıtadaki milyonlarca Amerikalı da, televizyonlarının başında, büyük bir merak ve heyecanla töreni seyrediyordu. Çünkü bütün gücüyle milletinin refah ve güvenliği için çalışacağına yemin eden genç adam A.B.D. nin yeni Başkanı Kennedy'nin ta kendisiydi re bütün Amerika, törenden sonra hemen görevine başlayacak bu genç adama Allahtan yardım dilemek konusunda birleşmişti.

Başkanı bekleyen dertler

Gerçekten geçen hafta Kennedy için yapılabilecek en uygun şey, kendisine Allanın yardımını dilemekten başka birşey olamazdı: Kasım başlarında yapılan seçimlerde rakibi, Nixon'u az bir oy farkıyla yenerek Başkan seçilen Kennedy, koltuğuna oturur oturmaz bir yığın içinden çıkılmaz işle karşı karşıya kalacak, büyük sorumlar altında ezilecekti. Bunların başında, hiç şüphesiz, milletlerarası meseleler ve sorumlar geliyordu.

Kennedy milletlerarası meselelerle birlikte, bunlarla yakından ilgili bâzı iç meselelerle de karşı karşıya bulunuyordu. Bunların en önemlisi, seçim kampanyası sırasında sık sık tekrarladığı gibi, yıllardır ulaştığı yüksek istihsal seviyesinde sayan Amerikan ekonomisine yeni bir hız vermek meselesiydi. Kennedy'ye göne bu yalnız bir iç mesele sayılmazdı İktisaden geri kalmış bütün ülkeler Amerikadan daha çok ilgi, daha çok yardım bekliyorlardı. Bunun için istihsal kapasitesini arttırmak kaçınılmaz bir zaruret olarak beliriyordu. Gene milletlerarası alanda önemli sonuçlar doğuracak diğer bir iç mesele de Amerikanın savunma gücünün çoğaltılması, güdümlü silâhlar konusunda son yıllarda Sovyetler Birliğine kaptırılan üstünlüğün yeniden kazanılmağıydı. Kennedy bu meseleyi de seçim platformunun en görünür yerlerinden birine koymuştu. Böyle olunca, elbette şimdi bütün gücüyle bu mesele üzerinde de dura

Bunların yanısıra Kennedy, zirai istihsal fazlalıkları, siyahları beyazlarla eşit kılacak sosyal hakların sağlanması, eğitim ve sosyal güvenlik dâvalarının veniden ele alınması gibi yalnız Amerikalıları ilgilendiren daha banı meselelerle de ilgilenmek zorunda kalacak, bunlar için de zaman zaman meydan savaşları verecekti.

... ve dert ortakları

Genç yaşında bir sürü çözümü güç mesele ile karşı karşıya kalan yeni Başkan, bunların altından kalkabilmek için iki desteğe güveniyordu. Bunlardan birincisi, Kongrenin desteği olacaktı. Bilindiği gibi, Kennedy"nin partisi olan Demokrat Parti uzun zamandır hem Senato'da, hem de Temsilciler Meclisinde çoğunluğu elinde bulunduruyordu. Demokrat Parti, bu çoğunluğunu, geçen Kasım ayı başlarında yapılan seçimler sırasında daha da kuvvetlendirmişti. Bu bakımdan Kennedy, işleri yürütmek için ihtiyaç duyacağı kanunları Kongreden kolaylıkla ve zaman kaybetmeden geçirebilirdi.

Kennedy'nin karşılaştığı güç meselelerin çözümü için güvenebileceği ikinci destek de, kabinesiydi. Kennedy, kabinesi için Bakan seçerken hiç acele etmemiş, bir - iki istisna dışında, bu konudaki kararlarını uzun görüşmelerden soma vermişti. Böylesine titizlikle kurulan kabinedeki Bakanların çoğu, ismi duyulmamış kimselerdi. Meselâ Dışişleri Bahanı Dean Rusk'ı pek az kişi tanıyordu. Kennedy Rusk'ı Dışişleri Bakanlığına getirirken Meşhur Stevenson'la Bowles'u, hattâ Fullbright'ı elimine etmekten çekinmemiş, Stevenson Birleşmiş Milletler daimi temsilciliğiyle, Bowles da Dışişleri Bakan Yardımcılığı ile yetinmek zorunda kalmışlardı. Dean Rusk geçen hafta Senato Dışişleri Komisyonu önünde yaptığı bir konuşmada Kennedy'nin ne kadar yerinde bir seçim yapmış olduğunu açıkça ortaya koydu. Rusk bu konuşmada, şimdiye kadar pekaz Amerikan Dışişleri Bakanının söylediği akıllıca sözler ediyor, kendine bağlanan ümitleri boşa çıkarmayacak bir insan olarak görünüyordu.

Kennedy'nin kabine içindeki iki ve üç numaralı yardımcılarına gelince, bunlar -umulanın aksine-, Demokratlar arasından değil, Cumhuriyetçiler arasından ceçildi ve Kennedy kabinesindeki Savunma ve Maliye Bakanlıklarına, MacNamara ile Dillen getirildiler. Bu durum Demokratlar arasında geniş bir hoşnutsuzluk yarattı ama, onlar hile bu Bakanlıklara daha iyi birer seçim yapmanın güçlüğünü itiraf ettiler. Asıl sürpriz. Adalet Bakam oldu. Kennedy'nin, Adalet Bakanlığım kardeşi Robert Kennedy'ye vermesi büyük bir gürültü kopardı. Fakat bu gürültü Kennedy'yi kararından döndürmedi ve Robert, koltuğunda kaldı.

Haberler

Yaradana kurban!

Bu yılın en ilgi çekici yerli oyunu, *genç* yazar Güngör Dilmenin yazdığı, Oda Tiyatrosunda mevsim başından beri oynanmakta olan Midasın Kulakları oldu. Eserin basında da yankıları genişti. Çokları, bu güzel yerli oyunun Oda Tiyatrosunda değil de, sahne ve salon imkânları daha geniş bir tiyatroda oynanmasını arzu ettiler. Fakat konumuz bu değil. Konumuz, bütün bir yıl için "lâf incisi" olabilecek değerde bir cümleyi okurlarımıza sunmaktır.

"1960 Yılında Edebiyat" adlı yazısında Rüştü Şardağ, "Midasın Kulakları" için şöyle demektedir.

"Midasın Kulakları adlı eserin çevirisinde gösterdiği üstün başarıdan dolayı çeviricisini övüyorum."

Öğrendiğimize göre, Rüştü Şardağ hiç de şakacı bir kişi değilmiş!

Çirkin Amerikalı

Geçen hafta içinde bir sanatçı topluluğu bir resim sergisine gidiyordu. Ressam Salih Urallı, yanyana yürüdükleri şair Salâh Birsele:

"— Şimdi seni çirkin bir Amerikalı kadınla tanıştıracağım" dedi.

Salâh Birsel, o her zamanki sakin haliyle Salih Urallının sırtını okşadı: '

"— Salihciğim, niye yoruluyorsun? Sâdece, bir Amerikalı kadın demen kâfi değil mi?"

Rumen resmi

Bu ayın sonuna kadar açık bulundurulacak olan "Rumen Muasır Resim vs Heykel Sergisi", geçen hafta içinde Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinin alt salonunda açıldı. Sergide 30 Rumen ressamının 54 tablosuyla, 12 heykeltraşın 17 heykeli sergilenmişti.

Serginin açılış töreni iyi oldu. Bu, öbür sergilerde görülmeyen ciddi bir törendi. Sergilerin has müşterilerinden başka, elçilikler erkânı, Ankara Valisi ve resmî şahsiyetler de açılışta hazırdılar. Büfe, resimseverleri memnun edecek ölçüde zengindi. Bilhassa Rumenlerin "erik rakısı" en çok itibar gören içki oldu. Rumen şarapları da gözdeydi. Sergide bulunanlar arasında Fuat Pekin, Lûtfi Ay, Prof. Melâhat Özgü, ressamlardan Salih Urallı, Rami Uluer, Cemal Bingöl, Numan Pura vardı.

Resimler 1925 - 1959 yılları arasında, heykeller ise 1935 - 1959 yılları arasında yapılmıştı. Rumen sanatçılarının eserleri arasında non-figüratif resim yoktu. Hepsi konulu, gerçekçi, klâsik ölçüleri zorlamıyan resimlerdi. Bu bakımdan, iki milleti sanat yoluyla birbirine tanıtmak gibi bir hizmeti olduğu inkâr edilemeyen serginin, Türk resimseverine geniş ölçüde, değişik ve yeni bir şey söylemediği de muhakkaktı.

Mme. Stefenskanın konseri

Polonyalı ünlü piyanist Mme. Stefenska beklenen konserlerinin ilkini Büyük Tiyatroda, ikincisini de Sanatseverler Klübünde verdi.

Büyük Tiyatrodaki konser, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasının eşliğinde idi. kordiplomatik, Devlet ve Hükümet ileri gelenleri, seçkin bir dinleyici topluluğu salonu doldurmuştu. Ankaranın konserlere devam eden seçkin hanımlarının bu gece için özel bir itina ile süslendikleri belliydi. Salon bir çeşit giyim meşheri halindeydi, denilebilir. Dinleyicilerin en ilgi çekicisi İsmet İnönüydü. İlk konser, gerçekten başarılı oldu ve Mme. Stefenska haklı bir takdir gördü. Konserden sonra, Sanatsevenler Klübünün daveti üzerine sanatçı ile Polonya Elçiliği ileri gelenleri, bâzı orkestra üyeleri, klübün gedikli üyeleri Sanatsevenlere geldiler. Misafirler limonlu ve portakallı votka, Cinzano Vermutu ile ağırlandılar. Saat onikide, klübün Organizasyon Başkam Dr. Hayati Sergenin patenti' altında bulunan, gerçekten güzel bir domates çorbası sunuldu. Misafirlerle ev sahipleri ve sanatseverler küçük gruplar hâlinde geç vakte kadar konuştular.

Mme. Stefenska'nın perşembe akşamı Sanatsevenler Klübü yararına verdiği Chopin resitali de, gene seçkin bir dinleyici tarafından ilgiyle takip edildi. Sanatçı çok alkışlandı. Bir AKİS muhabiri sanatçıyla kısa süren bir konuşma yaptı. Bu konuşmada sanatçı, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasını "fevkalâde" bulduğunu belirtti. 1953 yılında da Türkiyede konser veren sanatçı, Türk dinleyicilerinin seviyesini ve anlayışını çok beğendiğini, geçen zamanın da ayrıca büyük bir gelişme yarattığım sözlerine ilâve etti. "Türk kompozitörlerinden tanıdıklarınız var mı? Repertuvarınıza bunlardan almayı düşündünüz mü?" sorusuna pek inandırıcı cevaplar vermedi. Meselâ tanıdığı herhangi bir kompozitörümüzün adım söyliyemedi. Sâdece bâzı eserlerin kendisinde bulunduğunu ifade etmekle yetindi.

Piyanist Stefenska
Mütevazı sanat elçisi

Mme. Stefenska'nın gelişinden itibaren ağır ve gerçekten güç bir organizasyonu başarı ile yürütmek için durup dinlenmeden didinen tek kişi Bülent Sokunu idi.

Özel sayı

Türk Dili dergisinin Şubat sayısı, bir "çeviri şiir özel sayısı"olacak. Derginin bu sayısının yedi forma, fiyatının da bu sayıya mahsus olmak üzere 1,5 lira olacağı söylenmektedir. "Tercüme" dergisinin yıllarca önce yayınladığı "şiir özel sayısı"ndan beri bu ölçüde bir şiir özel sayısı yapılmamıştı. Büyük kısmı Fransız, İngiliz, Amerikan, Alman şiirine ayrılmış bulunan bu sayının geniş yankılar uyandıracağı umulmaktadır.

C E M İ Y E T

Bir buçuk yıldanberi nişanlı bulunan, Cumhuriyet gazetesi- muhabirlerinden Kayhan Sağlamer nihayet evindi. Nikâh, günün son nikâhı olduğu için içlerinde çok az gazeteci bulunan davetliler, gelinlik giymiş olan müstakbel zevceyi ve mahcubiyetten kıpkırmızı olmuş Kayhanı rahat rahat, doya doya ediyorsunuz ?" dedi.

Nikah muamelesi onbeş dakika gecikmeyle başladı. Memur, normal formalite icabı Kayhana döndü:

"— Siz tabii, Güler hanımı kabul ediyorsunuz?" dedi.

Salonu birden bir kahkaha sardı. Kimse kendini tutamıyor, gülüyordu. Füme de alınan nikâh biterken, damadın şahidi Cevat Fehmi Başkut Kayhana sarıldı ve iki yanağından öptü. Biraz nasihat ettikten sonra, tutup tekrar öptü. Gelin ise, kocasıyla öpüşmediği gibi el dahi sıkışamamıştı. Davetlilerden biri, Kay hanın yüzündeki mahcup tebessümü yanındakine işaretle:

" —İçmediği nasıl da belli.." diye fısıldadı.

Genç evlileri tebrik eden davetliler:

"— Hayatımızda bu kadar neşeli nikâha gelmedik" demekten kendilerini alamadılar.

Son günlerde Roma gazetelerinin birinci sayfalarını işgal eden en mühim dedikodu, İstanbulun ve hattâ Türkiyenin en zengin kadınının ölümü ve bir İtalyanla evli olan güzel kızına bıraktığı milyarlık mirasdır.

Museviyken müslüman olan, hazineye 25 bin lira bağışta bulunan, musevilere dâima meydan okuyan Yasemin -eski ismi ile Madam Kohenka- Bulgar Hastahanesinin üst katından atlayıvermişti. Paçaları sıvayan Haham, müntehiri kimseye danışmadan kendi dinlerince yapılan bir merasimden sonra gömdürmüştü. Annesinin cenazesine yetişemeyen milyarder mirasyedi ise doğruca Divan Oteline indi ve annesinin dillere destan mücevherlerini toplamağa başladı. İstanbuldaki museviler hâlâ din kavgası yapıyorlardı. Fakat güzel mirasyedi münakaşaya dahi iştirak etmiyordu. Çünkü kendisi İtalyanla evlenirken katolik olmuştu. Tıpkı annesi gibi o da kendini musevi saymıyordu.

Para saadet getirmez, derler. İnsanın, bu ata sözüne inanacağı geliyor.

Hilton Oteli, açıldığından beri ilk defa boş kalmakta -hâlen 150 oda boş-, akşam çayları ve yemekler çok sessiz geçmektedir. Bunun, parasızlıktan ileri geldiği söylenmektedir. Otele gelen Amerikalılar sandviç ve bira ile karınlarını doyuruyor, otelin müdavimleri ise, orada buluşup başka yerde eğleniyorlar. Dalila'nın geleceği haberi ilgi uyandırmıştı. Güzel şantözün bu fikrinden vazgeçmesi gene oteli ölü hale soktu. Fakat son haberlere göre, İstanbul kadınlarının hayran oldukları Arjantinli -Louis Jordana benzeyen" meşhur şantör tekrar geliyormuş. Yakışıklı şantörün güzel şantözden daha çok ilgi çektiği söylenmektedir.

Almanların skandal kraliçesi Barbara Valentin'in hususi hayatı perdede canlandırdığı tiplerin hayatından çok daha renkli. Geçenlerde İstanbuldan ayrılan dilber, Divan Otelinden bir kaç defa ihtar almıştı.. İri göğüsleri minicik bluzlardan fırlayacakmış gibi dururken, geniş kalçaları da giydiği dar pantalonların dikişlerini zorluyordu. Görünüşte yumuşak, uysal duran Alman dilberi, aslında -hele kadın gazetecilere karşı- hiç de nâzik sayılmazdı. Yalnız foto muhabirlerine iltifat ediyor, onlara da "bu mesafe çok yakın, orası çok ışıklı" diye âdeta fotoğrafçılık, dersi' veriyordu.

Bütün ömrünce bir kralın metresliğini yapmakla övüneceği anlaşılan Alman dilberi, yakında İstanbula geleceği söylenen Kral Hüseyin'in annesi Ana Kraliçe Zeyn ile karşılaşmadan Türkiyeyi terketti!..

TÜRK BASIN TARİHİ ÖZEL SAYISI

Kitap Belleten dergisinin İkinci sayısı çıktı. Bu sayıda basın tarihimizin problemleri incelenmektedir. Geçen bir ayda yayınlanan kitaplar ve makaleler üzerine bilgi edinmek istiyorsanız muhakkak bir Kitap Belleten alınız. Kitap Belleten'de en yetkili imzaların bilimsel ve aydınlatıcı yazılarım bulacaksınız. İsteme adresi: P.K. 23, Beyazıt — İSTANBUL

Kadın Gözüyle

Amerikada Erken

Amerikada çocuklar erken yaştan para kazanmanın zevkini tadıyorlar. Kız çocukları ba işe umumiyetle "baby siter "lik, yâni çocuk bekçiliği yaparak başlıyorlar. Erkek çocuklar ise gazete dağıtıyorlar. Amerikada, çocukluğunda gazete satmamış bir erkeğe rastlamak âdeta imkânsız. Zaten gazetelerin tevzi şekli de bu. Oniki yaşından itibaren çocuklar gazetelere angaje olup, yerine göre bisikletle veya yaya olarak abonelerin gazetelerini dağıtıyorlar. Aynı işi otomobille yapan kadınlara rastlamak ta mümkün.

Çocukların erken yaştan para kazanmalarının onların hayatları üzerinde, iyi ve kötü, önemli tesirleri oluyor. Göze çarpan ilk mahzur "okul"un ve "ders"lerin ilk planı teşkil etmekten çıkıvermesidir. Çocuk, harçlığını kazanmak zevki ile başladığı işe bazan profesyonel bir aşkla sarılıyor, kendini tamamen o sahaya veriyor ve dâima daha fazla para kazanmanın yollarını arıyor, işe gazete dağıtmakla başlamışsa, o sahada kalmıyor, bu işi yaparken tanıştığı iş adamları sayesinde bir garaja bir imalâthaneye, bir müessese veya fabrikaya geçiveriyor. Para kazanmak ona çok erken yasamak, erken evlenmek, erkenden hayata atılmak imkânlarım veriyor. Yirmi yaşında üç dört çocuk babası bir çocuğa rastlamak her an mümkündür. Banan için de gece, mektepleri burada pek revaçta. Erken yaşta evlenen kız ve erkek, birçok gençler yarım bıraktıkları tahsillerini bu sayede bitiriyorlar. Çalışma hayatının büyük faydalarından biri de çocukların erken yaştan mesuliyet hissini duymalarıdır. Burada ufacık bir çocuğun bile bu husustaki olgunluğa insanı şaşırtıyor. Zaten çocuklara bu mesuliyet hissini aşılamak içte burada okul, aile ve cemiyet elele vermiş durumdadır.

Küçük Kulisler

Birçok şehirlerde, kasaba veya köylerde, kalabalık cadde veya sokaklar üzerindeki okulların trafik polisleri bizzat direncilerdir. İlkokulun dördüncü veya beşinci sınıfından, nöbetle seçilen bu çocuklar özel bir şapka giyer, bir kemer takarlar ve her sabah, her akşam sokak başlarını tatarlar. Amerikanın iklimi umumiyetle çok çetin. Sıcağı çok sıcak, soğuğu çok soğuk. Senenin yarısı hemen karlı geçiyor. Kar makinaları yolları temizlemedikçe normal hayatı devam ettirmeğe imkân yok. İşte buna rağmen bu küçük polisler hep iş başındadırlar. Arkadaşlarından erken kalkar, onlardan erken sokağa çıkarlar ve donmamak içte, durdukları yerde hareketler yaparak, çocuklara "geç" veya "dur" işaretini verirler. Okul mıntıkalarında zaten trafik gayet ağırdır ve bu mıntıkalarda hızlı gidenler büyük para cezaları öderler, kaza yapanlar ise çok ağır hapis cezalarına çarptırılırlar. Küçük polis, arkadaşlarına yol gösterirken halk ta onu kollar. Kızım burada okula başladığı zaman sekiz yaşındaydı. Bu küçük polisler önce ona bir "şaka" gibi gelmişti. Bir taban, ken disini uzaktan kolluyordum, baktım küçük poliste işaretine kulak asmadan karşıya geçiverdi. Polis 10 yaşlarında tombul bir oğlan çocuğuydu. Nasıl yaptı, nasıl etti bilmiyorum, kızımı geri çevirdi, bekletti, yeni bir işaretle ve herkesle beraber karşı tarafa geçirdi.

İş hayatının ilk basamağı

Bütün çocuklar gibi oğlum da ondört yaşında gazete dağıtmağa başladı. O zaman Colorado'nun Pneblo isimli küçük bir şehrindeydik. Oğlum, arkadaşlarıyla oranın gazete idarehanesine gitmiş ve işini yapmıştı. Çetin bir kış başlamak üzereydi. Böyle soğuk aylarda gazeteler "paper boy" bulmakta dalma güçlük çekiyorlardı. Biz, işte farkına bile varmadan gazete idarehanesinden telefon ettiler ve aynı gün kalantor bir adam kontrat, sigorta ve müsaade kağıdıyla evimize geldi. Kontratı okuyanda bir hayli şaşırdık. Biz sanmıştık ki gazete idarehaneleri tuttukları çocuklara muayyen bir para verip memur gibi çalıştırırlar. Halbuki duranı niş de böyle değildi. Amerikanın meşhur "paper boy"u mesuliyet sahibi ve müstakil iş sahibi bir küçük adamdı. Bu, Amerikalı içte iş hayatının ilk basamağı idi, fakat buradaki iş hayatı zihniyetini tam manasile ifade ediyordu ve bu bakımdan hakikaten ilgi çekiciydi.

Gazete çocuğa iki mahallenin abone listelerini vermişti. Çocuk her sabah ve her akşam onların gazetelerini kapılarına bırakacak, onbeş günde bir naraları toplayıp gazete idarehanesine götürecek, bir kısmını kâr olarak muhafaza edecekti. Gazetenin yaptığı şey, çocuğa normal fiyattan ucuza gazete satmaktan ibaret ti. Çocuk aradaki farkı alacak, iyi çalıştığı nispette kazanacak, fena çalışırsa zarara girecekti. Gazetenin ise çocuk yüzünden zarara girmesi imkânsızdı. Çünkü ona istediği miktarda gazete veriyor ve iade kabul etmiyordu. Çocuk işe başlarken bir miktar depozito bırakıyor, her ay kazancının bir kısmını yine gazeteye bırakıyor ve ancak işten ayrılırken bu paralan toptan geri alıyordu. Gazeteye, aldığı gazetelerin parasını odeyemezse, bu depozito o zaman çocuğa iade edilmiyor, esasen anne baba da çocuğun borçlarım ödemekle mükellef tutuluyordu. İşin rizikosu vardı. Birçok kimseler borçlarını ödemeden ev değiştiriyorlar veya şehirden çıkıp gidiyorlardı. Bu durumlarda idarehane hiçbir mazeret kabul etmiyor, yalnız verdiği gazetelerin parasını istiyordu. Bizim eve gelen şahıs çocuklarla gazetenin irtibatını temin eden şahıstı. Her sabah saat dörde doğru gazeteleri tomar halinde evin kapısına atar giderdi. O, gazeteleri attığı andan itibaren bütün mesuliyet çocuğa aitti. Hastalık hali için de çocuk kendisine bir yardımcı tutmak zorundaydı. Bu yardımcı her ay muayyen bir para alacak ve çocuk hasta olduğu veya seyahate çıktığı takdirde yerine çalışacaktı. Aksi takdirde çocuk, dağıtamadığı gazetelerin parasını cebinden eneyecek, üstelik idarehaneye şikâyet eden her müşteri için 15 kuruş ceza verecekti

Başımıza gelenler

Birgün rüzgâr bütün gazeteleri uçurmuşta. Oğlum ve hattâ bütün ev halkı bir müddet onların peşinden koştuk, sonra vazgeçtik. Allah vermesin öyle bir rüzgârdı ki, ağaçları deviriyordu. O gün çocuk gazeteleri dağıtmaktan kurtuldu. Belki onları kapıya atarken gevşek bağlamışlardı, ama o anda orada bulunup gazeteleri içeriye almadığı içte çocuk mesuldü. Başka birgite, sabah karanlığında, oğlum beni uyandırdı. Gazeteleri bulamamıştı. Baktım har yer kar altında, Gaze-

Yaşama Merakı

Jale CANDAN

teleri erken atmışlar ve kar altında kalmıştı. O gün de gazete dağıtmaktan kurtuldu, fakat akşama kadar telefona cevap verdik durduk. Bâzı müşteriler halden anlıyor ve çocuğa ceza yazdırmamak için idarehaneye de--il, eve telefon eniyorlardı. En gücü cuma günü gazete dağıtmaktı. Zaten burada gazeteler çarşaf gibi ve ağır. İnsan, gazetesini bir yere dayamadan okuyamıyor. Cuma günleri her mağaza ilân verdiği için gazeteler 80 - 100 sayfa olarak çıkıyorlardı. 100 gazeteyi sırtta ve torbada taşımak imkânsız bir hal alıyordu. O zaman gazeteleri ben lâstikle sarıyordum, babası otomobille sokak başına taşıyordu ve çocuk dağıtıyordu. Birgün çocuk para toplamaya gitmişti. Bir müşteri telefon etti, telâş içindeydi. Çocuğa S dolarlık çek yerine 800 dolarlık çek vermişti. Gelince göndereceğimi söyledim. Arkadan iki defa daha telefon etmiş, nihayet gazeteye kadar gitmiş. Onlar da telefon ettiler. Gece saat dokuz olmuştu, çocuk hâlâ meydanda yoktu. Ben çocuğun geç döneceğini biliyor, kadının telâşına kıs kıs gülüyordum. Ama birden o da rahatladı. Bizim yabancı olduğumuzu anlamıştı. Amerikalıların Amerikan gençliğine hiç emniyetleri yok. "Teen - Ager" denilen mahlûk, onlarca herşey yapar. Bizim çocuklara gıpta ediyorlar.

Çalışma zevki

Çocuk her sabah karanlıkta kalkıyor, buz gibi havada gazeteleri dağıtıp eve dönüyor, sonra da okula gidiyordu. Fakat yine de işini çok seviyor ve bırakmak istemiyordu. Çünkü bütün bu güçlüklere rağmen, idareciler bu en basit işi zevkli bir şekilde yürütme yollarını buluyorlardı. Dikkat ettikleri birinci nokta, çocuklara bir iş arkadaşı muamelesi yapmaktı. Birkaç ayda bu» "tanışma" toplantısı yapıyor ve yeni çocukları eskilere takdim ediyorlar, onlara şehrin en güzel lokalinde bir öğle yemeği veriyorlar, gazete idarehanesini, matbaayı gezdiriyorlardı. Yemekte iş konuşuluyor, çocukların fikri alınıyor, onlara şahsiyetlerini kullanma imkânı veriliyordu. Meselâ bisikletle gazete dağıtmakla, yaya dağıtmak arasında ne fark vardı? Müşteri nasıl memnun edilirdi, abone nisbeti nasıl arttırılırdı? Gazeteye en fazla abone kazandıran çocuk o mevsimin en İyi "paper boy" unvanını alıyor ve güzel bir hediye kazanıyordu. Daha birçok mükâfatlar vardı. Her hafta üç eve bedava gazete dağıtılıyor ve sonradan o evleri abone etmek üzere müracaat ediliyordu. Yenilikler ve cazip mükâfatlar işin zorluğunu unutturuyor ve rekabet hissini körüklüyordu. Bu da Amerikada iş hayatının 1 numaralı marifetiydi. Çocukların izzetinefsi de mütemadiyen okşanıyor, bayramlarda tebrik kartları, ufak tefek hediyeler hiç ihmal edilmiyordu. Yılbaşında hepsine faydalı bir hediye verildi. Bu, mıknatıslı bir elektrik feneriydi. Sabah karanlığında gazete dağıtırken çok ise yarıyordu.

Kabadayılar

Herşeyi pratikleştirmek merakı burada da kendisini gösteriyordu. Çocukların, gününde parayı toplayıp ödemeleri için ceza değil, mükâfat konmuştu. Gününde parayı ödeyenin borcundan 2 dolar indiriyorlardı. Geç götüren, bu parayı da ödüyordu. Bunun için ödeme günleri çocuklar sıraya giriyorlardı. Yeni vazifeye başlıyan bir çocuk, müşterilerine adresini ve ismini bildiriyor, telefon numarasını veriyordu. Bunun için hazır matbu kâğıtlar vardı. Çocuk yalnız temini yazıyordu. Kartın altında şöyle bir rica vardı: "Lütfen beni bekletmeyin, parayı zamanında ödeyin ve ödemezseniz hatırlayın ki ziyan edecek olan o büyük gazete idarehanesi değil, benim. Ben gazeteleri satın alıp size satıyorum. Siz borcunuzu ödeyince, ben de borcumu ödüyorum."

Kontrol

Bütün bu kolaylık ve işi sevdirme gayretleri yanında, Amerikada hiç eksik olmıyan bir şey de "kontrol" dür. Şehirlerarası büyük "High Way" lerde polis çoğu zaman radarla, size gözükmeden sizi kontrol eder. Ama bu gizli değildir, "radarla kontrol'' diye levhalar vardır. Büyük mağazalarda kendiniz malı alır, kasaya götürürsünüz, ama orada sizi kontrol eden polis memurlar da vardır. Büyük supermerketlerde tepedeki aynalarla bütün hareketleriniz görünür. Yanlış bir yere otomobilinizi bırakırsanız, dönüşünüzde muhakkak para cezası kâğıdını cama yapışık bulursunuz. Cezayı ödeyeceğiniz yerin adresi ile zarf ta beraber ilişiktir. Zamanında o adrese para gitmezse otomobil numaranız alındığı içki iki misli ceza ödersiniz.

Bizim çocuk birgün gazetelerin arasında cazip bir mavi kart buldu. Kendisine ismiyle hitap edilmişti ve hayırlı sabahlar temenni ediliyordu. Patronunun ondan bir ricası vardı, o sabah gazeteleri dağıtıp eve döndüğü zaman kendisine telefon etmesini rica ediyordu! Saat altıda gazetelerin hepsi dağılmış olacaktı. Çocuğun müşterileri memnun edip etmediği böylece kontrol ediliyordu. Bu "hayırlı sabahlar" temennisinin ne zaman geleceği hiç bilinmezdi. Bize üç defa geldi, üçünde de çalar saat gecikmişti!

Oğlumun gazete dağıtması bize, dünyanın her yerinde insanların birbirlerine ne kadar benzediğini öğretti. Kimisi çocuğun gazeteleri sardığı lâstikleri biriktirip kapıda bir çiviye asacak kadar düşünceliydi. Böylece, çocuğun boyuna lâstik masrafı yapmasına mâni oluyorlardı. Bu, oldukça bir yekûn tutuyordu. Bâzıları, bayramlarda çocuğa ufak hediyeler hazırlıyorlardı. Biri de Türkleri metheden, Ruslar aleyhinde bir şiir yazıp kendisine hediye etmişti. Ama her ay muhakkak ortalama iki ev borcunu kaçırdı. Evler eşyalı olduğu için sik sık ve kolaylıkla taşmıyorlar ve parayı bilhassa ödemlyorlardı. Bazan da boşalmış bir eve yanlışlıkla atılan gazeteleri komşular alıyor ve paraya gelince, ödemiyorlardı. Halbuki gazeteleri kapıda bırakmaları ve böylece çocuğun dikkatini çekmeleri lâzımdı. Parayı ödememek için çocuğu tehdit edenler bile oldu.

Galiba insanlar her yerde aynı. İyisi de çok, kötüsü de. Ama cemiyet halinde huzurlu yaşamak için kurulan sistemler her şeyi pek çok değiştiriyor, yaşamayı kolaylaştırıyor.

MUSİKİ

Konserler

Perlemuter, büyük yorumca

Vlado Perlemuter, musiki icracılığının teknik meselelerinin üstüne yükselmiş, yaşının ve sorgusunun de kazandırdığı olgunlukla, yorumculuk sanatının en üst katma ulaşmış bir piyanisttir. Çeçen hafta İstanbulda Saray Sinemasında verdiği resital, konsercilerin halkı oyalamak ve kolay alkış toplamak için sık sık başvurdukları bayağılıklardan uzak ağırbaşlı programının da yardımıyla, çoğu konsercide rastlanmıyan üstün değerlerin ve vasıfların açıklanmasına vesile oldu. Yalnız parmaklarının çevikliğine, kollarının gücüne ve halkın suyuna gitmenin bellenmiş usûllerine güvenen icracılar, tesiri bilinen bir romantik konserto çalıp alkış toplamak suretiyle şöhretlerini bir kere daha sağlama bağlamış olurlar. Bu gibiler için bir resital çoğu kere uyku kaçına bir olaydır. İki sa ata yakın bir süre içinde koskoca bir orkestrama göz boyacılığına dayanmadan dinleyiciyle başbaşa kalmak korkutucu bir iştir. Çünkü bir eserde olmasa bile bir ötekinde güçsüzlüklerinin vurulmasını önliyemiyeceklerdir. Halbuki, varlığı daha soylu değerlere dayanan Perlemuter gibi bir yorumcu için orkestra konseri solistliğinden çok resital icracılıgı güvenilir bir vasat olacaktır. Nitekim, memleketimizi hiç olmazsa iki üç yılda bir ziyaret etmesiyle musiki hayatımızı zenginleştiren bu Fransız Ustanın konserto çaldığı zaman kimi kere, önemi üzerinde yanlış intibalar bıraktığı olmuştur.

Perlemuter'in Saray Sineması resitalinin programı orta dinleyici için oldukça yüklü sayılabilirdi. Hiçbir eğlendirici yara olmıyan bu prog ramda üç tane koskoca eser yer almıştı: Schumann'm senfonik etüdleri, Ravel'in "Miroirs"ı ye Chopin Op. 25 etüdleri.. Demektir ki, bir konsere kafa dinlendirmek ve hoşça vakit geçirmek için değil, ancak musikiyi ve yorumculuk sanatım ciddiye alarak giden kişiler böyle bir konserden zevk alabilirlerdi. Perlemuter gibi bir icracının karşısına yerleşen dinleyici, düşünmek, zihninde belirebilecek bir takım soruların cevabını bulmaya çalışmak, yer yer duygulanıyorsa bunları zihin süzgecinden ge çirip doğrulamak, kısacası yorulmak zorundadır. Fakat bu yorgunluğun sonunda, iyice inanmış, tam manasıyla tatmin olmuş, hem de birşeyler öğrenmiş olarak salondan çıkacaktır.

Vlado Perlemuter meselâ, Schumann'ın senfonik etüdlerinin yalnız herkesin bildiği ve çoğunluğun konserler ve plaklar, piyano çalanların ve musiki meraklılarının ellerindeki notalar yoluyla tanıdığı bölümlerim çalmakla yetinseydi ne kaybederdi? Şüphesin ki hiçbir şey kaybetmezdi ve gene. büyük Alman romantiğinin bu dev eserinin eşine seyrek rastlanır bir yorumcusu olarak dinleyici karşısına çıkmış olurdu. Fakat Perlemuter, senfonik etüdleri bir misline yakın uzatmış, aferin yayınlanmış nüshasında yer almıyan birçok varyasyonu da sunmayı tercih etmişti. Böylece Perlemuter'in Schumann musikisinin en tesirli, en derin sayfaları arasında sayılabilecek olan bu bölümlerin unutulup gitmesini ön lemek, bunları çağdaş dinleyiciye taratmak yolunda emeği geçmiş oluyordu. Op. 13 senfonik etüdlerin, Vlado Perlemuter'in sunduğu gibi, ek bölümleriyle birlikte çalınmasının bütün piyanistlerce kabul edilmesi temenniye değerdi.

Ravel tefsircisi olarak Vlado Perlemuter'in değeri üstünde uzun uzun söz etmek gerekmez. Bu bestecinin musikisinde Perlemuter, Rubinstein'in Cnopin, ya da Kempff'in Bethoven karşısındaki durumuyla ayna önemde bir yer tutmaktadır. Denebilir ki bir Ravel tefsircisi olarak Perlemuter, en azından bir Gieseking çapındadır. Hatta gönül rahatlığıyla onu Gieseking'den üstün görmek mümkündür. Bu bakıma Perlemuter'in Ravel "Miroirs"ı çalışı, kon ser salonlarımızda seyrek rastlanan olaylardandı.

Perlemuter'in Chopin etüdlerini çalışını biraz öğretmenvari, biraz kuru bulanlar olabilir, nitekim bu güçlü Fransız piyanist, Chopin'in musikisini duygularla ilgili yanından çok, doğrudan doğruya piyanistlikle ilgili yarandan ele almış görünmekteydi ve yorumlarında da "objektif" olmayı tercih ediyor gibiydi. Gene de sunduğu icralar olgundu, sağlamdı, inandırıcıydı ve Chopin'in bir mana kazanması için illâ da gözü yaşlı, davranışın gerekmediğini ispat ediyordu.

Pavyonda; modern musiki

Geçen hafta İsanbulda, acayip bir devre içinde, gereksiz bir saatte, bir modern musiki konseri verildi. Konserin verildiği yer, Kervansaray pavyonuydu. Konser saati, tam öğle vaktiydi. Bir ciddi konser için bu şartlar kabul edildiğinde, musikiyi piliç dolmasının takip etmesi de normal görülmeliydi.

Konseri Tür - Amerikan üniversiteliler Derneği hazırlamıştı. Dernek, kültür faaliyetiyle sosyal faaliyeti bu kere birleştirmeyi düşünmüş ve sonuçta ortaya işte bir oda musikisi eseriyle başlayıp, şambaba tatlısı ve kahve ile sona eren bir süit çıkmıştı. Gastronominin de bir sanat olup olmadığını, sanatların birbirleriyle birleşebileceği iddiasına göre yemek sanatının musikiyle birleşip birleşemiyeceği konusunu bir yana bırakıp yalnızca musikiyle ilgilenenlerin bu konseri, hele İstanbul konserlerinin basmakalıp programları açısından görünce, en azından ilgiyle karşılamamaları imkansızdı.

Program, çağdaş Türk ve Amerikan bestecilerinin eserlerinden mey dana gelmişti. İcracılar, İstanbulun musiki piyasasında adları duyulmamış, fakat toplu olarak şehirdeki birçok icracıyı rahatça ceplerinden çıkaracak musikişinaslardı. Adlarının duyulmamış olmasının sebebi de, konsere katılan dört musikişinasın, tek bir kişi dışında, Amerikalı icracılar olmalarıydı. Bunların ikisi, Arnavutköy Kıs Kolejinde öğretmendiler. Piyanist Jane Hoffman kolejin musiki öğretmeniydi. Kemancı Ralph Nashe, ayna okulda matematik öğretmenliği yapıyordu ama, profesyonel çapa erişmiş bir kemancıydı. Topluluğun öbür Amerikalı üyesi, klarinetçi Robert Momshilov için de, profesyonel vasıflan bakımından aynı şey söylenebilirdi. Momshilov, Columbia Üniversitesi için, Türkiyede musiki eğitimi üzerinde bir tez hazırlamak maksadıyla memleketimizde bulunuyordu. Konsere katılan Türk çalgıcı ise, Taner Cal adlı, yani yetişmekte okut bir kemancıydı.

Konser, İlhan Usmanbaşın, çocuk musikisi edebiyatında önemli bar feri olduğu bir kere daha anlaşılan "Çocuklar için Müzik'ten çıkartılmış parçalarla başladı. Bunu İlhan Mimaroğlunun piyano için Yeni Bagatel'inden çıkartılmış dört parça takip etti. Program notlarında "bağımsız bur anlatım" gözettiğini belirten Mimaroğlu, iğneleyici, çarpıcı "asitli" bir musiki yazma yolundaydı.

TİYATRO

İstanbul

Anouilh, gene Anouilh!

Şüphe yok ki Jean Anouilh, yalnız Fransız tiyatrosunun değil, dünya tiyatrosunun en beğenilen, en çok oynanan, en usta. en verimli sayılı yazarlarından biridir.

Anouilh'un tiyatrosuna, gitgide, adeta evrensel bir değer kazandıran nedir? Herşeyden önce beşeriliği, sahneye etten .kemikten yaratılmış, gerçekliği olan kişiler, herkesin "anlıyacağı" duygular, düşünceye açık her kafanın paylaşabileceği fikirler çıkarması, sonra güldürürken düşündürmeyi, düşündürürken -hattâ duygulandırırken- güldürmeyi bilmesi, daha sonra da seyirciyi hiç sıkmıyan usta bar tekniğe sahibolması...

önceleri kendilerine çok "fransız", çok lise, hattâ "bizde anlaşılmaz" gibi görünen Anouilh imzalı piyeslere tiyatrolarımız pek iltifat etmediler. Ama sonraları, bir "Beyaz Güvercin"in, bir "Toreadorlar Valsi"nin kazandığı büyük başarı, Batı sahnelerinin oynamakta birbirleriyle âdeta yarış ettikleri bu piyesler üzerine onların da dikkatini çekmekte gecikmedi. Şimdi Devlet Tiyatrosu olsun, İstanbul Şehir Tiyatrosu olsun Anouilh'un bizde oynanmamış, hattâ çok yeni piyeslerini programlarına alıyorlar. Özel sanat tiyatrolarımız da daha önce oynanmış, beğenilmiş piyeslerini yeniden sahneye koyup oynuyorlar. Bunlardan biri Site Tiyatrosunda, on üç yıllık bir fasıladan sonra yeniden ramp ışığına çıkan "Antigone"dir, ikincisi de Bulvar Tiyatrosunda Münir Özkulun geçen hafta başında -"Generalin Askı" adı altında- tekrarlamıya başladığı "Toreadorlar Valsi"

İnsan hakları uğruna...

İlk defa 1947 de Ankarada, Küçük Tiyatroda -gene rahmetli Orhan Velinin sairce tercümesinden- dinleyip seyrettiğimiz "Antigone", Anouilh'un ilk büyük haşarılarından biridir. Anouilh, XX. yüzyılın tiyatro adamı olarak, antik trajediye, onun değişmez kurallarına, kara alınyazılarına, haklı olarak, tepeden bakmasını bilmiş, "Antigone"yi bu davranışla yazmıştır. Bunu eserinde, "Koro"nun yerine Koyduğu smokinli "pişekar"dan, ons söylettiği sözlerden de anlıyabiliriz. Sophokles'in tragedyası yanında Anouilh'unkini "cüce" görenler, antik tiyatronun mantıktan, psikolojiden uzak dar kalıplarında halâ "insanüstü" bir büyüklü-görmeğe devam edenlerdir. Anouilh, Antigone'nin dramına çağımız insanının paylaşabileceği bir mâna vermek istemiştir. Sophokles devrinde sâdece törelere, "yazılmamış yasalara" aykırı olduğu için, suçlu da olsa, cesedi kurtlara kuşlara yem edilen, güneş altında kokmaya, çürümeye bırakılan ağabeysini gömmeğe kalkan, bunun cezası olan ölümü de göze alan Antigone, bugün aynı cezayı çiğnenen insan haklan uğruna göze almaktadır. Anouilh'un Kreon'u da Sophokles'in o "dediği dedik" tiranı değildir. Çok olgun, çok tecrübeli, çok alçakgönüllü, filozof bir devlet başkam, hattâ halim selim, oğlunun sevgili nişanlısını diri diri Ölüme mahkûm etmeğe yüreği dayanamıyacak kadar şefkatti bir babadır. Antigone'ye koyduğu yasağın bir ibret dersi vermekten ibaret olduğunu, aslında, birbirini öldürmüş olan ağabeylerinin birbirlerinden farksız, ciğeri iki para etmez iki iktidar düşkünü olduklarım, Üstelik tanınmaz hale gelen cesetlerden hangisinin hangisine alt olduğunu kimsenin tayin edemiyeceğini, bunlardan birini sırf sırası geldiği, hakkı olduğu halde devlet idaresini kendisine devretmemek için kardeşi tarafından öldürülene alt farzederek törenle gömdürdüğünü, öbürünü de haksız olana, iktidar hırsıyla kardeş kanma girene alt farzederek gömülmeden çürümek cezasına çarptırdığım söyler. Burada Anouilh iktidar sahiplerinin bazan hak, adalet, ahlâk örneği verdikleri zannıyla nasıl körükörüne hareket ettiklerini, "yanılmaz" sanılanların ne karanlıkla ve "hata'lar içinde yüzdüklerini göstermek istemiştir. Kreon bütün bunları, gelini olmasını beklediği Antigone'yi kurtarmak için apaçık söyler. Odasına çekilip rahat durmıya razı olsa, sabahın erken saatlerinde onu yakalayan iki zavallı muhafızı da -kılı kıpırdamadan- öldürtecek, hâdiseyi başka bilen olmadığı için Antigone'yi ilân ettiği ölüm cezacına çarptırmak zorunda kalmayacaktır.

Anouilh'un Antigone'si işte bu "tâviz"i reddeder ve ölmeyi tercih eder. Bu tercihi "mânâsız" bir gurur ve inat için yaptığını sananlar, Anouilh'un bu eski mythos'a verdiği yeni "mâna"yı kavrıyamıyanlardır. Evet, Antigone. de haklının mı, haksızın mı cesedini gömmek için çırpındığını bilmemektedir. Evet, ölenlerin ikisi de ciğeri iki para etmez iki taht düşkünü olabilirler. Fakat mühim olan bu değildir. Mühim olan insanların öldükten sonra insan gibi gömülme haklarıdır. Mühim olan, bir kudret sahibinin adalet ve ahlâk örneği vermek bahanesiyle -üstelik hakikati bilmeden- insanoğlunun en tabiî -ve son- hakkını çiğnemesidir. Antigone bu çiğnenen insan hakki uğruna isyan etmiş, kendini ölüme atmıştın, Çürümeğe mahkûm edilen ceset erkek kardeşinin cesedi olmasaydı da, bunu yapardı.

"Baş Sayfa"dan bir sahne
Bakın sahneye bakın

Biliyor muydunuz?

* *DEVLET TİYATROSU "REPERTUVAR OPERASI'nin ilk denemesine hazırlanmaktadır. Bu ay sonundan itibaren mevsim başındanberi çırakılmış operaların hiçbiri afişten indirilmiyecek ve hepsi, belirli bir sıra içinde, opera temsillerine ayrılmış olan aksamlarda oynanacakta. "Repertuvar Operasından müspet sonuçlar alınırsa, gene Büyük Tiyatroda, bu mevsim çıkarılmış dram eserleriyle, "Repertuvar Tiyatrosu" denemesine de girişilecek, dram temsillerine ayrılmış akşamlarda, başka başka eserler oynanacaktır.*

* *DEVLET TİYATROSU KONYA TEMSİLLERİNE yeniden başlamıştır. Geçen yıllarda sanatsever Konyalılar arasında büyük bir memnunluk uyandırmış olan bu temsillere, merkezdeki çalışmaların kesafet peyda etmesi üzerine, bir süre için, ara verilmişti. Şimdi Konya temsilleri, 9 Ocakta İbsen'in "Horilaklar"ı ile yeniden başlamıştır. D. Tiyatrosunun Konyaya geleceği duyulur duyulmaz, biletler yarım saat içinde kapışılmış ve temsil büyük bir ilgiyle tâkibedilmiştir. Temsilde -yarım saat önce gişe önündeki kuyruğa girerek biletini kendi eliyle almış olan- tiyatrosever Konya Valisi Rebii Karatekin de hazır bulunmuş ve temsilden sonra. Şahin Otelinde, sanatçılar şerefine bir supe vermiştir. Konya temsilleri geçen pazartesi Cevat Fehmi Başkutun "Hacıyatmaz"ı ile devam etmiştir.*

* *"TOSCA" OPERASININ YENİ TEMSİLLERİ başladı. Helmuth Schaeffer'in idare ettiği yeni "Tocsa" temsilleri, Seza Altındağın yeni dekorları içinde, İsviçreli misafir rejisör Elmar Voig'un yeni mizanseniyle oynanmaktadır. Seçkin bir seyirci topluluğu önünde verilen ilk temsil başarılı olmuş, Başrollerde Sevda Aydan, Doğan Onat, Özcan Sevgen ve misafir rejisör uzun uzun alkışlanmışlardır.*

* *DEVLET OPERASI BALE BÖLÜMÜNÜN ilk temsili 28 Ocak akşamı Büyük Tiyatroda Leo Delibes'in "Coppelia" sıyla verilecektir.*

* *BÜYÜK TİYATRODA "GERGEDAN"DAN SONRA Refik Erduranın "Büyük Jüstmyen" adlı yeni telif eserinin oynanması düşünülmektedir. Manzum bir trajedi olan eseri Şahap Akalın sahneye koymaktadır.*

* *TOREADORLAR VALSİ" İSTANBULDA OYNANMIYA başladı. Lütfi Ayın Jean Anouilh'dan dilimize çevirdiği bu güzel komedi geçen mevsim Ankarada büyük bir başarı ka zanmış ve üç aya yakın bir zammı afişte kalmıştı. Eserde başrolü oynamış olan sevimli sanatçı Münir Özkul şimdi Aksarayda açtığı Bulvar Tiyatrosunda eseri İstanbul seyircisine de sunmakta ve başrolünü gene kendisi oynamaktadır.*

* *LALE ORALOĞLUNUN "6 TİYATR0SU" İKİNCİ eserini verdi. Bu eser, ingiliz yazarı Shelay Delaney'nin "Bir Parmak Bal" adlı piyesidir ve 18 yaşında bir gençkız tarafından yazılmıştır. Sh. Delaney, ilk piyesi olan "Bir Parmak BaL"I, Londrada bir temsilden çıkarken: "Ben bundan daha iyisini yazarım!" iddiası üzerine üç haftada yazmıştır. Önce Londra kenarındaki Workshop tiyatro topluluğunun sahnesinde oynanan eser, sonradan merkezdeki Wyndham Tiyatrosunda üç sene afişte kalmıştır.*

* *KARACA TİYATROSU YENİ MEVSİMİN ilk eserini, G. Feydeau'dan adapte edilmiş olan, "Cünbüş Palas" komedisiyle temsile başlamıştır. Bilindiği gibi bu topluluk mevsim başındanberi "Cibali Karakolu" tekrarlamakta idi.*

* *İ. ŞEHİR TİYATROSUNUN İSTANBUL BÖLÜMÜ açıldı. Yeni Belediye Binası karşısında, Atatürk Bulvarı üzerindeki yeni bina 375 seyirci almaktadır. İstanbul Bölümü perdesini 2i Ocak akşamı Cevat Fehmi Başkutun "Hacıyatmaz"ı ile açmıştır.*

Parislilerin, Alman işgali altında yazılan "Antigono"yi çılgınca alkışlamalan elbette sebepsiz değildi.

Sahnedeki oyun

Site Tiyatrosunda "Antigone"yi yeniden sahneye koyan Yıldız Kenter, ona şekil bakımından -dekor, kostüm, hattâ mizansen bakmandan- Anouilh'un modern dram anlayışına çok daha uygun bir üslûb vermiştir. Oyuna gelince: Kendisinin Antigone kompozisyonu ile kardeşi Müşfik Kenterin Kreon kompozisyonu arasında, hayli üslûb farkı var. Antigone ses tonları, jestleri, mimikleriyle antik trajedi üslûbuna kayarken, Kreon kibirli, azametli hattâ duygusuz görünen, çok hareketsiz, donuk ve kuru bir kompozisyonla belki modern, ama Anouilh'un sâde, babacan, çaresiz kalmış bu "ünlü kişi"sine uygun düşmeyen bir üslûpla oynuyor.

Gecikmiş bir komedi

İstanbul Şehir Tiyatrosu, Komedi bölümünde, dikkate değer, aynı zamanda eğlendirici bir Amerikan komedisi oynuyor: Ben Hecht ile Charles MacArthur'un yazdıkları, Nüvit Özdoğrunun da dilimize çevirdiği "Baş Sayfa".

Adından da anlaşılacağı gibi, piyes, basın çevresini ele almış, "tefessüh etmiş bir hükümetle onun aynı olan basım iğneyle didik didik ederek seyircilerin önüne sermiştir". Vakaya kimler karışmıyor ki!.. Yeni seçimleri kazanmak hırsıyla herseyi göze almış bir belediye reisi ve Şerif, polisler, sokak yosmaları, tabii gazeteciler ve onlardan birine gönül vermek felâketine uğramış bir kızcağız..

1928 de yazıldığı anlaşılan bu çok hareketli ve sürükleyici komedinin başlangıçta ele alır göründüğü sosyal meseleler üzerinde ciddi bir şekilde durmamasına ve işin "alayında" kalmasına rağmen, şayet 27 Mayıs inkılâbından önce sahneye konulup oynanmış olsaydı bizini için aktüel, hattâ faydalı bir tarafı olurdu.

Sahnedeki oyun

"Baş Sayfa"yı sahneye koyan Nüvit Özdoğru, ona "Amerikan havası"m vermeğe muvaffak olmuş. 25 kişilik eşhası olan böyle kalabalık ve hareketli bir komedinin muhtacol duğu tempolu oyunu da sağlamış.

Bellibaşlı rollerden mesleğine âşık gazeteci Hildy Johnson'dâ" Mücap Ofluoğlu, dinamik ve çok sevimli bir oyunla, büyük basan gösteriyor. Patronu Walter Burna rolünde Hüseyin Kemal Gürmen, bu mesleğinin kurdu ve despot eski nesil gazeteci tipini nefis bir kompozisyonla canlandırıyor. Sami Ayanoğlu, malın gözü Belediye Reisini, Nüvit Özdoğru da Şerif Hartman'ı renkli tipler halinde canlandırıyorlar.

SİNEMA

Filmler

"400 Darbe"

Yeni yetişen çocuklarla ana baba arasındaki karşılıklı münasebetlerden her zaman doğması mümkün sosyal ve ruhî problemler, sinema, hele Fransız sineması için pek öyle yeni bir konu sayılmıyordu. Bozuk aile düşeninin çocuklar üzerindeki tesirleri, hele Julien Duvivier'nin "Poile de Carottes"ından beri "ana baba - çocuk" münasebeti içli bir sinema konusu olmuştu. Fransız sinema sahillerine kızgın, bilgili ve atılgan bir dalga halinde vuran "Yeni Dalga" gençlerinden François Truffaut'nun ilk filmi "Les Quatre Qents Coups - 400 Darbe" de bu konuyu büyük bir başarıyla işliyordu. Ayrıca sinemaya yeni başlamış bir genç rejisörün kendinden öncekilerden bu kadar güzel bir örneği alıp yeniden birşeyler de katarak ortaya bu çeşit tam bir eser çıkarması, sinemada Oyla her zaman kolay kolay rastlanır bir olay değildi.

"Yeni Dalga"cılar

İki yıldan beri Fransız sinemasını birbirine katan ve uluslararası film festivallerinde büyük armağanları devamlı olarak Fransa adına toplayan gençler -Vadim, Maile, Chabrol, Resnals, Astruc, Franju, Kast, Bernard - Aubert, Truffaut, Baratler vs Molinaro-, Fransız sinemasında hemen hemen hiç alışılmamış bir seklide yenilikler getirmekte olan yaşça, ya da anlayışça genç onbeş yirmi kişiden ibaretti. Arkalarında "Et Dieu Crea la Femme - Ve Allah Kadım Yarattı", "Les Oousina - Kuzenler", "Goha", "Les Quatre Coups - 400 Darbe" ve "Hiroshima Mon Amour - Hiroshima, Aşkım" gibi film adlarım da sürükleyen bil gençler, acaba ne istiyorlardı? Getirdikleri yeni bir romantizm miydi? İçlerinden çoğu heyecanlı ve duygulu kişilerdi, hergünki dünyaya- sut çevirişlerini, sakin insanları kızdıracaklarına aldırmayarak tam bir açık yüreklilikle ilân ediyorlardı. Ama bâzılarının romantizm gördüğünde, bâzıları realizmin kendisini görmekteydi. Bilinen ve görülen, bütün güçleriyle sinema yapmak istedikleriydi. Para ve teknik malzeme problemine rağmen, bir film çeviranenin bir roman yazmak, ya da bir tablo yapmak kadar kendiliğinden ve doğrudan doğruya ferdî bir iç davran, olduğunu kabul ediyor ve öyle kameranın başına geçiyorlardı. Kafalarında yüzlerce senaryo vardı, az tanınmış oyuncularla sokakta, olmazsa bir yakının plato haline getirilen evinde filmlerini çekiyorlardı.

Başlangıç hayret verici güzellikteki kısa metrajlarlaydı. Kısa metraj okulunda iyice piştikten sonra uzun metrajlı ve konulu filmlere geçmişlerdi. Temel amaçları tam manasıyla hür olmak ve önceden seyirci çoğunluğunun hoşuna gidip gitmeyeceğini hiç hesaba katmadan, diledikleri gibi film çevirmekti. Denemeleri bütün prodüksiyon alışkanlıklarını bir yana itmişti. Normal bir filmin yarı, ya da üçte bir maliyetine bile çıkmayan "Le Beau Serge - Yakışıklı Serge", "Les Cousins - Kuzenler" ve "Moi, un Nötr - Ben bir Karayım" gibi filmler, meselâ bir Jean Gabinli, mesela bir Michele Morgan'lı lüfer prodüksiyonlar kadar üstün başarı kazanıyorlardı.

Çıraklıktan önce ve sonra

"Yeni Dalga"cı gençlerin hiç çıraklık geçirmeden flim çevirmeye başlamaları da olağanüstü bir gerçekti. Bütün acemilikleri ve ustalık- 1
lârıyla suya atılır gibi sinemaya girmislerdi. Sinema klüplerinin bas seyircileriydiler. Dergilerde, günlük gazetelerde film tenkitleri yazmışlar, kendi aralarında birleşerek sinemaya bir çeşit atlama tahtası yerine geçecek dergiler çıkarmışlardı. Rene Clair'lerin, Marcel Carne'lerin 1925 lerde yaşadıkları ilk sinema serüvenlerini yaşamışlardı.

Gençliğin doyumsuz ateşliliği ve hiç kaide tanımayan dikkafalılığıyla Roger Vadim âdeta bir manifesto yerine geçen şu sözleri söylemekten de çekinmiyordu: "Bizim neslimiz artık ne zamandır kullanılmayan sözlerle uzun hikâyeler anlatmama arzusundadır. Neo - realizm bile bu eski usûlden kendini kurtaramadı. Bunlar uzak plân, orta plân, yakın plân vs. dir. Bu gittikçe çekilmez bir hal alıyordu. Bütün filmler birbirine benzemekte, az bir değişiklikle birbirinin eşi olmaktan çıkamamaktaydı. lar"

Bu noktada herkes aynı fikirdeydi. Yeni bir dilde, çağımızın filmler olan yeni filmler çevirmek gerek

ama, bu nasıl olacaktı? Dünya görüşlerinin ve mizaçlarının ayrılığı burada beliriyor, bâzıları yalnız psikolojik karmaşıklar kuruyor, bâzıları da sosyal problemleri konu ediniyorlardı. Jean Rouch siyah insanların haklarını ve evrimini belirtmek için Afrikaya gidiyordu. Ama bütün bunlar, Fransız fikir hayatım aksettirmek için beyaz perdeyi taşıran birer sinema olayından başka bir şey değildi

1960'ın Fransada bu gençlik atılışının en yüksek noktasına çıktığı yıl olduğu söylenebilir. Uluslararası festivallerde Fransız sinemasının özel olarak bu genç sinemacılar tarafından temsil edilmesinin gerçek sebebi de budur.

Truffaut'nun filmi

1400 Darbe"nin rejisörü François Truffaut'nun kendisine sinema ustası olarak Jean Vigo'yu seçtiği "Les Mistons" adlı kısa filminden de anlaşılmaktadır. Film her gösterildiği yerde son derece beğenilmiştir. Yeni filmi "400 Darbe"de de bu Vigo hayranlığını sürdürmekte olduğu görülmektedir. Fakat şurasını da belirtmek yerinde olur ki, Truffaut bu hayranlığım taklitçiliğe asla vardırmamaktadır. "Yeni Dalga"cı genç rejisör; 1935 yılında erken çağda ölen -ancak iki film çevirmişti- Jean Vigo'nun duygu yanını benimsemiştir. Öyle ki Vigo'nun insanlara, hayata ve olaylara karşı davranışları, Truffaut'yu sanki büyülemiştir. Ayrıca sinema gibi yeni ve gelişme halinde bir sanat için geleneklerin devam ettirilmesi de güzel birşeydir.

Truffaut, 1950 den bu yana sinema için iyiyi ya da kötüyü açıkça anlatmaktan çekinmeyen genç tenkitçiler grubuna dahildir. Daha önceleri, 14 yaşındayken önemsiz kötü bir hareketinden dolayı Islahhaneye gönderilmiş ve ünlü sinema tenkitçisi Andre" Bazin kendisini çekip kurtarana kadar da orada kalmıştır. Islahhane yıllarında başından geçenler, Truffaut'nun unutmasına imkân olmayan serüvenlerdir ki, yıllar sonrası rejisör, ilk uzun filmine -"Les Quatre Cents Coups - 400 Darbe"ye- konu olarak o günlerinin hikâyesini seçmiştir.

"400 Darbe"nin konusu bir çok iyi filmlerde olduğu gibi gayet basittir. Antoine - Jean Pierre Leaud- Doniel'lerin -Albert Remy ve daire Manrier- tek oğludur. Ana baba ve 12-13 yaşlarındaki erkek çocuk, gizlilik diye birşeyin bulunmasına imkan olmayan kalabalık bir apartmanda oturmaktadırlar. Ailenin, her iki büyük üyesi de çalışırlar. Babanın işi otomobil yarıştırmaktır. Anne, gizliden gizliye bir başkasıyla sevişmektedir. Antoine durumu bir gün tesadüfen öğrenir. Tek arkadaşı Rene -Patrick Auffay- ile okuldan kaçtıkları gün, başıboş dolaştıkları bir şifada yol ortasında âşığı ile öpüşen annesini görür. Çevre, küçük adama devamlı bir baskı yapmakta ve onu hırpalamaktadır. Ana ve babasından gerçek bir sevgi göremeyen çocuk onların başına belâ olduğunu işlerini engellediğini dinleye dinleye sonunda kendi kabuğuna çekilir. İstenmeyen duyguları anlaşılmamış zavallı ve yalnız bir çocuktur. Güvenecek, tutunacak tek bir dalı yoktur.

Derken çalınmış bir daktilo hikâyesi anne ve babanın ekmeklerine yağ sürer. Çocuğu polise teslim edip ıslahhaneye gönderirler. Fakat ruh doktoruyla yaptığı usun ve son derece çarpıcı bir güzellikte tertiplenen konuşmasından sonra, küçült adam, ıslahhaneden de kaçar. Deniz kıyısına gelinceye kadar koşar, koşar...

Üç nokta

Bu, seyircisinde çarpıcı bir tesir yapan filmin reji ve oyununda belli başlı üç büyük üstünlük *göze* çarpıyor. Birincisi, kişilerin olağanüstü bir kusursuzlukla takdimidir. Ailenin üç üyesi de her zaman çevremizde rastlıyacağımız tiplerden seçilmiştir. Böylesi insanlar vardır ve güçsüzlükleri, kusurları, arasıra beliren kuvvetleriyle aramazdadırlar. Onları bağışlamasak bile davranışlarının sebebini anlarız. "400 Darbe"de Truffaut'nun çalışmalarının da payı büyük ama, filmin oyuncuları gerçekte rol yapmıyorlar, o konuyu bilerek, duyarak yaşıyorlar.